

Debat in de Tweede Kamer van het Nederlandse Parlement over het economisch en monetair beleid (4 september 1972)

Caption: In haar vergadering van 4 september 1972 debatteert de Vaste Kamercommissie voor Buitenlandse Zaken van de Nederlandse Tweede Kamer over aspecten van het economisch en monetair beleid, met inbegrip van de gevolgen van de monetaire crisis op de wisselkoersen van de Europese valuta.

Source: Staten-Generaal Digitaal, parlementaire documenten uit de periode 1814 tot 1995.

Copyright: (c) Centraal Archief Tweede Kamer

URL:

http://www.cvce.eu/obj/debat_in_de_tweede_kamer_van_het_nederlandse_parlement_over_het_economisch_en_monetair_beleid_4_september_1972-nl-001837cf-b431-4c21-9e0b-050f4bfe595d.html

Publication date: 17/12/2013

4DE VERGADERING

VERGADERING VAN MAANDAG 4 SEPTEMBER 1972

(Bijeenroepingsuur 13.45)

Voorzitter: de heer **Portheine**

Tegenwoordig zijn 21 leden der Kamer, te weten:

de heren **Berkhouwer**, **Mommersteeg**, **Van der Stoel**, **Dankert**, **De Gaay Fortman** en **Van Amelsvoort**, *leden van de vaste commissie*;de heren **De Koning**, **Vredeling**, **Bakker**, **Scholten**, **Engwirda**, **Oele** en **Brouwer**, *plaatsvervangende leden van de vaste commissie*;de heren **Portheine**, **Schouten**, **K. A. Keuning**, **Van Leijenhorst**, **mevrouw Barendregt**, de heren **Weijers**, **Franssen** en **Van Dam**,en de heren **Nelissen**, *Vice-Minister-President*, *Minister van Financiën*, **Schmelzer**, *Minister van Buitenlandse Zaken*, **Langman**, *Minister van Economische Zaken*, **Westerterp**, *Staatssecretaris van Buitenlandse Zaken*, **Scholten**, *Staatssecretaris van Financiën*, en **Kruisinga**, *Staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat*, die vergezeld zijn van enige ambtenaren.**De Voorzitter:** Ik deel aan de commissie mede, dat zijn ingekomen berichten van verhindering tot het bijwonen van de vergadering van:de heren **Notenboom**, **Pors** en **Van der Spek**;de heer **Bos**, wegens verblijf in Suriname;de heren **Peijnenburg** en **Vondeling**, wegens werkzaamheden ten behoeve van de Raad van Europa, in Turkije;de heer **Van Rossum**, wegens bijwoning van een excursie naar de Waddenzee.

Deze berichten worden voor kennisgeving aangenomen.

Aan de orde is de behandeling van het Verslag betreffende de uitwerking en de toepassing van het Verdrag tot oprichting van de Europese Economische Gemeenschap en van het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie over 1971.¹⁾

In behandeling komt onderdeel:

I. Interne ontwikkeling van de EEG.

Beraadslaging over punt:

1. Economische en monetaire politiek; monetaire crisis en de invloed van de Eurodeviezenmarkt.**De heer Berkhouwer (V.V.D.):** Mijnheer de Voorzitter! Ik heb voor mij liggen het communiqué final van de topconferentie in Den Haag van 1 en 2 december 1969. Zoals met weet, is daar besloten tot het inrichten van de economische en monetaire unie: un plan par étapes sera élaboré in de loop van het jaar 1970 om tot die economische en monetaire unie te komen.Mijnheer de Voorzitter! Welk een geweldige onderneming! Wat waren wij toen blij, dat die onderneming ging beginnen! Wat waren wij ook blij, toen de heer **Werner** kwam met zijn rapport, het hoopvolle rapport-**Werner**, wat inhield dat wij 1 januari 1971 konden beginnen met de eerste etappe op weg naar de vorming van een zone binnen welke goederen, diensten, kapitaal en personen niet te vergeten zich vrij en zonder vervalsing van de concurrentie zouden gaan bewegen. Er was sprake van convertibi-

teit van de valuta's, opheffing van de fluctuatiemarges van de wisselkoersen enz. De instellingen van de Gemeenschap, waaronder natuurlijk begrepen het Europese Parlement, zouden in staat worden gesteld hun bevoegdheden en verantwoordelijkheden op economisch en monetair gebied doelmatig en snel uit te oefenen.

Hoe was de hemel vol met het gloren van hoop! Hoe zijn wij nadien teleurgesteld geraakt!

Hoe staat het er nu eigenlijk mee? Als de topconferentie in Parijs in oktober doorgaat, komt daar, alsof het in 1969 niet was gebeurd, weer aan de orde – iedereen heeft het erover, ongeacht geheimzinnigheid of ingewikkeldheid, om de woorden van de heer **Nelissen** van hedenmorgen te gebruiken – dan komt weer het punt aan de orde van het inrichten van de economische en monetaire unie. Ik geloof dat dit een van de voornaamste punten zal zijn op die topconferentie.

Ik heb inmiddels begrepen dat er tussen de Zes op dit stuk nogal wat onenigheid bestaat. Zelfs is een belangrijk minister van financiën in een naburig land min of meer vertrokken door dit soort onenigheden.

Minister Nelissen: Mede.**De heer Berkhouwer (V.V.D.):** Goed, maar dan toch mede door de grote verschillen van mening met een grote, mede in de letterlijke zin van het woord, ambtgenoot aan de andere kant van een belangrijke Europese rivier. Hoe staan wij er nu voor? Zitten wij met de Zes in één boot, als wij straks naar het IMF gaan? Hoe staan wij tegenover de heer **Nixon**, die gezegd moet hebben, volgens „Voetangels en klemmen” in de „NRC” van afgelopen zaterdag: Men deinst niet terug voor commerciële en monetaire oorlogen en conflicten en wat dies meer zij. Kortom, mijnheer de Voorzitter, het zou mij bijzonder benieuwen hoe wij ervoor staan met alle problemen rond de economische en monetaire unie, die eventueel voor de tweede keer het piëce de resistance zal worden van de topconferentie die voor de deur staat.**De heer Oele (P.v.d.A.):** Mijnheer de Voorzitter! Ik kan de draad opnemen waar de heer **Berkhouwer** hem heeft losgelaten en wil aandacht vragen voor een initiatief van Franse zijde ter bestrijding van de inflatie, in deze zin, dat ik zou willen weten wat dit initiatief inhoudt. Het is mij opgevallen, dat ook deze keer de Fransen een kritiek moment hebben gebruikt om met een initiatief te komen. Uit de persberichten leid ik enigszins af, dat hierop in bilaterale contacten is gereageerd door ministers van een aantal regeringen, zij het niet in het openbaar. Ik zou het daarom ook op prijs stellen, te vernemen, wat de houding is van de Nederlandse Regering ten opzichte van de voornaamste onderdelen van het voorstel. Ik zou in het bijzonder willen weten, of in deze voorstellen ook een verhoging van de monetaire goudprijs is begrepen, zij het alleen voor een deel van de wereld, nl. de EEG.Voorts zou ik het op prijs stellen, te vernemen, of in deze plannen ook iets terug te vinden is van een economische integratie, zoals voorzien in de tweede fase van het plan-**Werner**, terwijl het mij bijzonder interesseert, wat de mate is van de democratische controle die hierbij kan worden toegepast. Misschien zou het ook de moeite waard zijn, te weten, of bij het Franse voorstel ook rekening is gehouden met de besprekingen in ruimer dan communautair verband, die binnenkort verwacht kunnen worden in de voorbereiding van de tweede ronde voor het oplossen van de monetaire crisis.

Wanneer ik hiernaar vraag, doe ik dit ook vanuit het besef, dat de inflatiebestrijding – die ook ten onzent in de politiek, althans in de verbale politiek, een grote rol speelt – niet goed kan worden aangepakt wanneer wij niet een oplossing weten te vinden voor de grote toeneming van de geldhoeveelheid zoals zij wordt veroorzaakt door de dollartoevlod. Een collega van mij in het Europese Parlement heeft het zo uitgedrukt, dat bij de huidige toename van het geldvolume in de lid-staten van de EEG – meer dan

¹⁾ Zie agenda 11 773, stuk nr. 4.

10 pct. per jaar – het beoefenen van een nationale stabiliteitspolitiek alleen maar „training in frustraties” is. Het is dus stellig zinvol, gezamenlijk te bezien wat er gebeuren kan aan afremming van de toeneming van de geldhoeveelheid, met name van de dollartoevloed. Ik heb gezien, dat van de zijde van de Japanse Regering hierover bepaalde gedachten zijn ontwikkeld en voorstellen zijn gedaan, in overleg met andere industriestaten, die erop wijzen, dat men hier volgens een bepaald schema wil werken aan een bijdrage tot de sanering van de monetaire situatie. Deze Japanse maatregelen van zelfbeperking zouden een voorbeeld voor de EEG kunnen zijn, indien ook van Amerikaanse zijde een passende bijdrage kan worden geleverd. Gelet op het één en ander hebben de Fransen het moment om hun voorstellen te doen bijzonder goed gekozen. Ik ben benieuwd, of van Nederlandse zijde, wellicht ook in overleg met andere leden van de Gemeenschap, eigen voorstellen worden ontwikkeld om tot een evenwichtiger situatie te geraken.

De heer **Bakker** (C.P.N.): Mijnheer de Voorzitter! Het ziet er naar uit, dat in de toekomstige ontwikkeling van de EEG de economische en in het bijzonder de monetaire vraagstukken een allesoverheersende rol zullen gaan spelen. De vraag of dat een punt op de topconferentie zal zijn is vandaag geen discussiepunt, omdat de topconferentie geen onderwerp van discussie is, hetgeen ik op zich zelf juist acht. Ik meen dat de Nederlandse Regering niet de bevoegdheid heeft op een topconferentie, waarover zij nauwelijks of geen verantwoording meer kan afleggen, voor Nederland besluiten te gaan nemen.

Ik wil een paar opmerkingen maken en vragen stellen over de feitelijke situatie van dit moment en de situatie zoals zij zich in de komende tijd ongetwijfeld zal ontwikkelen.

Ik vraag mij af, of wij niet zijn aangeland in een situatie waarin drie mogendheden, met name ook ten aanzien van economische kwesties en valutakwesties, bezig zijn de dienst uit te maken voor de EEG. Het is opvallend dat in de afgelopen weken heel druk overleg en een drukke „reizerij” hebben plaatsgevonden tussen Frankrijk, Engeland en Duitsland. Zelfs de Olympische Spelen worden de volgende week nog benut voor een afronding van de besprekingen. Ik weet niet of een van onze Ministers ook nog naar de Olympische Spelen gaat.

De heer **Berkhouwer** (V.V.D.): Zeker voor gewichtheffen.

De heer **Bakker** (C.P.N.): Veel te feliciteren valt er in ieder geval niet.

De gang van zaken is in elk geval zeer opmerkelijk. De heer Schumann reist rond; Brandt en Pompidou overleggen; er vinden voortdurend besprekingen plaats met de heer Heath. Wat daar aan de orde is, krijg je niet van Nederlandse Ministers te horen. De vraag is, of de Nederlandse Ministers het te horen krijgen. Het is nog niet eens zo'n onbelangrijke vraag. Gaan wij niet in de richting – het lijkt er anders zeer duidelijk op – dat deze delta volledig de dienst uitmaakt?

De tweede vraag is in feite al door de heer Berkhouwer gesteld; ik wil haar alleen iets specificeren. Wat is de stand van de besprekingen op het monetaire vlak? Het beeld is niet helemaal duidelijk, wellicht ook omdat wij geen Minister bij die drie hebben zitten. Je krijgt de indruk, dat Frankrijk een ver gaande monetaire eenwording nastreeft, onder andere door de voorgestelde manipulatie met de goudprijs, dat Duitsland en naar ik aanneem ook andere landen daarmee alleen akkoord gaan als supranationale economische organismen gaan werken en dat Engeland er in het bijzonder de kwestie van de regionale industrialisatiepolitiek aan verbindt. Het beeld is echter niet helder. Welke hoofdstromen zijn er eigenlijk werkzaam? Ik meen dat een van de bewindslieden wel een beetje uit de vaagheden kan treden, al is het maar met een beroep op officiële uitingen van staatslieden van de betreffende landen, om eens duidelijk te maken waar op het ogenblik exact de strijdpunten liggen en waar men elkaar nadert.

Een daarmede verband houdende vraag is: Welke gedachten bestaan er over de inrichting van een monetair fonds binnen de EEG? Aan welke omvang en bevoegdheden wordt gedacht? De

vraag is met name aan welke ondersteunings- en bijstandsbevoegdheden wordt gedacht en aan welke soort en omvang van de stortingen door de deelnemende landen. Ik neem aan, dat, als de oprichting van een monetair fonds inderdaad in de komende maanden aan de orde moet komen, er al bepaalde plannen op tafel liggen. Wordt dat monetaire fonds een onderdeel van de EEG of wordt het een orgaan naast de EEG? Is zo'n monetair fonds wel te realiseren zolang het Engelse pond zweeft of zolang Italië zijn tekorten binnen de EEG met dollars kan verevenen? Wat zijn de vooruitzichten in dezen? Kan de Minister van Financiën ook hierover iets zeggen?

Acht de Minister van Financiën enigerlei EEG-maatregel nodig en mogelijk om te komen tot een zekere afscherming ten aanzien van de dollartoevloed?

De heer Oele heeft op dit stuk ook al een vraag gesteld. Ik dacht, dat de vooruitzichten zijn, dat de tekorten op de Amerikaanse betalingsbalans met name nogal van lange duur zullen zijn. Wat de handelsbalans betreft meen ik dat er evenmin aanwijzingen zijn dat de tekorten daarop aan het afnemen zijn.

Er zijn diverse berichten – vooral de Franse pers brengt deze met veel ophef – als zouden de VS ernstige pogingen ondernemen om de EEG op korte termijn open te breken, met name voor grote graanleveranties. Dit speelt bij de positie van de dollar natuurlijk een grote rol. Kan de Minister van Financiën daaromtrent iets naders mededelen? Hebben de VS op dit punt al bij de EEG stappen gedaan om te bereiken dat voordat de Gemeenschappen tot een interne monetaire en economische regeling komen concessies aan Amerikaanse verlangens worden gedaan? Worden deze zaken weer gekoppeld?

Ik wil voorts nog een enkele vraag stellen in verband met het aftreden van de Westduitse minister van financiën de heer Schiller. In de hieromtrent gepubliceerde briefwisseling kwam een vrij opmerkelijke passage voor, inhoudende dat minister Schiller met de Franse president een zekere overeenstemming had bereikt met betrekking tot het gezamenlijk laten zweven van de koers van de munteenheden der EEG-landen. De regering-Brandt heeft in tegenstelling daarmee toen de beperkte maatregelen genomen, die minister Schiller hebben genoopt tot aftreden. Kan de Minister van Financiën iets mededelen over de overeenstemming die er kennelijk bestond tussen minister Schiller en de Franse regering ten aanzien van maatregelen, die in de maak waren en die gefrustreerd zouden kunnen zijn door de maatregelen van de regering-Brandt?

De heer **Van Amelsvoort** (K.V.P.): Mijnheer de Voorzitter! Het verslag, dat wij hebben gekregen, gaat in het kader van de monetair-economische unie heel kort ook in op de versterking van de instituties in de Europese gemeenschappen. Het verslag herinnert eraan, dat daarvoor een compromisformule is gevonden in de resolutie, die indertijd is aangenomen als uitvoelisel van het werk van de werkgroep-Werner. Naar verluidt in de buitenlandse pers zou op het ogenblik de Europese Commissie, die in haar voorstellen een verdergaande formule had ontworpen, daarvan onder druk van degenen, die een versterking van de instituties niet wenselijk vinden, weer een eindweegs zijn teruggekomen. Zelfs zou, wederom volgens buitenlandse persorganen, de Nederlandse Regering, die op dit punt altijd een zeer duidelijk standpunt heeft ingenomen, op het ogenblik van mening zijn, dat het maar beter is in de omstandigheden van vandaag daarop niet al te zeer aan te dringen. Ik hoop, dat deze berichten niet op waarheid berusten. Nederland is een klein land en het heeft er alleen maar baat bij als er in de rechtsvormen en in de instituties van de Gemeenschap waarborgen gelegen zijn, dat niet het recht van de sterkste geldt. Langzamerhand beginnen ook de sterken in de EEG er zo over te denken, ook degenen, die door de heer Bakker als de hoeken van een delta worden gezien.

Mijn tweede opmerking betreft het karakter van de monetair-economische unie, waarnaar wij streven. Daarop zijn verschillende visies denkbaar. Schematiserend zou men een tweedeling kunnen maken. Aan de ene kant is er dan de visie op de monetair-economische unie, die ervan uitgaat, dat deze vooral een identiteit in zichzelf moet zijn met de nadruk op beslotenheid,

met vaste koersen, ook tegenover de rest van de wereld en dus – dat kan niet anders – met veel controles. Aan de andere kant is er dan de visie, die er juist van uitgaat, dat deze entiteit ook naar buiten open moet zijn, vrijheid in het verkeer met de rest van de wereld zoveel mogelijk moet kennen, waar dan logischerwijze bij hoort, dat de wisselkoersen, die de Gemeenschap ten opzichte van de rest van de wereld aanhoudt, zoveel mogelijk de markt moeten volgen. In dat geval behoeven er ook niet zoveel controles te zijn.

Deze tweede visie is het, die altijd het beleid van de Nederlandse Regering heeft gekenmerkt. Nogmaals, het was een schematisering. Men kan er in werkelijkheid natuurlijk voortdurend nuances in opmerken.

Er zijn aanwijzingen, dat de andere visie meer aanhang begint te krijgen. Ook door mij werd evenals door de heer Bakker het aftreden van Minister Schiller daarbij als een soort teken aan de wand gezien. Een van de sterkste voorstanders van een open gemeenschap heeft hiermee gemeend zijn verantwoordelijkheid niet langer te kunnen dragen.

Ik zou het plezierig vinden, als werd medegedeeld, dat het Nederlandse standpunt onveranderd ten gunste van de openheid is, met alle consequenties van dien. Ik wil er nog de vraag aan vastknopen, of het toetreden van enige nieuwe leden een versterking van deze visie kan betekenen, gezien het beleid, dat deze landen tot nu toe hebben gevoerd.

In het verslag is mij, waar het spreekt over de doelstellingen, het woord „groei-doelstellingen” opgevallen. De zinsnede, die in het verslag is opgenomen, doet de vraag rijzen, of de groei-doelstellingen in het kader van de Europese gemeenschappen nog steeds zuiver kwantitatief gezien worden, zonder enige modificatie met betrekking tot zulke zaken als b.v. het milieu en de sociale omstandigheden. Ik zal op die zaken zelf niet dieper ingaan, omdat de heer Mommersteeg nader over het milieu zal spreken. Ik besef, dat ik hier een zeer uitgebreide problematiek aanroer, een problematiek ook, die wellicht in andere Europese landen niet zo zwaar wordt gevoeld als in Nederland. Wat is de mening van de Regering over de formulering van de economische groei als een van de doeleinden van de economische politiek? Wordt over een modificatie van die formulering al voorbereidend werk verricht in het kader van de Europese gemeenschappen?

Een laatste opmerking betreft de weg, waarlangs wij tot een monetair-economische unie zouden kunnen komen. In een besloten commissievergadering heb ik hierover wel eens gesproken. Ik hecht eraan, die opmerkingen hier nog eens naar voren te brengen. Het gaat over de vraag, op welke wijze wij zouden kunnen komen tot een munteenheid, niet zozeer op de wisselmarkten, maar in het gewone dagelijks verkeer. Ik vraag mij af, of het in technische zin denkbaar is, dat een geldsoort wordt gecreëerd, die in een bepaalde koersverhouding tot elk van de bestaande Europese munten staat en naast die bestaande munten in het dagelijks verkeer bruikbaar is. Het zal u, mevrouw de Voorzitter, ongetwijfeld bekend zijn, dat er in het bankwezen aanzetten zijn om te komen tot een in heel Europa bruikbare bankcheque. Zou het niet goed zijn, als van overheidszijde gedachten in deze richting worden ontwikkeld?

De heer **Bakker** (C.P.N.): Die moet je nog wel apart invullen!

De heer **De Gaay Fortman** (P.P.R.): Mijnheer de Voorzitter! De EEG is ontstaan in een tijd, waarin er een grote beduchtheid bestond voor de macht van de Sovjet-Unie. Thans lijkt het erop, dat met name Frankrijk van mening is, dat de positie van de Gemeenschap meer moet worden bepaald door zucht naar onafhankelijkheid ten opzichte van de Verenigde Staten. Ik geloof niet, dat er reden is, ons op zichzelf tegen dat standpunt te verzetten; een zekere onafhankelijkheid ten opzichte van Amerika lijkt wel noodzakelijk, willen wij ontkomen aan een aantal gevaarlijke situaties, waarin de Amerikaanse maatschappij en economie verzeild zijn geraakt. Nadat wij de Fransen dit principieel hebben toegegeven, moeten wij erop wijzen, dat onze bezorgdheid niet slaat op een te grote onafhankelijkheid van de VS, maar dat naar onze mening de wijze, waarop de Gemeenschap werkt, te on-

doorzichtig is, te weinig democratisch en te veel beheerst door enkele grote lid-staten. Met name de toename van de onderonsjes van regeringsleiders van grote lid-staten zou ons bezorgd moeten maken. Die bezorgdheid wordt nog groter bij onderonsjes van de presidenten van de centrale banken van grote lid-staten. Onduidelijk wordt op deze manier, welke invloed onze eigen bewindslieden in de Gemeenschap hebben.

Het is naar mijn mening onvoldoende, als Nederland bij zijn oude standpunt van openheid blijft. Het is nu noodzakelijk, dat Nederland over enige tijd met een aantal voorstellen komt om de besluitvorming op economisch en financieel terrein doorzichtiger te maken, om het mogelijk te maken, dat de publieke opinie daadwerkelijke invloed op de besluitvorming zal hebben. Ik vraag mij af, of zulks mogelijk is zonder instituties te scheppen, waarmee men buiten de huidige verdragstekst komt. Is de Regering niet van mening, dat de huidige verdragstekst in het ontwikkelen van alternatieven geen gegeven behoeft te zijn?

Wat dit betreft, is ook het houden van rechtstreekse Europese verkiezingen geen panacee. Er moeten instituties komen, waarop invloed kan worden uitgeoefend door de publieke opinie. De vredesweek gaat straks over de macht van Europa en is geïnspireerd door bezorgdheid van velen over het feit, dat het Europa, dat wordt gevormd, is gebaseerd op een collectief egoïsme en te weinig zal worden benut voor het uitoefenen van een dienende functie in de wereld. Velen vragen zich af, hoe het mogelijk is op de handelspolitiek en het beleid inzake de ontwikkelingssamenwerking in de Gemeenschap greep te krijgen. Misschien is dit inderdaad onmogelijk, tenzij wij komen tot het scheppen van een speciaal democratisch orgaan voor de ontwikkelingssamenwerking en de handelspolitiek tot welks competentie dan ook het buitentarief behoort en waarop niet alleen de publieke opinie binnen Europa, maar ook de ontwikkelingslanden zelf invloed kunnen krijgen.

De heer **K. A. Keuning** (DS'70): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil twee korte vragen stellen. Kan worden gesteld, dat het overleg tussen de ministers van Financiën geheel buiten het kader van de EEG wordt gevoerd? Moet niet worden gevreesd dat, indien dit juist is, dit belemmerend werkt op de monetaire politiek van de EEG zelf?

De heer **Engwirda** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Door vorige sprekers is er al op gewezen, dat de problematiek van de economische en monetaire unie een van de hoofdschotels zal zijn op de topconferentie. Ik meen, dat daarbij centraal zal staan de vraag, of en, zo ja, in hoeverre de instellingen van de Gemeenschap zullen moeten worden aangepast ten behoeve van het instellen van die economische en monetaire unie. Ik heb begrepen, dat in deze commissie is afgesproken, dat de economische en monetaire unie vandaag wordt behandeld en dat de instellingen de volgende week worden behandeld tijdens de behandeling van het toetredingsverdrag. Ik wil in elk geval mijn vragen over de relatie tussen deze twee nu al stellen. Ik merk dan wel of ik direct dan wel de volgende week antwoord krijg. Anderen hebben trouwens ook al vragen gesteld over de instellingen. Ik geloof niet, dat het een geheel van het ander kan worden gescheiden. Dit is mij trouwens opgevallen in de nota van Staatssecretaris Westerterp over de toekomstige ontwikkeling van de instellingen. In deze nota staan een aantal nuttige suggesties, maar in de inleiding wordt al opgemerkt: Naar Nederlandse opvatting zullen voor de verwezenlijking van de economische en monetaire unie fundamentele wijzigingen in de institutionele structuur moeten worden aangebracht dan in deze nota worden voorgesteld.

In dit perspectief lijkt mij de nota enigszins een bliksemafleider, aangezien iedereen toch weet, dat juist de economische en monetaire unie centraal zal staan op de topconferentie. Het lijkt mij daarom belangrijk te horen wat de inzichten van de Nederlandse Regering zijn over die wijzigingen, die in de institutionele structuur zouden moeten worden aangebracht. Kan de Regering hierop een antwoord geven?

Mijn tweede vraag heeft betrekking op de coördinatie van de economische politiek. Wat zijn de ervaringen tot nu toe met de

versterking van de coördinatie van deze politiek, met name van de begrotingspolitiek? Het vorige jaar vond zij voor het eerst plaats. Ik neem aan, dat ook dit jaar weer in het kader van de Ministerraad hierover besprekingen worden gehouden en dat zij al zijn begonnen. Ik denk aan het opstellen van richtlijnen voor de begrotingsomvang en -tekorten in elk der lid-staten. Is het wel zinvol, dit in het kader van de Ministerraad te doen? Ik wijs erop, dat de Ministerraad pas met die richtlijnen akkoord zou gaan, wanneer de betreffende lid-staten het idee hebben, dat een en ander haalbaar is geworden in het kader van hun eigen begrotingen.

Van een soort dwang om te sturen in de richting van één gecoördineerde economische politiek zie ik weinig wanneer de oorspronkelijke voorstellen van de Commissie die worden gedaan voor de opstelling van deze richtlijnen, nooit bekend worden. Bovendien zullen de richtlijnen zoals zij ten slotte bekend worden, waarschijnlijk de som zijn van de inzichten van de afzonderlijke staten ten aanzien van hun eigen begrotingen op grond van nationale prioriteiten.

Aan dit vraagstuk zit natuurlijk nog een andere kant. Wanneer het centraal opstellen van richtlijnen in Brussel in de toekomst wel effectief gaat werken, wordt een deel van de controlerende taak van het nationale parlement uitgehold en zullen er vanuit Brussel bepaalde vaste richtlijnen komen voor de omvang en de stijging van de nationale begrotingen. Ik meen dan ook dat juist op dit terrein het vergroten van de bevoegdheden van het Europees Parlement één van de meest aangewezen maatregelen is, waarmee men zou moeten beginnen.

Hoe staat het op dit ogenblik met het voorstel voor een richtlijn, zoals dat in het verslag van de Regering is vermeld, voor het reguleren van internationale kapitaalbewegingen en het neutraliseren van ongewenste effecten daarvan op de interne liquiditeit? Dit sluit aan op de opmerkingen van de heer Bakker over de mogelijkheden die de Nederlandse Regering heeft om de dollartoefloed in te dammen. Hoe staat het met die richtlijn? Is die richtlijn al aanvaard door de Ministerraad? Zo neen, is er dan kans dat die richtlijn spoedig zal worden aanvaard?

Minister Schmelzer: Mijnheer de Voorzitter! De eerste spreker, de heer Berkhouwer, heeft zijn vragen laten aansluiten op zijn teleurstelling wanneer hij na het vernemen van het rapport-Werner de huidige situatie bekijkt. Hij heeft gevraagd, hoe wij ervoor staan. Sprekers na hem hebben ook gesproken over de toekomstige mogelijkheden voor verwezenlijking van de economische en monetaire unie. Ik zal eerst in het kort schetsen hetgeen er is gebeurd.

De samenwerking op het gebied van de economische en monetaire politiek in het kader van de eerste etappe van de economische en monetaire unie heeft tot dusverre eigenlijk alleen tot enige resultaten geleid op monetair gebied. Het meest in het oog springende resultaat daarvan is de zogenaamde "slang in de tunnel-exercitie", dat wil zeggen de vernauwing van de onderlinge wisselkoersmarges tussen de lid-staten ten opzichte van de andere valuta's die een grotere speelruimte hebben. Tot deze exercitie is door de raad besloten op 21 maart van dit jaar, waarbij de kandidaat-leden besloten om eveneens deel te nemen aan deze margevernavuwing.

Dit besluit is onder druk komen te staan. Er is een sterlingcrisis ontstaan in juni, welke een voorlopig einde aan de Britse, de Ierse en de Deense deelname aan de margevernavuwing heeft veroorzaakt. Bovendien werd aan Italië toegestaan om te interveniëren in dollars ter handhaving van de lirekoers binnen de EEG. Op zichzelf is dit dus niet zo'n opwekkend en succesrijk beeld.

Inmiddels is er een zekere stabilisering opgetreden, zonder dat de problematiek fundamenteel is opgelost.

De heer Bakker neemt waar dat ter voorbereiding, vooruitlopend op een eventuele topconferentie, er nogal wat wordt gereisd, met name van Franse zijde. Hij heeft evenals enkele andere sprekers de vrees tot uitdrukking gebracht, dat de toekomstige regelingen min of meer zouden kunnen worden opgelegd door de drie landen, Duitsland, het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk.

Overigens heb ik genoteerd dat de heer Bakker in de benade-

ring van deze drie ook een aantal verschilpunten naar voren heeft gebracht. Het staat ook inderdaad nog niet vast dat alle landen het over deze zaken zo tijdig eens zullen worden, dat op de topconferentie besluiten zullen worden genomen. Het zal de commissie bekend zijn dat op 11 en op 12 september in Rome nog een bijeenkomst plaatsvindt van de ministers van financiën van de Tien en van de ministers van buitenlandse zaken. Ook ligt er een gemeenschappelijke bijeenkomst in het voornemen. Waarschijnlijk zal aldaar blijken, of de verwachting die er tot nu toe is dat de topconferentie wel zal kunnen doorgaan gerechtvaardigd is. Dat zal pas in Rome kunnen blijken.

De heer Bakker heeft waarschijnlijk wel gemerkt dat ik mij gedurende enkele dagen van de Olympische Spelen ook in het strijdgevoel heb gestort in München.

De heer Berkhouwer (V.V.D.): Op welk nummer?

De heer Bakker (C.P.N.): Als een slang in de tunnel.

Minister Schmelzer: Dat was vroeger K.V.P., lijst 1, maar dat zal nu wel lijst 2 zijn, dit behoeft echter geen blijvende toestand te zijn, omdat er een zekere dynamische ontwikkeling in kan komen. Ik heb een gesprek over deze zaken met de heer Scheel gehad, evenals trouwens met de heer Schumann en de heer Douglas-Home daaraan voorafgaande. De reizerij, het overleg en de consultaties zijn bepaald geen monopolie van de drie genoemde landen. Ik vind de consultaties ook niet erg dramatisch, omdat wij er altijd nog zelf bij zijn. Wanneer wij dat op een bepaald ogenblik zouden vergeten, dan zouden wij er in deze Kamer wel weer aan worden herinnerd. Ik vind het dus niet zo bezwaarlijk.

De vraag van de heer Bakker en andere sprekers ging meer in de richting van waar gaat het in de toekomst naar toe. Hierover is nog niet zo heel veel te zeggen, maar laat ik datgene doen wat vandaag in ieder geval noodzakelijk is en vooruitlopend op de nadere beantwoording van de collegae Nelissen en Langman zeggen dat de uitgangspunten van het Nederlandse beleid in de komende weken, maanden en jaren, voor zover het van ons althans afhangt zullen leiden . . .

De heer Bakker (C.P.N.): Dat is nu juist de kwestie!

Minister Schmelzer: Zeker, dat besef ik ook; daarom zeg ik het ook.

De uitgangspunten die ons zullen leiden zijn heel algemeen samengevat de volgende. Het is heel duidelijk dat men geen wezenlijk terrein van sociaal-economisch-financieel-buitenlands beleid kan isoleren van het andere. Wij hebben gezien hoe een sectorintegratie als de EGKS eigenlijk niet tot een optimale ontwikkeling heeft kunnen komen, omdat het niet goed was ingebed in een algemene economische gemeenschap. Wij zien nu dat de landbouwmarkt en de industriële markt eigenlijk niet optimaal kunnen functioneren en voortdurend onder bedreiging komen te staan, indien dit niet samengaat met een stuk monetaire samenwerking, respectievelijk integratie.

Hetzelfde kan men zeggen van de handelspolitiek en uiteindelijk naar mijn overtuiging ook wel van het milieubeleid. Het uitgangspunt van de Nederlandse Regering is het monetaire beleid niet los te koppelen van het economische beleid. Het op elkaar afstemmen van het economische en het monetaire beleid is essentieel voor het welslagen van de gemeenschappelijke markt.

Echter, wanneer men een effectief beleid van monetaire samenwerking wil voeren, is het noodzakelijk, de institutionele voorzieningen daartoe te versterken en deze in te bouwen in de institutionele structuur van de Gemeenschap.

Wat betreft de opstelling van de Nederlandse Regering kan ik zeggen dat, naarmate men verder zal of wil gaan op het terrein van de monetaire samenwerking, dit tot gevolgen zal leiden voor de versterking van de institutionele functie. Daarbij sluit ik het parlement allerminst uit, mijnheer de Voorzitter! Het parlement is een integraal onderdeel van de institutionele structuur van de Gemeenschap.

De heer De Gaay Fortman vraagt, hoe wij greep kunnen

krijgen op handelspolitiek en ontwikkelingssamenwerking en komt daarbij met een gedachte betreffende een speciaal democratisch orgaan, waarop Europese volkeren en buiten-Europese landen invloed zouden moeten kunnen uitoefenen. Mijnheer de Voorzitter! Ik meen, dat het al moeilijk genoeg is, de vertegenwoordigers van de Europese volkeren, die in het Europese Parlement – nu nog volgens een procedure, die wij verbeterd willen zien – zitting hebben, een reële invloed te geven op de gang van zaken. Functioneel is veruit het beste, dat hetgeen zich in de uitgebreide Gemeenschap afspeelt op sociaal-economisch, agrarisch, handelspolitiek, monetair gebied enz., wordt gecontroleerd door het Europese Parlement. Europa dient zijn mondiale verantwoordelijkheid zo goed mogelijk waar te maken, te presenteren en onder kritiek te stellen in de daartoe geëigende organen. Wat betreft de handelspolitiek en de ontwikkelingssamenwerking is dit de UNCTAD. Wat dit betreft, wil ik beide elementen niet op één hoop gooien, op het gevaar af van ontkrachting van de democratische controle. Ik zie, dat collega Langman mij aankijkt; ik hoop, dat dit niet bestraffend is bedoeld.

Het uitgangspunt, mijnheer de Voorzitter, is dus de samenhang tussen monetair en economisch beleid, die kan leiden tot een parallelle vooruitgang en een integrale samenwerking bij de versterking van monetaire en institutionele structuren.

Hier is wel gesteld, dat het zinvol zou zijn, Europa minder afhankelijk te maken van de Verenigde Staten. Mijnheer de Voorzitter! Ik lijd wat dit betreft niet aan overgevoeligheid. De Verenigde Staten zijn immers in zeer grote mate afhankelijk gebleken van wat Europa doet. Dit is ook de afgelopen jaren gebleken. Het is van belang, dat men de onderlinge samenhang voor ogen houdt. Wat men op het terrein van de monetaire samenwerking in Europa doet, moet men natuurlijk in de eerste plaats afstemmen op wat functioneel noodzakelijk is om de gemeenschappelijke markt goed te laten werken. Daarbij mag echter niet worden vergeten, dat er ook een sterke samenhang bestaat tussen wat Europa doet en wat mondiaal-monetair aan de orde is. Ik zou het geen goed uitgangspunt vinden, als eerste richtsnoer te nemen om zich juist daartegen af te zetten. Dit, mijnheer de Voorzitter, is wellicht ook niet de bedoeling van de heer De Gaay Fortman. Juist in monetaire zaken is het mondiale karakter van wezenlijk belang.

De heer Van Amelsvoort zou ik willen zeggen, dat de Nederlandse Regering bepaald niet in haar overtuiging, dat een versterking van de institutionele structuur – inclusief die van het Europese Parlement – noodzakelijk is, is verzwakt. Wel is het noodzakelijk om nu – met het oog op de topconferentie – een verschil te maken tussen hetgeen bereikbaar is zonder verdragswijziging en hetgeen bereikbaar is nadat de vier kandidaten zullen zijn toegetreden met verdragswijziging. Dat onderscheid wil ik wel aanbrengen. Men kan nu al wel zeggen dat zo lang de vier kandidaat-lid-staten nog niet zijn toegetreden een definitief besluit tot verdragswijziging niet waarschijnlijk lijkt. Daarvoor zijn tal van redenen, die ik hier niet uiteen behoeft te zetten.

Dit neemt echter niet weg dat wij zullen blijven vasthouden aan de overtuiging dat de institutionele structuur ook door verdragswijziging moet worden bereikt, nadat de kandidaat-lid-staten zullen zijn toegetreden. Over de marsroute kan men op de topconferentie met elkaar spreken.

Minister Nelissen: Mijnheer de Voorzitter! Ik meen dat ik mij na de opmerkingen van mijn collega van Buitenlandse Zaken tot een aantal meer specifiek gerichte vragen kan beperken.

De heer Oele heeft het Franse initiatief inzake de prijsontwikkelingen in EEG-verband aan de orde gesteld. Hij sprak over „het” Franse initiatief. Ik zou willen spreken over „een” Frans initiatief, omdat mij heden een verzoek van de zijde van mijn Franse collega heeft bereikt, inhoudelijk vrijwel volledig te omschrijven met een verzoek, mee te werken aan een bijeenkomst van hetgeen wij vroeger de Lenkungsgruppe noemden en wat men nu een conjunctuur-politieke commissie van de EEG kan noemen. Die groep zou op korte termijn bij elkaar moeten komen om zich te buigen over de problematiek van de prijsontwikkeling binnen de Zes. De enige link – om het woord van heden-

ochtend maar weer eens te gebruiken – met de zuiver monetaire problematiek is in dat schrijven slechts in die zin gelegd, dat er een zekere wisselwerking is tussen maatregelen, die op communautair niveau worden genomen. Dat kan evenzeer betrekking hebben op de landbouwprijzen als op de monetaire problematiek, in die zin dat de geloofwaardigheid van ons beleid in internationale monetaire aangelegenheden wordt ondergraven indien wij nationaal binnen de Zes, respectievelijk binnen de vergrote EEG de ontwikkelingen van de prijzen op hun beloop zouden laten. Een koppeling zoals de heer Oele als het ware in zijn vraagstelling legde tussen het initiatief op het gebied van de prijzen en de monetaire problematiek heb ik in de brief inzake het initiatief van mijn Franse collega niet gelezen. Voor zover het terrein van de maatregelen die de Fransen in eigen binnenland hebben genomen mij bekend is, kan ik die verbinding ook niet direct leggen. In berichten in de dagbladen heb ik namelijk gelezen dat men een aantal tarieven en prijzen gaat bevroren en dat men wat betreft de binnenlandse liquiditeitsmassa tot een zekere afroaming van die liquiditeiten door invoering of het verhogen van de kasreserveverplichtingen van het bankwezen heeft besloten.

Langs dat kanaal is er natuurlijk wel een link met de liquiditeitsproblematiek, die samenhangt met de toevloed van dollars naar Europa. Die verbinding heeft in het verleden – wat Nederland betreft in het recente verleden – geleid tot maatregelen die beogen de toevloed van dollars naar de EEG zoveel mogelijk af te schermen.

De heer **Berkhouwer** (V.V.D.): Men wil onder andere de spoorwegtarieven bevroren. Dat is wel aardig voor de heer Kruisinga.

Minister Nelissen: Dat is niet direct een monetaire maatregel.

De heer **Berkhouwer** (V.V.D.): In verband met de inflatiebestrijding!

Minister Langman: Dat is dan een Franse vorm van inflatiebestrijding.

Minister Nelissen: Qua bestrijding treft het misschien meer een verschijnsel dan wat anders.

Mijnheer de Voorzitter! Terugkerend naar mijn antwoord aan de heer Oele wil ik opmerken, dat op het punt van de beheersing van de liquiditeits situatie in de landen een bepaalde richtlijn door de Gemeenschap is voorgesteld. Over deze richtlijn is nog een vraag gesteld, omdat in het verslag staat vermeld, dat deze aan het eind van 1971 nog niet was aanvaard. Dit is inmiddels gebeurd; in het voorjaar is de richtlijn betreffende het beïnvloeden van kapitaalbewegingen aanvaard. In verschillende landen zijn ook maatregelen getroffen. Ook Nederland heeft dit gedaan. Ik zal niet een opsomming geven van de verschillende maatregelen, maar aan de heer Bakker zou ik willen zeggen, dat, indien nodig, verdergaande maatregelen zouden kunnen worden getroffen. Het effect van deze maatregelen zal echter moeten worden afgewogen tegen de nadelen van een verdere regulering. Ik kom hierop nog wel even terug.

De heer **Bakker** (C.P.N.): Mijn vraag ging natuurlijk niet over maatregelen, die de individuele landen hebben genomen. Hiervan bestaan wel overzichten, maar mijn vraag was of het mogelijk is, dat de uitgebreide EEG als eenheid maatregelen zal nemen ter afscherming van deze dollarvloed, juist gezien het feit dat de huidige maatregelen zo van karakter verschillen en het feit dat er in Engeland zeer recentelijk zeer weinig maatregelen zijn getroffen. Daar ging het om.

Minister Nelissen: Het feit, dat de maatregelen, die in de verschillende landen zijn genomen, zo van karakter verschillen, behoeft niet te betekenen dat de effectiviteit daarvan wordt ondergraven. Bovendien zal de richtlijn, die in EEG-kader is aangenomen en die een aantal mogelijkheden en zeer nadrukkelijk de verschillende elementen aangeeft, ook verbindend zijn voor de

toetredingskandidaten. Deze richtlijn bevat elementen, die in alle lidstaten geleidelijk aan zijn gerealiseerd. Wat betreft de toetredingskandidaten ligt dat wat anders, maar ook zij zullen geleidelijk aan deze weg op moeten.

De heer **Oele** (P.v.d.A.): Zoudt u in dit verband nog iets kunnen zeggen over de eurodollarmarkt? Het betreft hier namelijk een lek in het gehele systeem, dat gedicht moet worden om werkelijke resultaten te behalen.

Minister **Nelissen**: Misschien mag ik deze vraag aan het eind van mijn betoog beantwoorden gezien de lijn in mijn verhaal.

Mijnheer de Voorzitter! De heer Van Amelsvoort heeft een vraag gesteld met betrekking tot de fundamentele opvatting van Nederland ten aanzien van de vrijheid van kapitaalbewegingen dan wel ten aanzien van steeds verdergaande restricties. In dat verband heeft hij herinnerd aan het aftreden van de heer Schiller. Nu gebruikt de heer Van Amelsvoort een zeer fraaie formule: Is Nederland nog steeds voorstander van de openheid met alle gevolgen vanden? Mijn antwoord is: Nederland is nog steeds een overtuigd voorstander van openheid, maar niet met alle gevolgen vanden. Correcties daarop in een tijd waarin wij toch niet kunnen spreken van normale stabiele verhoudingen in de wereld op monetair gebied, doch waarin de instabiliteit tot problemen aanleiding geeft die zo goed mogelijk moeten worden opgevangen, zijn aanvaardbaar en nuttig om te kunnen komen tot een situatie waarin een hervorming van het internationale monetair stelsel plaatsvindt opdat aan de openheid en aan de vrijheid van kapitaalbeweging weer meer reliëf kan worden gegeven.

Dat die openheid voor ons een heel belangrijk gegeven is, wil ik ondersteunen door te wijzen op een praktische maatregel, die wij enige tijd geleden in Nederland hebben getroffen. Na alle afremmende maatregelen betreffende de kapitaaltoevoer, die als het ware negatief inwerken op het beginsel van de openheid, hebben wij besloten een positieve maatregel daar tegenover te plaatsen door de toegang van buitenlandse kapitaalvragers op onze markt, althans voor bepaalde categorieën, weer open te stellen. Op deze manier vloeit een gedeelte van de toevloed langs dit kanaal, weer terug. Ik noem dit niet om als het ware de door ons getroffen restricties goed te praten. Ik noem dit echter wel als een bewijs van het feit dat wij op wat langere termijn en na het aanbrengen van de wijzigingen die in het internationale monetair bestel noodzakelijk zijn deze weg willen blijven volgen.

Ik heb mijzelf ook wel eens aan kleine speculaties gewaagd over de vraag, waar nu de fundamentele problematiek lag, die tot het aftreden van de heer Schiller heeft geleid. Ik heb soms al moeilijkheden genoeg met het verklaren en het analyseren van de binnenlandse politieke situatie. Ik zou het aftreden van een Duitse collega niet authentiek willen interpreteren. Ik geloof dat ik moet verwijzen naar zijn brieven en dat ik het aan de leden van de commissie zelf moet overlaten om naar hun persoonlijke mening het gewicht aan deze brieven te hechten, dat daaraan gehecht behoort te worden.

De heer Bakker heeft gevraagd, hoe het nu precies zit met de kwestie van het aftreden van de heer Schiller, waardoor afspraken tussen Frankrijk en Duitsland als het ware zouden zijn doorgekruist. Ik geloof dat daarin tot uitdrukking komt de verwachting van de heer Schiller, dat na een verdere ontwikkeling van de gedachtengang binnen de EEG de Fransen ten opzichte van het gezamenlijk zweven van de EEG-valuta's tegenover die van derde landen minder afwijzend zullen staan dan destijds.

De heer **Bakker** (C.P.N.): Is Frankrijk onder de nieuwe regering nog steeds „minder afwijzend“?

Minister **Nelissen**: Ik weet niet of de nieuwe regering in Parijs met dezelfde minister van financiën tot duidelijk andere opvattingen komt over de kwestie van het zweven dan de vorige regering. Mij is daarvan niets gebleken. Ik had er ook aan willen toevoegen, dat ik onvoldoende aanwijzingen heb, dat de door de heer Schiller verwachte wijziging van het Franse standpunt over

het zweven van de EEG ten opzichte van derde landen in de nabije toekomst zal plaatsvinden.

Ik kom nu terug op de vragen en opmerkingen van de heer Oele. Ik zie het prijsvoorstel veel beperkter dan hij doet. Dat is uit mijn opmerkingen ook wel gebleken. Vanochtend hebben wij in een andere openbare commissievergadering over de kwestie van de goudprijsaanpassingen gesproken. Ik wil wat dit betreft verwijzen naar hetgeen toen is gezegd. Ik wil alleen opmerken dat ik een dergelijke goudprijsverhoging uit monetaire overwegingen niet realiseerbaar en wenselijk acht.

In de gedachtenwereld rond het monetaire fonds en de internationale monetaire problematiek speelt bij de Fransen de kwestie van de goudprijs wel een rol. Dit moet men echter los zien van het prijsvoorstel; dit betreft dan de monetaire problematiek.

De tweede fase van het plan-Werner is tot op zekere hoogte in voorstellen en in mogelijkheden die zijn geuit in verband met de vorming van het Europees monetair fonds aan de orde. De eindrapportage van dit onderdeel van de besprekingen moet nog plaatsvinden; het rapport van het comité van gouverneurs en het monetair comité wordt dezer dagen afgerond. Daaruit zal dan blijken, welk scala van mogelijkheden er eigenlijk is.

Heel bepalend voor de kwestie van het monetair fonds vind ik de vraag, in hoeverre aan dit fonds als het waren taken zullen worden toebedeeld, die vooruitlopen op de kwestie van de economische integratie en de kwestie van de democratisering van de besluitvorming. Ik meen dat dat niet moet gebeuren. Daaruit vloeit voort, dat ik voorlopig niet al te grote verwachtingen heb van de betekenis van dit fonds – ik zie dit meer als een poling van de activiteiten, waartoe wij op dit moment op monetair gebied zijn gekomen. Dit is kredietverlening op korte termijn; het is voorts de kwestie van de interventie in het kader van de slang. Verder moeten wij slechts taken aan het fonds toevertrouwen van een informatief karakter, omdat men anders al zeer snel verkeert in de situatie dat of de economische integratie daarbij zou achterblijven en/of de kwestie van de democratische besluitvorming, de controle daarbij zou achterblijven. Nogmaals, dat zijn zaken die ik graag bij elkaar zou willen houden.

In dit verband mag ik misschien ook een enkele opmerking maken over de ook mij aansprekende gedachte van de heer Van Amelsvoort, of wij niet met één geldsoort zouden kunnen komen. Het zou wel kunnen, maar wat willen wij daarmee?

De heer **Van Amelsvoort** (K.V.P.): Kopen en verkopen . . .

Minister **Nelissen**: Kopen en verkopen, maar dan zijn wij dus .

De heer **Berkhouwer** (V.V.D.): Maar zonder grensbelemmeringen.

Minister **Nelissen**: Dat is dan alleen maar mogelijk, wanneer men veel verder is, ik zou bijna zeggen: aan het einde van de monetaire eenwording is en wanneer men bovendien zo ver is, dat men zijn besluitvorming ten aanzien van het economische beleid heeft geïntegreerd, want de waarde van een dergelijke munt ten opzichte van de buitenwereld en de beïnvloeding van de waarde van die munt ten opzichte van de buitenwereld zullen toch een communautaire zaak moeten zijn. Het gebruik van die munt in het verkeer met andere landen en ook de interne verhouding van de vaste pariteit die er dan zou moeten zijn, de eenheid als het ware, de absolute koppeling tussen bij voorbeeld een dergelijke Europese munt en het Nederlandse geld, de Nederlandse munt, zou niet meer gewijzigd kunnen worden; dat zou uitgesloten moeten zijn. Ook de externe werking en het externe gebruik vereisen dat er over het beleid dat de waarde van die munt bepaalt, een eenheid in beleid is. Dat eist één economisch beleid en de totstandkoming van de economische unie.

De heer **Berkhouwer** (V.V.D.): Dat kan men in dit stuk ook allemaal zien.

Minister Nelissen: Ja, maar daarin komt die munt dan ook in de eindfase.

De heer Berkhouwer (V.V.D.): Hij staat voorop.

Minister Langman: Neen, hij komt niet in de eerste fase. Hij komt in de eindfase. Dat is het verschil.

De heer Berkhouwer (V.V.D.): Aan het einde daarvan, maar hij staat voorop.

Minister Nelissen: Ja, hij staat voorop, maar aan het einde daarvan.

De heer Oele heeft mij nog gevraagd naar de ideeën van Japan in deze context. Ik zou willen antwoorden dat de Japanse ideeën neerkomen op de kwestie van de regulering van de in- en uitvoer van Japan van en naar de Verenigde Staten, op dat punt een bijdrage tot stabilisering. Wellicht gaat mijn collega van Economische Zaken straks nog in op de vragen die zijn gesteld rond de handelspolitiek en eventuele desiderata van de zijde van de Verenigde Staten en de thans lopende besprekingen.

De heer Bakker heb ik door het voorafgaande impliciet ook op een reeks van zijn opmerkingen geantwoord. Wat ik nog niet heb gedaan is het beantwoorden van de vraag, of een Europees Monetair Fonds tot stand zou kunnen komen op een moment dat het pond nog zweeft en de Italiaanse situatie is, zoals zij op dit moment is, namelijk interventie, afwijkend van de overeenkomsten ter zake van de Zes. Dat kan. Het beïnvloedt dan alleen de kwestie van de verrekkingen die binnen het kader van het fonds zouden moeten plaatshebben. Het zou technisch kunnen. Geheel iets anders is, of het gewenst is. Ik zou het bijzonder waarderen en acht het ook gewenst, dat van Engelse zijde aan de zweverij een einde komt vóórdat het 1 januari 1973 is.

De heer Bakker (C.P.N.): Voorziet u dat?

Minister Nelissen: Acht u een minister van Financiën in staat, dat te voorzien? Ik zeg: Ik hoop het, en voorlopig niet tegen beter weten in.

Een betere afscherming van de dollar, mijnheer de Voorzitter, heeft de heer Bakker gevraagd. Ik heb er reeds een aantal opmerkingen over gemaakt. Wij hebben in Nederland een aantal maatregelen getroffen. Ook andere landen hebben dat gedaan; ook de Duitsers hebben het gedaan. Er zijn dus, wat dat betreft, conform de aanbeveling van de EEG-Ministerraad in Europa maatregelen getroffen.

De vooruitzichten van de Amerikaanse betalingsbalans – daarvan moet het namelijk per saldo natuurlijk ook voor een groot stuk komen – zijn wat zij waren, namelijk een geleidelijke verbetering maar niet een oplossing van de problematiek op korte termijn. Ik meen dat men daarvoor aan 1973/1974 moet denken, omdat het herstel van die betalingsbalanspositie een veel langere termijn vraagt dan het ene jaar, waaraan soms weleens is gedacht. Men moet hier denken aan 1973/1974. Volgens de laatste berichten – ik vind het te incidenteel om daaruit conclusies te trekken – zou het tweede kwartaal van dit jaar wat beter zijn geweest.

De heer Keuning heeft een vraag gesteld over de plaats van het overleg tussen de Ministers van Financiën en hij heeft gevraagd, hoe men dit institutioneel moet zien in de EEG. Het is een enigszins vreemde situatie, die haar bekoorlijkheden, haar aantrekkelijkheid heeft en haar effectiviteit niet mist. Het is een informeel contact, dat staat naast de officiële contacten in de zitting van de Raad in de vorm van de Ministers van Financiën. Alle gedachtenwisselingen binnen de groep van Ministers van Financiën op informele basis vinden hun weerslag in en kunnen worden gezien als een soort van informele voorbereiding van datgene wat in een iets latere fase meer formeel aan de orde komt in de officiële zittingen van de Ministerraad. Ik wijs er overigens op, dat de Europese Commissie bij die meer informele besprekingen steeds is vertegenwoordigd en dat zij volledig op de hoogte is van de inhoud en het verloop van die besprekingen.

De geachte afgevaardigde de heer Engwirda heeft nog een vraag gesteld over de ervaringen met de coördinatie van de begrotingspolitiek. Mijn antwoord daarop is, dat die ervaringen nog niet zo positief zijn, dat wij b.v. ook als Nederlands parlement gaarne geneigd zouden zijn ons bij die richtlijnen of aanbevelingen aan te sluiten. Die indruk heb ik niet. De spanning tussen hetgeen uit de nationale politiek komt en hetgeen uit de EEG-commissie naar voren komt, is groot. Dat zal straks wel weer blijken. Ter verbetering van die situatie heeft de heer Engwirda ervoor gepleit om te komen tot een inschakeling van het Europees Parlement bij de voorbereiding van de richtlijnen voor het begrotingsbeleid en het economische beleid. Ik weet, dat er nu reeds een inschakeling van het Europees Parlement is, een inschakeling, die voorafgaat aan een definitieve besluitvorming in het kader van de Ministerraad over de richtlijnen en over het te volgen beleid. Misschien dat meer dan een wijziging in de procedure als het ware ook een stuk bereidheid bij de nationale ontwikkelingen in de landen te kijken aanwezig moet zijn bij de beoordeling van hetgeen van regeringswege in het eigen land naar voren wordt gebracht, waardoor dan het accent daarop meer kan worden gelegd. Mijn indruk is, dat zodra de nationale voorstellen in de nationale parlementen aan de orde komen men dat element schielijk vergeet en overschakelt op de zuiver nationale toer en dan juist die samenhang met het internationale geheel wat onderwaardeert. Natuurlijk zou verder de versterking meer in het algemeen van het Europees Parlement de uitspraken van dat parlement over zo'n richtlijn ten gunste kunnen beïnvloeden.

De heer Oele heeft gevraagd, of ik nog iets kan zeggen over de Eurovalutamarkt. Deze ongespecificeerde vraag zou ik in die zin ongespecificeerd kunnen beantwoorden, dat het ongetwijfeld zo is, dat in 1971 de ontwikkeling op de Eurovalutamarkt heeft bijgedragen tot een stuk monetaire onrust. Dat is zonder twijfel zo. Daarom is een aantal restrictieve maatregelen getroffen b.v. voor wat betreft het opereren van de centrale banken op de Eurodeviezenmarkt. Dat heeft een van de problemen van de werking van die markt weggenomen. Ten slotte is door de verschillende maatregelen, die in de landen zijn genomen, welke restricties inhouden voor wat betreft het doorstoten van de dollars en de verschillende valuta naar de nationale economieën, een verdere afgrenzing ontstaan van de ontwikkeling op de Eurovalutamarkt naar de nationale economieën en dus naar de Gemeenschapseconomie. Deze ongespecificeerde vraag wil ik met deze twee aspecten nu als beantwoord beschouwen.

De heer Bakker (C.P.N.): Kunt u zeggen, hoe groot nu ongeveer de dollarvoorraden zijn van de gezamenlijke centrale banken in de EEG? Welke omvang is dit nu ongeveer?

Minister Nelissen: Niet uit mijn hoofd.

De heer Bakker (C.P.N.): Misschien kan er aanstonds nog iets over worden gezegd?

Minister Nelissen: Ongeveer 40 tot 50 mld. dollar.

De heer Bakker (C.P.N.): Van de tien?

Minister Nelissen: Nu, het lijkt mij beter, als ik dit nog eens naga en dat ik de commissie later nog laat weten hoe groot de voorraden dollars van de centrale banken van de Zes en van de Tien op een bepaalde peildatum waren.

Minister Langman: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil volstaan met enkele korte opmerkingen, omdat ik het gevoel heb dat door mijn ambtgenoot de economische politiek al zo uitputtend is behandeld, dat ik er erg weinig aan behoef toe te voegen.

Ik moet nog ingaan op een vraag van de heer Van Amelsvoort, nl. of de groeidoelinden in de Europese Gemeenschap zuiver kwantitatief moeten worden gezien. Mij dunkt, dat dit wat onge nuances gezien zou zijn, hetgeen trouwens ook moge blijken uit de belangstelling van de Gemeenschap voor de aspecten die

toch bij het vaststellen van wenselijke groeidoelstellingen mede in de beschouwingen betrokken zijn.

Terzijde wil ik aan het adres van de heer Engwirda zeggen dat ik als Minister, primair verantwoordelijk voor de conjunctuurpolitiek, het genoeg heb de bijeenkomsten van de conjunctuurraad namens Nederland te mogen bijwonen. Het treft mij daar altijd weer dat, al hebben wij thuis de indruk dat de Minister van Financiën het meest restrictieve beleid voert dat denkbaar is, de Europese Commissie steeds van oordeel is dat het nog veel restrictiever zou moeten, ook wat betreft het stijgingspercentage der uitgaven. Wat dit betreft, hebben degenen die op grotere expansie van de rijksuitgaven aandringen bij versterking van de Europese instellingen het beste te hopen.

Wat de handelspolitiek betreft, heb ik niets toe te voegen aan de uitvoerige beschouwingen die ik vanmorgen daaraan in deze commissie heb mogen wijden.

De heer **Oele** (P.v.d.A.): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb begrepen – en dit zou ik nog even vastgesteld willen zien – dat de Minister van Financiën van mening is dat op het gebied van de mogelijke verdere expansie van de Eurodollarmarkt geen nadelige gevolgen te verwachten zijn voor de inflationerende werking die deze, toch niet onder controle van de nationale regeringen staande, markt heeft op de economische ontwikkeling van de Gemeenschap, zodat verdergaande maatregelen in zijn ogen niet urgent zijn. Heb ik dit goed begrepen?

De heer **Van Amelsvoort** (K.V.P.): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil nog een opmerking maken over wat ik genoemd heb: de nieuwe geldsoort. Ik geloof dat hierover een misverstand bestaat. Het betoog, dat Minister Nelissen houdt, komt erop neer dat een valuta-eenheid eerst aan het einde van de weg naar een economische en monetaire unie kan tot stand komen; ik deel dit standpunt volledig. Dit is inderdaad de sluitsteen. Dit bedoelde ik echter niet.

Ik had een wat minder orthodox idee, misschien zelfs een wat fantastisch idee. Is het niet mogelijk een geldsoort te maken, in de vorm van munten en biljetten, die in de Gemeenschap in omloop wordt gebracht naast de bestaande nationale munten en bankbiljetten en die daarmee in een bepaalde koersverhouding staat? Desnoods zou die koersverhouding gewijzigd moeten kunnen worden, als blijkt dat de wisselkoersverhoudingen binnen de Gemeenschap niet onveranderd kunnen blijven. Dit is dus een wat onorthodox idee. Ik zie niet direct in, dat op dit idee – er kunnen natuurlijk allerlei bezwaren tegen worden aangevoerd – het betoog van toepassing is, dat men pas aan het eind kan doen.

Minister **Langman**: Men moet eerst weten of het wel of niet relevant is.

De heer **Van Amelsvoort** (K.V.P.): Of het wel of niet relevant is? Oh, u denkt aan de aanmuntingswinst.

Minister **Nelissen**: Mijnheer de Voorzitter! De heer Van Amelsvoort zegt zelf, dat het een onorthodox idee is. Ik ben dit geheel met hem eens. Ik meen dat het zelfs te onorthodox is, in deze zin, dat het niet zou kunnen zijn wat de geachte afgevaardigde hiermee beoogt. Hij zegt, dat er wellicht ooit eens een wijziging van de vaste verhouding tussen, bij voorbeeld, de hiernaast aanwezige gulden en de Europese munt moet kunnen plaatsvinden. Dit betekent, dat het vanaf dat moment eigenlijk niet meer een geaccepteerd betaalmiddel wordt. Al degenen, die vrezen voor een devaluatie of revaluatie van een van de zes munten van de EEG, zullen op dat moment er een voorkeur voor hebben, de munt waarvan zij aannemen, dat zij zal revalueren, in handen te krijgen, en datgene kwijt te raken, wat zij zien als mogelijke devaluatie-gegadigden. Ik geloof niet dat zo'n enkele munt hier tussendoor zou kunnen spelen, uitsluitend voor gebruik binnen de EEG, want zij kan ook in handen komen van niet-ingezetenen, van al degenen, die hier vertoeven. Er zou dus ook een externe waarde zijn. Deze is afhankelijk van het gevoerde beleid en van de beslissingen. Als deze niet communautair

worden genomen, dan ontstaat via zes of via tien landen beïnvloeding van de waarde van de ene munt, hetgeen ook een marktpartij op een gegeven moment niet zal accepteren. Het is dus te onorthodox en niet realiseerbaar.

De heer **Van Amelsvoort** (K.V.P.): Deze moeilijkheden, die ik niet ontken, gelden natuurlijk voor elke valuta die als reservevaluta dienst doet.

De heer **Oele** (P.v.d.A.): Daarmee hebben wij dan ook moeilijkheden.

Minister **Nelissen**: De heer Van Amelsvoort heeft gelijk, behalve in deze zin, dat dan niet door zes of tien partijen als het ware de externe waarde van die munt wordt bepaald – als aan de dollar wordt gedacht – maar door slechts één partij. Dit verschil is er in ieder geval. Dit is overigens een reden te meer – nu dit voorbeeld is genoemd – om niet in deze richting van een vooruitlopen op de werkelijke integratie met iets te komen wat er al wel een idee aan geeft, alsof hij er is, maar wat dan een grote teleurstelling zal worden na zeer korte termijn, omdat die economische eenheid er nog niet is, evenmin als de eenheid van beleid.

De heer Oele heeft een interpretatie gegeven van hetgeen ik over de Euro-valutamarkt heb gezegd. Hij gaat mij veel te ver. Dit heb ik niet gezegd. Ik heb gesproken over een zekere afgrenzing in twee stappen: ten eerste van de betekenis van deze markt doordat de centrale banken zich van deze markt terugtrekken en ten tweede door een aantal maatregelen die een zekere afgrenzing van de nationale markten impliceren. Ik heb hiermee echter niet gezegd, dat de betekenis en de invloed van deze markt geheel zouden zijn verdwenen.

De beraadslaging wordt gesloten.

Beraadslaging over punt:

2. *Opheffing belemmeringen vrij verkeer van personen en goederen aan de binnengrenzen; afschaffing douane aan de binnengrenzen.*

De heer **Berkhouwer** (V.V.D.): Mijnheer de Voorzitter! Qua oorsprong hangt deze zaak natuurlijk toch weer samen met datgene wat wij als einddoel vinden ten aanzien van de ene Europese munt, de ene Europese valuta, in het rapport-Werner – hetgeen per 1980 zou moeten zijn –: een Europese zone, waarin personen, goederen, diensten en kapitaal zich vrijelijk kunnen bewegen. Dit punt heeft eveneens betrekking hierop. Wij hebben dit onlangs ook aan de orde gehad in het Europese Parlement, in de Economische Commissie, waarbij ook de heer Oele aanwezig was en wij samen het pleit voor deze zaak hebben gevoerd.

Het punt van het vrije verkeer van personen heeft een zekere actualiteit gekregen door de uitbreiding van de Gemeenschap met Engeland en de drie andere landen. Wat betreft het vrije verkeer van werknemers, die geacht moeten worden overzeese onderdanen te zijn van huidige en toekomstige lid-staten, althans beschikken over reispapieren van de lid-staten, waarmee zij zich door de Gemeenschap kunnen bewegen, ben ik benieuwd of er inderdaad een protocol bestaat dat is gemaakt ter gelegenheid van de aansluitingsverdragen in januari van dit jaar. Behalve het ideaal van een Europese munt in 1980 is er het ideaal van het Europese reis papier. We hebben nu nog allemaal onze nationale reis papieren, paspoorten e.d., die steeds duurder worden. Rusland doet aan het laatste trouwens ook mee. Daar wordt het eveneens steeds moeilijker met goedkope papieren het land uit te komen, laat staan als men tot een bepaalde categorie van mensen behoort. Waarom worden onze passen altijd nog gecontroleerd als wij bij voorbeeld naar Duitsland gaan en uit dat land in Nederland terugkeren? Toen ik laatst bij de grens kwam, op reis naar Aken, waar ik een voordracht moest houden, bleek dat ik mijn pas had vergeten. Iemand van Buitenlandse Zaken achter mij zegt: „Ja!”, alsof hij wil zeggen: Hoe kun je zo gek zijn.

Minister Schmelzer: Dat was een uiting van spanning van die ambtenaar.

De heer Berkhouwer (V.V.D.): In het Europa van 1972 moest ik het meemaken dat ik mee moest naar het bureau van de marechaussee, dat ik een papiertje kreeg voor één dag en dat ik twee vingerafdrukken moest laten maken, een op het papier en een voor de administratie. Zo kon ik naar Aken, een Europese stad met Europese prijzen. Zo kom je vandaag de dag vanuit Holland in Aken en omgekeerd. Dat is natuurlijk een uiterst trieste zaak en het is nog maar een voorbeeld uit de trieste reeks van grenscontroles, die men kan vinden in een verslag van de Economische Commissie van het Europese Parlement, dat is opgesteld door de heer Bos, die vandaag helaas niet aanwezig kan zijn. Wat men in dat verslag tegenkomt is gewoon ongelooflijk. We zijn zogenaamd een douane-unie. Dat zijn wij waarschijnlijk nog lang niet. Misschien zijn wij meer een tarievenunie, waarbij de interne tarieven zijn weggevallen. Kunnen er nu niet eens heel wat van die paperassen verdwijnen? Waarom staan, als wij een douane-unie hebben, aan onze grenzen nog steeds borden met „Douane” en „Zoll”? Ik geef toe dat het een naïeve vraag is. Die borden moeten weg. Het verdwijnen van die borden zou de gewone man ten minste een klein beetje duidelijk maken wat er gebeurt. Die man denkt nu alleen nog maar aan grote gebouwen en veel ambtenaren in Brussel. Door het verdwijnen van die borden zou men iets meer van de Europese werkelijkheid zien. Ik praat dan nog maar niet over de grote files vrachtauto's die wij ieder jaar 's zomers aan de grenzen zien staan. Waarom kan er niet heel wat van dat gedoe verdwijnen? Het geijkte antwoord is altijd dat mensen bij de grenzen moeten blijven om de b.t.w. te vereffenen. Ik zie dat de Staatssecretaris van Financiën er is. Ik hoor het al en ik zie het al. Waarom kan heel dat gedoe niet op de plaats van aankomst plaatsvinden?

Als wij het willen, kunnen wij al die spullen kwijtraken. Wilde u dat nu maar eens, zo zou ik tegen Staatssecretaris Scholten willen zeggen, mijnheer de Voorzitter. Ik zou hem ook willen zeggen: Leest u het rapport van uw geestverwant Bos eens.

Ik krijg uit de gezichtsuitdrukking van de Staatssecretaris de indruk, dat hij het al heeft gelezen. In dat geval laat ik het hierbij en wacht ik op zijn antwoord op al datgene wat de heer Bos in diens rapport stelde.

De heer Oele (P.v.d.A.): Mijnheer de Voorzitter! Wat de opheffing van de belemmeringen aan de grenzen betreft, behoef ik weinig toe te voegen aan de woorden van de voorgaande spreker. De heer Berkhouwer is zo gespecialiseerd in deze interventies, dat het mij niet zou passen, daarbij nog extra accenten te zetten. Ik wil wel een vraagje stellen over iets dat ik niet begrijp. Mogelijk kan mij snel worden uitgelegd, waarom ik gaande naar België zonder pijn en moeite kan doorrijden als ik de grens overga zonder identiteitscontrole – daar heb ik dan het gevoel, dat de douane-unie een feit is geworden – en waarom dit niet het geval is als ik West-Duitsland binnenrijd. Wat zijn daar de bijzondere moeilijkheden? Ik weet wel, dat wij met de harmonisatie van accijnzen met België in het kader van de Benelux iets verder zijn gevorderd dan met de harmonisatie van accijnzen met West-Duitsland in het kader van de EEG, maar ik begrijp toch niet waarom die verschillen zo duidelijk zijn.

Wat het vervoerbeleid betreft. . .

De Voorzitter: Dat is nog niet aan de orde.

De heer Oele (P.v.d.A.): Ik dacht, dat u dat tegelijk met het onderhavige punt wilde behandelen.

De Voorzitter: Neen, dat is een dermate ander punt, dat ik het apart aan de orde zal stellen.

De heer Oele (P.v.d.A.): Neemt u mij dan niet kwalijk.

De heer Engwirda (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Op 1 januari aanstaande worden de formaliteiten op het stuk van de

accijnzen aan de binnengrenzen van de Benelux afgeschaft. Wat zijn hiervan de consequenties? Zijn er voorstellen om die afschaffing tot de gehele EEG uit te breiden en, zo ja, wanneer kan die afschaffing dan worden verwacht?

De heer Van Amelsvoort (K.V.P.): Mijnheer de Voorzitter! Het vrije verkeer wordt, zoals bekend, in hoge mate belemmerd door verschillen in belastingssystemen en belastingtarieven. In het verslag, dat wij hebben gekregen wordt een uitvoerig overzicht gegeven van al het voorbereidende werk – en dat is heel veel – dat wordt gedaan om te komen tot harmonisatie en unificatie van de belastingen. Een groot aantal maatregelen is reeds lang in voorbereiding. Enkele kleine maatregelen zijn al genomen. Wie dit immense, al jarenlang plaatsvindende werk ziet, waarin op zekere punten tendenties tot overeenstemming bestaan, wordt bekropen door de vraag: Moet dit allemaal nog eens dunnetjes over gedaan worden nu er nieuwe leden tot de EEG zullen toetreden? Anders geformuleerd: Zal daardoor een grote vertraging optreden in het streven naar harmonisatie en unificatie van de belastingen binnen de EEG?

Over het gemeenschappelijk stelsel van heffingen op het gebruik van verkeerswegen is een rapport uitgebracht. Aan het einde van de desbetreffende paragraaf van het eerder genoemde verslag wordt daarvan gerept. Intussen is een advies van de SER aan ons toegezonden.

De Voorzitter: Gezien het feit, dat ik de heer Oele zojuist heb verzocht zijn opmerkingen, die vermoedelijk in dezelfde richting gingen als de uwe, te bewaren tot het punt vervoerbeleid, lijkt het mij juist dat deze kwestie bij dat punt wordt behandeld.

De heer Van Amelsvoort (K.V.P.): Akkoord, mijnheer de Voorzitter! Ik wil nog enkele specifieke vraagjes stellen over het verkeer aan de grenzen. Ik kan daarbij een aantal vragen achterwege laten, die al op onnavolgbare wijze zijn gesteld door de heer Berkhouwer.

De controle aan de grenzen roept op vele plaatsen grote problemen op. Die problemen zijn dan wel verdwenen met betrekking tot de invoerrechten, maar aan de binnengrenzen moeten nog wel formaliteiten op het stuk van de douaneaangelegenheden worden voldaan. Zou niet op grond van de ervaring, die intussen is opgedaan met de communautaire doorvoerdocumenten, een verdere vereenvoudiging mogelijk zijn, zodat enige tijdswinst kan worden gemaakt? Er zijn nog allerlei andere redenen dan douane-aangelegenheden om controles aan de grens uit te voeren. Er vinden bij voorbeeld controles voor technische en veterinaire doeleinden plaats, controles in verband met sanitaire voorschriften en controles ter verkrijging van statistische gegevens. Is het nu niet mogelijk op dat gebied stappen vooruit te zetten, zodat er wat minder tijd aan de grenzen verloren zal gaan, dus zonder dat die belastingharmonisatie tot stand is gekomen? Ik denk daarbij bij voorbeeld aan de onderlinge erkenning van verklaringen. Als die tot stand komt, zullen die controles niet meer nodig zijn. Worden er door de Regering ook stappen ondernomen om tot afschaffing van dit soort van controles te komen? Actueel, zo is mij medegedeeld, is op dit moment het probleem van de grenscontrole op de tankinhoud van motorvoertuigen. Zou die op het ogenblik al niet kunnen worden afgeschaft? De klachten, die wij op dit terrein van vooral beroepsorganisaties krijgen, betreffen meestal niet zozeer het feit, dat er controles zijn – daar heeft men begrip voor – maar wel de wijze, waarop zij worden uitgevoerd. Ik zou willen vragen, of vooral bij de uitvoering van die controles er zoveel mogelijk op kan worden gelet, dat er niet te veel tijdverlies aan de grenzen optreedt.

De heer Vredeling (P.v.d.A.): Mijnheer de Voorzitter! Ik zou een beroep willen doen op de Staatssecretaris van Financiën van de kant van de Nederlandse douane een wat liberaler beleid te voeren dan op het ogenblik het geval is. Ik heb een heel concreet voorbeeld op het oog, waarover ik met de Staatssecretaris heb gecorrespondeerd, al zal hij het misschien vergeten zijn. Het betreft iemand, die vlak over de grens woont en in dit geval zijn

werk in Duitsland heeft. Als hij van een auto gebruik maakt, moet hij twee keer belasting betalen, zowel in Duitsland als in Nederland. Dat geldt alleen niet voor zelfstandigen en degenen, die een vrij beroep uitoefenen, maar wel voor degenen, die in loondienst werkzaam zijn. Ik wil hierbij wel even de suggestie, die van de kant van de douaneautoriteiten is gekomen, aan de kaak stellen, namelijk om in zo'n geval het Duitse nummerbord als men in Nederland komt, met een hoes te bedekken en in Nederland verder met het Nederlandse nummerbord te rijden. Dat geldt overigens alleen maar voor Nederland; in Duitsland doet men het anders. Ik vind dit een schoolvoorbeeld van kleinzieligheid. Zonder noemenswaardige kosten kan die maatregel worden afgeschaft en daarvoor zou ik willen pleiten.

Staatssecretaris Westerterp: Mijnheer de Voorzitter! De heer Berkhouwer heeft aan de orde gesteld de gevolgen van de uitbreiding van de EEG voor het vrije verkeer van personen. Hij heeft onder meer gevraagd, of ter zake een bijzonder protocol is afgesloten bij gelegenheid van het verdrag tot uitbreiding van de Gemeenschap. Het verdrag zelf komt over enige dagen in de Kamer aan de orde. In de slotakte bij het verdrag tot uitbreiding van de Gemeenschap zijn een tweetal verklaringen opgenomen. De ene verklaring heeft als oorsprong een initiatief van de Nederlandse Regering. De andere is afkomstig van de Britse regering. Men zal zich herinneren, dat in het kader van de bepalingen van de EEG er een vrij verkeer is van werknemers. Ik zou daarop nog eens uitdrukkelijk willen wijzen, omdat bij de discussie, die op het ogenblik in verband met sommige maatregelen aan de gang is, nogal eens licht verwarring ontstaat tussen het vrije verkeer van werknemers en het vrije verkeer van wat men zou kunnen omschrijven als werklozen. Uitsluitend ten behoeve van het aanvaarden van werkgelegenheid in een andere lid-staat van de EEG zijn bepalingen inzake het vrije personenverkeer getroffen, die zijn neergelegd in de verordening inzake het vrije verkeer van werknemers binnen de Gemeenschap.

De heer Berkhouwer (V.V.D.): Iemand, die in Frankrijk werkloos is, kan toch hier komen werken?

Staatssecretaris Westerterp: Deze heeft onder de vigour van de bepalingen van het verdrag en de verordening het recht om op eigen kosten in een andere lid-staat van de Europese Gemeenschap een werkkring te zoeken en te aanvaarden. Welnu, bij de uitbreiding van de Gemeenschap deed zich de bijzondere situatie voor, dat ten aanzien van één van de kandidaat-landen de kring van personen waarop dit recht van toepassing zou kunnen zijn, van een veel grotere omvang is dan wij traditioneel gewend waren. De Britse regering heeft zelf ter zake het initiatief genomen om een verklaring af te leggen over de kring van personen, waarop dit recht van toepassing zou zijn. Met name van de zijde van de Nederlandse Regering is gewezen op het risico, dat zou kunnen ontstaan ter zake van het welzijn van de buitenlandse werknemers in Nederland zelf, bv. tot uitdrukking komend in de huisvesting, indien geen enkele zekerheid zou bestaan voor wat betreft de omvang van dit vrije verkeer. De 10 landen – zowel de huidige 6 lid-staten als de 4 kandidaat-landen – hebben daarop een gemeenschappelijke verklaring betreffende het vrije verkeer van werknemers aangenomen. Deze houdt in, dat de uitbreiding van de Gemeenschap bepaalde moeilijkheden met zich kan brengen voor de sociale toestand in een of meer der lid-staten ten aanzien van de bepalingen, waarop ik zoeven heb gedoeld. De lid-staten hebben zich het recht voorbehouden om, indien zich moeilijkheden van deze aard voordoen, zich tot de instelling van de Gemeenschap te wenden voor een oplossing van dit vraagstuk, overeenkomstig – uiteraard – de bepalingen van de verdragen tot oprichting van de Europese Gemeenschappen. Indien zich in de toekomst als gevolg van de uitbreiding van de gemeenschap voor het vrije verkeer van werknemers problemen zouden voordoen ten aanzien van de sociale toestand, dan is derhalve de Nederlandse Regering gemachtigd zich tot de instellingen van de Gemeenschap te wenden om na te gaan, in hoeverre in gezamenlijk overleg een oplossing kan worden gevonden, die een

adequate bijdrage levert tot het voorkomen van situaties, die wij als ongewenst beschouwen.

De tweede vraag van de geachte afgevaardigde de heer Berkhouwer had betrekking op de mogelijkheid van het volstrekt vrije verkeer van personen binnen de Europese gemeenschap, tot uitdrukking komende b.v. in de creatie van Europees reis papier. De commissie weet, dat ik zelf een groot voorstander ben van vrij personenverkeer binnen de Europese gemeenschap. Ik wil evenwel de aandacht vragen voor praktische moeilijkheden, die zich voordoen. De heer Berkhouwer heeft een persoonlijk voorbeeld genoemd. Ik was eigenlijk benieuwd, met welk voorbeeld hij dit jaar zou komen. Wij hebben jaren „van de tabaksdoos” gehad. Nu was hij zelf aan de orde.

De heer Berkhouwer (V.V.D.): Het gaat al beter!

Staatssecretaris Westerterp: De heer Berkhouwer heeft twee paspoorten, een Nederlands paspoort en een als lid van het Europees Parlement. Als hij deze beide vergeet en hij komt dan aan de grens, dan kan een Duitse douanier niet onmiddellijk aan het uiterlijk van de heer Berkhouwer zien, dat hij een Nederlander is, dat wil zeggen een onderdaan van een van de lid-staten van de Europese gemeenschap.

De heer Berkhouwer (V.V.D.): Dat hoort hij wel!

Staatssecretaris Westerterp: Als er aan de binnengrenzen van de Europese gemeenschap geen controle is op de identiteit – geen controle kan zijn – dan moet zulks impliceren, dat er een gemeenschappelijk beleid is ten aanzien van de toelating van buitenlanders aan de buitengrenzen van de Gemeenschap. Welnu, een dergelijk gemeenschappelijk beleid is er nog niet. In het kader van de Benelux zijn wij een zodanig beleid wel overeengekomen. Enige maanden geleden heb ik een comité van Ministers van de Benelux moeten voorzitten; het ging toen over het uit de weg ruimen van praktische moeilijkheden, verbonden aan dit beleid. Dit houdt onder meer een gemeenschappelijk beleid ten aanzien van visumverlening aan niet-onderdanen van de Benelux in. Het betekent ook een gemeenschappelijk uitwijzingsbeleid. Een derde element, dat daarbij in het kader van de EEG kan worden betrokken is min of meer gelijkgezindheid tussen de regeringen ter zake van het toestaan van de hoeveelheden waren, waarvan men van mening is, dat deze niet over de grens moeten komen. Men zal begrijpen, dat ik op het drugbeleid doel.

Mijnheer de Voorzitter! Wanneer wij echt willen komen tot afschaffing van de personencontrole aan de binnengrenzen – en dat is bepaald een ideaal, dat wij binnen de EEG moeten bereiken – moeten wij ons ook rekenschap geven van de moeilijkheden, die daaraan zijn verbonden en de mate van bereidheid om in de interne wetgeving rekening te houden met de criteria, die nu eenmaal moeten worden gesteld aan een dergelijk vrij verkeer van personen binnen de Gemeenschap. Daaraan is namelijk inherent verbonden een buitencontrole, waarbij de ene staat erop moet kunnen vertrouwen, dat deze buitencontrole in dezelfde mate wordt uitgeoefend als hij zelf zou willen zien ten aanzien van de toelating van vreemdelingen – in dit geval dus niet-EEG-onderdanen – tot het eigen grondgebied. Hierbij gaat het om moeilijkheden, die op dit moment bepaald nog niet zijn overwonnen. Het ideaal van één Europees paspoort zal pas kunnen worden bereikt, indien de fundamentele bereidheid bestaat (en de bereidheid, deze in praktijk om te zetten) tot het accepteren van één gemeenschappelijk vreemdelingen- of toelatingsbeleid van de regeringen van de huidige en toekomstige lid-staten van de EEG.

Vroeger is in het Europese Parlement wel eens gesproken over het creëren van een Europese identiteitskaart, waaruit dan de kwaliteit van onderdaan van één van de lid-staten van de EEG zou blijken, een papier dat diensten zou kunnen bewijzen bij het in de praktijk brengen van het recht op het vrije verkeer van werknemers binnen de Gemeenschap. Ik neem aan, dat Staatssecretaris Scholten straks ingaat op het vrije verkeer van goederen. Hierover wil ik slechts zeggen, dat wij in het kader van de

Benelux daarmee enige ervaringen hebben opgedaan, zeer recent bij de opening van de nieuwe E 10. Ik moet wel zeggen, dat de wetgeving één zaak is en dat het gebruik, dat individuele burgers van deze rechten maken, een andere zaak is. Buiten deze Kamer heb ik ten aanzien van de weg Breda-Antwerpen een aantal opmerkingen gehoord van chauffeurs van vrachtwagens over de maatregelen, die zouden moeten worden genomen, opdat men werkelijk gebruik zou maken van de faciliteiten aan de nieuwe E 10. Dat zijn echter wensen, waaraan noch een parlement, noch een regering gemakkelijk tegemoet kan komen.

Staatssecretaris Scholten: Mijnheer de Voorzitter! De heer Berkhouwer is begonnen met mijn aandacht te vragen voor het rapport uit het Europese Parlement over controles in het intercommunautaire verkeer. Ik heb al even bij interruptie gezegd, dat ik het gelezen heb. Wat mij is opgevallen, is dat, als ik alle aanbevelingen die daarin worden gedaan toets aan de Nederlandse situatie, ik tot de conclusie moet komen, dat wij in Nederland al veel hebben gedaan. De heer Berkhouwer zegt: Het is ongelooflijk wat ik nog tegenkom. De geachte afgevaardigde is een veel bereisd man. Hij zal moeten toegeven, dat hetgeen hij bedoelt niet slaat op wat hij aan de Nederlandse grens tegenkomt maar erbuiten. Ik zal enkele voorbeelden geven. Een van de voorstellen, die worden gedaan, betreft de openstellingsuren van de douanekantoren. De Kamer weet, dat ik in de loop van dit voorjaar met de Bondsrepubliek tot een zeer belangrijke verruiming van de kantoren aan de oostgrens ben gekomen. De Kamer heeft een gespecificeerd overzicht ontvangen van de openstellingsuren en weet, dat aan het verlangen ter zake aan de oostgrens volledig is voldaan. Het hele bedrijfsleven is daarmee ook bijzonder tevreden, meen ik.

Een ander punt, dat wordt genoemd, betreft de verlegging van de omzetbelastingcontrole. De geachte afgevaardigde weet toch, dat juist Nederland als eerste in de EEG is begonnen met het verleggen van de controle ter zake van de grens naar het binnenland en om op een administratieve controle af te gaan? Hij weet toch ook, dat andere landen daarmee moeilijkheden hebben, omdat dit een verantwoorde boekhouding vereist? Op dit punt is Nederland wat voor op de andere landen. Daarom meen ik dat, als de heer Berkhouwer het rapport nog eens leest en toetst aan de Nederlandse situatie, zijn kwalificatie „het is ongelooflijk wat je tegenkomt” minder moet slaan op de Nederlandse situatie.

De heer Berkhouwer heeft er ook nog op gewezen dat hij, reizend van Breda naar Antwerpen, nog het bord „Douane” tegenkomt. Dit is inderdaad juist. In strikt formele zin zou men kunnen stellen, dat dit niet meer een bord met „Douane” erop moet zijn, maar een bord met „landsgrens” of „rijksgrens” of zoiets erop. Anderzijds blijft het een realiteit dat de douanediens ook voor niet-fiscale doeleinden nog een aantal controles moet verrichten en dus gewoon nog ter plaatse moet blijven. Men zou dus het bord weg kunnen doen, maar dan moeten de mensen toch blijven staan. Nu vraag ik mij af, wat meer irritatie zal opwekken: suggereren dat de douanemensen weg zijn, maar hen er toch feitelijk laten werken, of het bord laten staan dat inderdaad in formele zin niet meer aanduidt hetgeen het vroeger betekende.

De heer Berkhouwer (V.V.D.): Die mensen moeten natuurlijk ook weg.

Staatssecretaris Scholten: Jawel, maar zij kunnen nog niet weg. Dat weet de heer Berkhouwer heel goed.

De heer Berkhouwer (V.V.D.): Wanneer gaan zij dan weg?

Staatssecretaris Scholten: De heer Berkhouwer weet ook zeer goed, welke tijd daarmee ongeveer gemoeid is en welke maatregelen buiten de fiscale sfeer daarvoor nog moeten worden genomen. Hij kan nu niet ontkennen dat zij nog niet weg kunnen. Het opschrift op het bord vind ik dan niet zo belangrijk.

Ik heb echter nog een nieuwtje, mevrouw de Voorzitter! De Kamer weet dat juist het vrije verkeer van goederen en personen en het zoveel mogelijk wegnemen van belemmeringen in dit jaar

mijn grote aandacht heeft gehad. Ik vind het dan ook bijzonder plezierig, vanmiddag te kunnen mededelen dat nog deze maand de controle aan de E 10 zowel geografisch als wat de ambtelijke bevoegdheden betreft zal worden geconcentreerd in het Belgische grenskantoor in Meer. Dit betekent dus dat de huidige situatie, waarin er tweemaal moet worden gestopt, tot het verleden zal gaan behoren. Men zal nu voortaan nog maar éénmaal behoeven te stoppen. Hiervoor zijn nog een aantal voorzieningen nodig waarmee men thans nog druk bezig is, maar die in de loop van deze maand hun beslag zullen krijgen. Zowel uit een oogpunt van verkeersveiligheid als uit een oogpunt van vlottere doorstroming van het goederen- en handelsverkeer is dit een belangrijke zaak.

De accijnsharmonisatie die wij in Benelux-verband tot stand hebben weten te brengen en waarvan ik van ganser harte hoop dat de Kamer de overeenkomst ter zake binnen zeer afzienbare tijd zal goedkeuren, zal ertoe leiden dat met ingang van 1 januari de accijnscontrole aan de grens met België zal kunnen vervallen.

De heer Engwirda heeft gevraagd of het nog lang zal duren voordat een dergelijke harmonisatie in EEG-verband tot stand is gekomen, terwijl de heer Van Amelsvoort heeft gevraagd, of er vertraging zal optreden door de toetreding van andere landen. De Europese Commissie heeft, zoals bekend is, ook ten aanzien van de accijnsharmonisatie voorstellen gedaan, maar realisering daarvan is bepaald geen zaak van korte termijn. In Benelux-verband hebben wij er, na een mislukte overeenkomst van 1950, tot 1972 over gedaan om de tarieven te harmoniseren; dat heeft al grote problemen opgeroepen. Men zal dan ook wel begrijpen dat harmonisatie van tarieven van accijnzen in EEG-verband ook nog wel enige voeten in de aarde zal hebben. Wij werken er echter aan en toetreding van andere landen zal wellicht enige vertraging meebrengen voor het oorspronkelijk door de Commissie opgestelde schema, maar zal niet ten principale die zaak wijzigen.

De heer Berkhouwer heeft nog gevraagd, of de b.t.w.-controle niet helemaal kan verdwijnen. Ik heb al gesproken over de verlegging van de controle. Aan de grens behoeft op dit ogenblik alleen nog maar een copiefactuur te worden ingeleverd door het raampje van de vrachtauto; dat is alles. In het sluitstuk van de controle, ook in het geharmoniseerde geheel met België – wij hebben daarover nauwe contacten – kunnen wij dit thans nog niet missen.

De heer Oele heeft gevraagd, waarom men Duitsland niet op dezelfde wijze kan binnengaan als België. Uit ambtelijke gesprekken met Duitsland is gebleken dat de Duitsers deze zaak niet bilateraal willen regelen, maar in EEG-verband. Tegen die achtergrond gezien kan ik geen ijzer met handen breken.

De heer Van Amelsvoort heeft mij gevraagd, nadat hij wat algemene opmerkingen had gemaakt over de problemen die er nog bij de grenscontrole zijn en nadat hij had gewezen op andere voorschriften dan op zuiver douanezaken die de douanediens verrichten, hoe het met de controle zit van bij voorbeeld de tankinhoud van motorvoertuigen. Ik kan hem mededelen dat ik enkele weken geleden juist op dit punt een persoonlijke interventie bij mijn collega van de Duitse Bondsrepubliek heb gedaan om te proberen tot een verruiming van hun politiek te komen. De geachte afgevaardigde zal wel weten dat Nederland geen controle op de tankinhoud uitoefent. Het betreft in dit geval een kwestie van het andere land. Wij proberen daarin zoveel mogelijk, juist in het belang ook van het goederenvervoer, te komen tot verruiming van de beperkingen die aldaar zijn aangelegd. Ik heb geen toezegging mee naar huis kunnen nemen; wel heb ik de toezegging gekregen dat men bereid was deze zaak te bezien. Wij hebben afgesproken dat wij in dit najaar nog eens contact met elkaar zullen hebben. Ik hoop dat mijn Duitse collega mij op dat punt dan een gunstig antwoord zal kunnen geven.

De geachte afgevaardigde de heer Vredeling heeft een vraag opgeworpen, die ik naar ik meen heb beantwoord. De desbetreffende brief heb ik getekend. Het gaat over een uiterst ingewikkelde kwestie van Nederlanders die in Duitsland werken, een auto van hun Duitse werkgever krijgen en in Nederland wonen. Het is uiterst ingewikkeld om te bezien hoe de Duitse belastingheffing en de Nederlandse belastingheffing moeten verlopen om

deze mensen niet in een al te bevoordeelde positie te brengen, vergeleken met andere Nederlanders die hoge lasten voor hun autobezit moeten betalen. Daarom kan niet overal genoeg mee worden genomen, maar er is een regeling getroffen.

De heer **Berkhouwer** (V.V.D.): Waarom kan dat nou niet?

Staatssecretaris **Scholten**: De heer Berkhouwer pleit er dus voor dat deze mensen helemaal geen lasten voor hun auto betalen.

De heer **Berkhouwer** (V.V.D.): Dit is toch geen democratie en de werkgevers hebben toch grotere kosten.

Staatssecretaris **Scholten**: Kent de heer Berkhouwer het desbetreffende geval?

De heer **Berkhouwer** (V.V.D.): Zoals ik het heb horen uitlegen, heb ik er genoeg van begrepen.

Staatssecretaris **Scholten**: O ja? De heer Berkhouwer verdedigt dus dat deze mensen moeten worden vrijgesteld van alle lasten ter zake van het wegvervoer. Is dat nu democratie?

De heer **Berkhouwer** (V.V.D.): Ik ga niet op alle details in, maar het is waanzinnig.

Staatssecretaris **Scholten**: Als de heer Berkhouwer het als waanzinnig kwalificeert, gaat hij wel op de details in.

Ik heb de geachte afgevaardigde de heer Vredeling schriftelijk medegedeeld dat voor deze zaak een regeling is getroffen. Over deze zaak is overigens in Europees verband een gesprek op ambtelijk niveau gaande, omdat men probeert de regeling die wij bilateraal met Duitsland hebben getroffen ook in de gezamenlijke lid-staten tot stand te brengen.

De heer **Vredeling** (P.v.d.A.): Ik heb juist hierover gisteren een vraag aan de Europese Commissie gesteld.

Staatssecretaris **Scholten**: Dat sluit dan heel mooi aan bij het werk dat op ambtelijk niveau in EEG-verband gaande is.

De heer **Vredeling** (P.v.d.A.): Het is een schandaal wat er gebeurt.

De beraadslaging wordt gesloten.

Beraadslaging over punt:

3. Vervoersbeleid.

De heer **Mommersteeg** (K.V.P.): Mijnheer de Voorzitter! Wat in het desbetreffende verslag over het vervoersbeleid staat, is niet bijzonder concreet. In hoeverre houden de ontwikkelingen op het gebied van het vervoer gelijke tred met de verwezenlijking op andere terreinen? Ik meen, dat juist het vervoersbeleid – en vooral het goederenvervoer over de weg – sterk achter blijft en op onaanvaardbare wijze wordt gehinderd door bilaterale contingenten. Op blz. 7 van het verslag staat, dat de paralleliteit tussen liberalisatie en harmonisatie bij de behandeling van de problematiek duidelijk naar voren zou komen. Hoe komt dit streven echter tot uiting op het terrein van het wegvervoer? Deze bedrijfstak is voor Nederland zeer belangrijk, zowel voor de betalingsbalans als voor de werkgelegenheid. Hoe staan nu de kansen, dat deze bedrijfstak zich zal kunnen ontplooiën zonder bilaterale belemmeringen? Over de perspectieven op dit terrein lezen wij niets in het verslag. Stokt de toch al buitengewoon trage ontwikkeling misschien nu extra door de aanstaande toetreding van nieuwe lid-staten? Hoe zal de invloed van Engeland zijn met betrekking tot dit aspect van het gemeenschappelijk vervoersbeleid?

Hoe is de stand van zaken met betrekking tot de effectivering van een oplegging voor binnenschepen?

Welke vorderingen worden gemaakt op het terrein van de har-

monisatie van voorschriften inzake de verkeersveiligheid; ik denk hierbij in het bijzonder aan regelen ten aanzien van alcohol-misbruik en snelheidsbeperking.

Wat staat ons te wachten op het gebied van de organisatie, die zich op communautair niveau op het luchtverkeer richt?

De heer **Van Amelsvoort** (K.V.P.): Mijnheer de Voorzitter! Het verslag verwijst naar een memorandum van de Commissie aan de Raad over een stelsel van heffingen op het gebruik van de wegen in het kader van het gemeenschappelijk vervoersbeleid. Het is een bijzonder interessante gedachtengang, die de Commissie daarbij ontwikkelt. Een vraag, die bij mij opkomt, is of niet erg veel elementen in het ontworpen schema schuilen, die het systeem in sterke mate het karakter geven van bestemmings-heffing.

In juni is het advies van de SER ten aanzien van genoemd memorandum verschenen. Dit advies liegt er niet om. Het stelt, dat het voorstel op essentiële punten niet is uitgewerkt, dat het op andere punten zodanige bedenkingen en twijfels oproept, dat een verantwoord besluit op deze basis niet mogelijk is. Mijn vraag is nu, of het standpunt van de Regering al wat verder is uitgewerkt. Meent zij, dat wel op deze basis een oordeel mogelijk is, of deelt zij de kritiek van de SER?

Er zijn nogal wat kwantitatieve gevolgen verbonden aan de invoering van het systeem, zoals het de Commissie voor de geest zweeft. Heeft de Regering al een indruk van deze gevolgen? Ik denk hierbij aan de bijzondere dichtheid van de bevolking en aan de dichtheid van het wegennet, die ons land kenmerken en aan de rol, die ons vervoerswezen in internationaal opzicht speelt. De consequenties van een dergelijk systeem voor ons land moeten met bijzondere zorg worden bezien.

De heer **Oele** (P.v.d.A.): Mijnheer de Voorzitter! Ik zal niet lang stilstaan bij het probleem van de kosten van de weg en de daarvoor in gemeenschappelijk verband in te stellen heffingen. Dit is een uitermate ingewikkeld probleem, waar wij voorlopig niet snel zullen uitkomen.

Ik wil wel vaststellen, dat het noodzakelijk is, hoe dan ook tot een overeenstemming en een systeem te komen om een basis te vinden, niet alleen voor de fiscale harmonisatie, maar ook voor de liberalisatie van het vervoer en het vrije verkeer in de Gemeenschap, omdat een basisvoorwaarde voor het vrije verkeer toch wel is, dat men het op het gebied van de belastingtechniek een beetje eens wordt. Alle pogingen daartoe zijn heilzaam, hoe theoretisch zij voorlopig nog mogen klinken.

Ik had een vraag over de verkeersveiligheid. Ik ben van mening dat de economische en sociale voorwaarden voor het wegverkeer zoals die in EEG-verband moeten worden vastgesteld en ten dele al zijn vastgesteld niet losgekoppeld kunnen worden van de verkeersveiligheid. Als zodanig vind ik dat de Europese Commissie ook op dat terrein een zekere competentie dient te hebben. Het voorstel dat ze nu heeft gedaan maakt op mij een wat eenzijdige indruk. Dat neemt echter niet weg, dat er in die richting ook in EEG-verband iets tot stand moet worden gebracht.

Ik zou ervoor willen pleiten dat men begint met de dingen die voor het beroepsgoederenverkeer van belang zijn: de maximale snelheid, het gebruik van bepaalde rijstroken en vooral ook de rijtijden, die direct en indirect van invloed zijn op de verkeersveiligheid. Ik wil de Staatssecretaris vragen of hij in deze richting wil werken. Op die punten moet het voorstel van de Europese Commissie vooral worden uitgediept, zodat het kan leiden tot een besluit in de Raad van Ministers.

De Staatssecretaris heeft zich bij een aantal gelegenheden geuit over de sectoren van het vervoersbeleid, die nu niet direct in het Verdrag als sectoren van directe competentie van de EEG zijn aangegeven, maar die daarbij wel kunnen worden betrokken op basis van een unanieme beslissing van de Raad van Ministers. Hij heeft namelijk het een en ander gezegd over het zeehavenbeleid. Hij heeft onlangs ook gesproken over het scheepvaartbeleid.

Ik constateer met enige voldoening, dat de Staatssecretaris daarbij de beginselen heeft onderschreven die in het Europees

Parlement voor het zeehavenbeleid zijn ontwikkeld. Ik hoop dat hij als nu verantwoordelijk lid van de Raad van Ministers en misschien zelfs als fungerend voorzitter in staat zal zijn, een zodanige duw in de goede richting te geven dat er een initiatief komt waardoor het zeehavenbeleid bij het vervoersbeleid van de Gemeenschap kan worden betrokken. Het ligt ook in de rede, gelet op de gevolgen van de toetreding van Engeland.

Nu kunnen wij het zeehavenbeleid dus niet los zien van het scheepvaartbeleid. Alles wat zich in nationaal verband afspeelt rond de positie van de Nederlandse rederijen onderstreept de noodzaak, het scheepvaartbeleid in een ruimer verband te gaan zien. De argumenten die de Nederlandse reders tegenover ons naar voren hebben gebracht om te komen tot allerlei nationale steunmaatregelen en tot fiscale ontheffingen hebben mij doen afvragen of het niet zeer hoog tijd wordt, dit probleem in een veel ruimer verband te bezien. Bij een gemeenschappelijk scheepvaartbeleid, dat ongetwijfeld zijn vruchten zal hebben voor de rederijen in de Gemeenschap, zullen de regeringen niet een zo hoge prijs moeten betalen ten einde de reders hun rol te laten behouden.

Ik vraag dit ook, omdat voor een land dat binnenkort over de toetreding moet beslissen, Noorwegen, het scheepvaartbeleid van buitengewoon groot belang is. Het is juist in Noorwegen geweest waar de Staatssecretaris zich op dit terrein heeft geroerd. Misschien kan hij nu mededelen welke consequenties hij trekt uit zijn visie op het probleem en of hij zich in staat acht, de komende maanden tot een duidelijke stap vooruit te komen.

Ik besef daarbij heel goed dat er hindernissen zijn, die samenhangen met het feit dat er een aantal regeringen zijn die op hun laatste benen lopen en een aantal verkeersministers nu zijn vervangen door nieuwe ministers, die nog nauwelijks de tijd hebben gehad om zich in te werken. Dit neemt niet weg dat ondanks de moeilijkheden de gang die er een beetje in gekomen was, al was het maar de eerste versnelling, moet worden gehandhaafd. Hier ligt naar mijn mening een duidelijke taak.

Ik sluit mij aan bij de vraag die omtrent de stillegging is gesteld. Er is nog steeds een competentiestrijd gaande hoe die nu moet worden aangepakt. Moet er ter zake van de stillegging op de Rijn voor de binnenvaartschepen nu een bevoegdheid, een mandaat voor de Europese Commissie komen om over de zaak te onderhandelen met de grotere club van de Akte van Mannheim? Ik vind dat dit mandaat er moet komen. Ik heb ook begrepen, dat de Staatssecretaris, getuige zijn uitspraken in het Europees Parlement, daar positief tegenover staat. Alles wat hij kan doen om de zaak te versnellen en uit te voeren is welkom, omdat het een sociale eis is, dat de schippers op de Rijn straks niet in de kou behoeven te staan wanneer er bij een hoge waterstand en bij een betrekkelijk kleine vervoersvraag en een groot aanbod moeilijkheden ontstaan.

De heer Engwirda (D'66): Mijnheer de Voorzitter! In het verslag staat, dat het opmerkelijk wordt gevonden, dat door de Commissie nu het reeds jarenlang door Nederland verkondigde standpunt dat het vervoer als een volwaardige en zelfstandige economische bedrijfstak moet worden beschouwd, werd ondersteund en zelfs met nadruk onderstreept. Ik begrijp hieruit, dat de Nederlandse filosofie – in het verleden heeft naar mijn mening Nederland hierin nogal sterke tegenstand ondervonden van met name de zijde van Duitsland – dat het vervoer als een zelfstandige bedrijfstak moet worden gezien en niet ondergeschikt moet worden gemaakt aan andere productieve activiteiten, nu door de Commissie is overgenomen. Is deze wijziging in het commissiestandpunt een gevolg van wijzigingen in de standpunten van de andere lid-staten? Wat is momenteel het Duitse standpunt? Ziet de Staatssecretaris een mogelijkheid op korte termijn op dit terrein tot een gemeenschappelijke filosofie te komen?

Mijnheer de Voorzitter! In hoeverre is bij het opstellen van die centrale filosofie uitgegaan van niet alleen de bedrijfseconomische kosten van het vervoer doch ook van de maatschappelijke kosten? Ik denk met name aan de effecten van het vervoer op het milieu. Speelt dit ook mee in de discussie rond het opstellen van een EEG-beleid?

Staatssecretaris Kruisinga: Mijnheer de Voorzitter! De geachte afgevaardigde de heer Van Amelsvoort heeft gesproken over de problematiek van de kosten van de weg en over het rapport, dat daarover door de Europese Commissie is opgesteld. Hij heeft in het bijzonder de kritiek, die van de zijde van de SER-commissie daarop is uitgeoefend, aangehaald. Hij vroeg wat het standpunt is van de Regering ter zake. Het rapport van de Commissie is aangeboden aan de EEG-transportraad en aldaar besproken. De Ministerraad en de EEG zijn tot dezelfde conclusie gekomen als de SER. Men was van oordeel, dat het voorstel van de Commissie een aantal tekortkomingen bevatte en dat het nadere uitdieping en verbetering behoeft. Het is dus naar de Commissie geretourneerd met het verzoek om met een verbeterde versie te komen. De EEG-ministerraad is op dit ogenblik in afwachting van deze verbeterde versie. In dat rapport is overigens wel degelijk rekening gehouden met de maatschappelijke kosten van het transport, dit in antwoord op een vraag van de heer Engwirda.

Ik deel de mening van de heer Oele, dat deze problematiek van de kosten van de weg en van de heffingen uitermate gecompliceerd is. Ik onderschrijf zijn standpunt, dat wij in deze richting moeten voortgaan om een verdergaande liberalisatie van het wegvervoer, waar Nederland een groot belang bij heeft, te kunnen realiseren.

Mijnheer de Voorzitter! De heer Oele heeft ook een vraag gesteld met betrekking tot het verkeersveiligheidsbeleid. Hij heeft gezegd, dat deze zaak nauwe banden heeft met economische en sociale regelingen, die in het kader van de EEG worden getroffen. Ik deel zijn mening hieromtrent. Naar mijn mening is in het verleden bij het vaststellen van richtlijnen wel eens wat eenzijdig op de economische consequenties gelet, waarbij dan de verkeersveiligheidsaspecten en de milieubeheersconsequenties te weinig in het oog werden gehouden. In het lange-termijn-voorstel ter zake van het vervoersbeleid, dat door de EEG-commissie bij de Raad is ingediend, vormt het verkeersveiligheidsaspect een belangrijk punt. In de tweede etappe van het lange-termijnplan op het terrein van het vervoersbeleid is opgenomen de onderlinge afstemming van maatregelen inzake de beperking van de snelheid – een suggestie, die, naar ik meen, zojuist van de zijde van de commissie is gedaan –, een verscherping van de maatregelen betreffende het toelaatbare alcoholgehalte in het bloed en de instelling van een systeem van periodieke technische keuringen en van technische controle van wegvoertuigen.

Voor de derde etappe is opgenomen het stimuleren van het verkeersonderzoek op de scholen. Voor de vierde etappe zijn ook nog enkele punten ter zake van de verkeersveiligheid opgenomen.

Van Nederlandse zijde zouden initiatieven door de Commissie in dit opzicht worden gesteund. Men weet dat in het kader van de Europese ministersconferentie van transport, omvattende 16 landen, de verkeersveiligheid en de milieuhygiënische aspecten al lang enige aandacht hebben. Verleden jaar is in Londen door de Europese ministers van verkeer een aanbeveling op het terrein van de geluidshinder en de luchtverontreiniging door voertuigen aanvaard. Van Nederlandse zijde zullen initiatieven worden genomen om deze unaniem aanvaarde aanbeveling in het kader van de Europese verkeersministersconferentie binnen de EEG in bindend recht om te zetten.

De heren Mommersteeg en Oele hebben gevraagd naar de voortgang van de oplegging in de binnenvaart. In de Ministerraadsvergadering van 3 december 1971 is overeenstemming bereikt over de doelstelling en de principes van de oplegging. Daarna is enige discussie ontstaan over de wijze waarop de bij de EEG aangesloten landen de besprekingen met de andere betrokken landen zouden moeten voeren. Zoals men weet zijn in het kader van de acte van Mannheim ook Engeland en Zwitserland partij. Naar wij aannemen, zal in januari Engeland tot de EEG toetreden, hetgeen in dit opzicht de situatie waarschijnlijk zal vergemakkelijken. Dan blijft echter toch de noodzaak bestaan, hierover met Zwitserland te onderhandelen.

Er is lange tijd een discussie gevoerd over de vraag of de landen ieder afzonderlijk met Zwitserland zouden moeten onder-

handelen of dat de Commissie een mandaat zou moeten kunnen krijgen om in overleg met de lid-staten te onderhandelen. Onzerzijds zal worden getracht in overeenstemming met de resolutie, die in het Europese Parlement ter zake is aanvaard, een mandaat aan de Commissie te doen verstrekken.

De heren Oele en Mommersteeg hebben er beiden op gewezen dat de voortgang van het vervoersbeleid soms niet zo is, zoals zij behoort te zijn. De heer Oele heeft gezegd, dat er tenminste een versnelling is opgetreden, maar dat een snellere voortgang is gewenst. Ik geloof dat hij er terecht op heeft gewezen, dat er op dit ogenblik een aantal belemmeringen zijn. Wij kunnen verwachten dat Engeland en Ierland in ieder geval en hopelijk Denemarken en Noorwegen tot de EEG zullen toetreden. Dit betekent dat over belangrijke beslissingen consultaties door de nieuwe toetredende EEG-landen zullen worden gevraagd. Dit heeft soms een onvermijdelijke vertraging ten gevolge. Voorts speelt natuurlijk op dit moment een rol, dat er een aantal landen zijn, waarvan de regeringen aan het einde van hun regeringsperiode zijn. Kort geleden hebben ook een aantal portefeuillewisselingen bij de ministers van verkeer plaatsgevonden en zelfs in een zodanig snel tempo, dat de Nederlandse bewindsman na de Luxemburgse de oudste in anciënniteit in dat gezelschap is.

De heer Engwirda heeft nog de aandacht gevestigd op de ontwikkeling van een gemeenschappelijke filosofie. Hij heeft gevraagd of het feit dat nu ook de Commissie in haar beschouwingen uitgaat van het vervoer als zelfstandige bedrijfstak het gevolg is van een standpuntverandering in andere lid-staten. Ik durf dit niet in deze zin positief te beantwoorden. Wel vindt de Nederlandse filosofie ter zake van het vervoer op dit moment veel meer gehoor dan ongeveer zes jaar geleden. In die zin hangt de wijziging van het standpunt van de Commissie waarschijnlijk wel samen met een wijziging van standpunt van de lid-staten in dit opzicht.

De geachte afgevaardigde de heer Oele is nog uitvoerig ingegaan op de noodzaak om het scheepvaartbeleid binnen het kader van de EEG te trekken. Ik meen dat ik het met zijn betoog geheel eens kan zijn. Het lijkt mij zo dat een EEG zonder de belangrijke scheepvaartraties als Engeland, Noorwegen en in mindere mate Denemarken misschien minder geschikt is om het scheepvaartbeleid tot een beleidspunt van de EEG te doen zijn, maar het komt mij voor dat zodra deze belangrijke scheepvaartraties zijn toegetreden, dan zeker het scheepvaartbeleid een integrerend onderdeel van het EEG-beleid zal moeten zijn. Bij de besprekingen die ik hierover met de Noorse Minister van Handel en Scheepvaart, de heer Kleppe, en de Deense Minister van Handel en Scheepvaart, de heer Jensen, heb gehad, is mij gebleken dat ook van Noorse en Deense zijde dit standpunt wordt onderschreven. Zoals u weet, kent het EEG-verdrag een speciaal artikel, namelijk artikel 84, dat in het bijzonder is gewijd aan de mogelijkheid om de luchtvaartpolitiek en de scheepvaartpolitiek eventueel tot een onderwerp van EEG-beleid te maken.

De geachte afgevaardigden de heren Mommersteeg en Oele hebben beiden ook nog een vraag gesteld met betrekking tot het luchtvaartbeleid in het kader van de EEG. Er is op dit ogenblik bij de Raad ingekomen een voorstel van de Commissie om de luchtvaartpolitiek tot een onderwerp van bespreking te maken. Ik meen dat het voorstel van de Commissie, zoals het er ligt, te ver gaat. Een aantal van de zaken, die de Commissie wil gaan regelen in het kader van de EEG, vormt op dit ogenblik een punt van bespreking binnen de Europese commissie voor burgerluchtvaart. Daarover zijn met name met betrekking tot het charterverkeer, waarover de geachte afgevaardigde de heer Oele een aantal schriftelijke vragen aan mij heeft gesteld, op dit ogenblik ook besprekingen gaande. Dat de luchtvaartpolitiek als zodanig onderwerp van bespreking zal moeten gaan uitmaken in de EEG, kan, naar ik meen, buiten twijfel zijn. Het gaat over de vraag, hoe ver wij hierin kunnen gaan. Daarover kan men zeer van mening verschillen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik meen dat ik hiermee de vragen heb beantwoord.

De beraadslaging wordt gesloten.

Beraadslaging over punt:

4. Mededingingsbeleid en investeringsoriëntatie.

De heer Engwirda (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil twee punten bespreken, in de eerste plaats het beleid van de Europese Commissie ten aanzien van concentraties en fusies. Hoewel er niet helemaal een duidelijke conclusie is te trekken uit het beleid dat de Commissie tot dusver heeft gevoerd, krijg ik toch sterk de indruk dat men over het algemeen concentraties en fusies nogal tamelijk sterk bevordert. Ik vraag mij af, of wij daarmee helemaal op de goede weg zijn, juist omdat wij zien dat op het ogenblik in Amerika de tendens, naar ik meen, omgekeerd is en men daar duidelijk de nadelen ziet van te grote concentraties in het bedrijfsleven en dat ook in de literatuur de vroegere voordelen van economie of scale toch weer sterk gerelativeerd worden. Ik zou graag vernemen welke de visie is van de Nederlandse Regering op het beleid dat de Commissie zou moeten voeren ten aanzien van de concentraties en fusies. Is de Regering inderdaad van mening dat de Commissie die vrijwel onbeperkt zou moeten bevorderen of ziet zij daar toch bepaalde beperkingen in als noodzakelijk? De tweede vraag betreft de effectiviteit van het mededingingsbeleid, zoals dat in de EEG wordt gevoerd. Het zal bekend zijn, dat in 1969 bij het Europese Hof van Justitie een proces is aangespannen tegen een aantal ondernemingen, die een afspraak hadden gemaakt – een ongeoorloofde afspraak – over prijsopdriving van kleurstoffen. Op 15 juli jl. heeft het Hof van Justitie daarover beslist, dat er inderdaad sprake was van ongeoorloofde prijsopdriving. Dat heeft drie jaar geduurd. Men moet zich afvragen, of de winst, die in die drie jaar door deze ondernemingen gemaakt is door een ongeoorloofde prijsopdriving, niet veel groter is dan de boete, die de ondernemingen is opgelegd. Bovendien gaat het gerucht, dat met name de Nederlandse onderneming die hierbij is betrokken zou weigeren de opgelegde boete te betalen. Een aantal van de door het Hof veroordeelde ondernemingen zou zich nu opnieuw in een andere vorm schuldig maken aan prijsopdriving. Ik geloof, dat al deze gegevens moeten uitmonden in de vraag: Wat is de effectiviteit van het mededingingsbeleid? Ziet de Regering mogelijkheden om die effectiviteit te verhogen? Is het de Regering bekend, dat de betrokken Nederlandse onderneming heeft geweigerd de boete te betalen en wat is daaraan te doen?

De heer Schouten (A.R.P.): Mijnheer de Voorzitter! Het verslag is correct in zijn weergave van de feitelijke ontwikkeling van de uitvoering van het mededingingsbeleid. Het is ook duidelijk over de denktrant, die op het ogenblik in EEG-kring bestaat met betrekking tot het mededingingsbeleid. Geen vragen dus daarover. Wel een opmerking, gericht op hetgeen niet in het verslag staat. In een artikel in ESB van het Europa-instituut Leiden wordt gezegd, dat het een goed verslag is, maar dat het beleid voor de komende jaren nauwelijks tot uitdrukking komt in het verslag. Dat is maar al te zeer waar. Bij dit agendapunt gaat het om het mededingingsbeleid en investeringsoriëntatie. De commissie heeft die twee begrippen samengevoegd. Natuurlijk zijn zij ook samen te bespreken. Ik wil de aandacht erop vestigen, dat er een belangrijk verschil is tussen beide. Bij mededingingsbeleid moeten wij denken aan een wettelijk kader om de economische macht, die wordt uitgeoefend zoveel mogelijk te spreiden, terwijl het bij investeringsoriëntatie – wat men daaronder ook wil verstaan – gaat om een poging om de economische machtsuitoefening te coördineren, misschien zelfs te poolen. Wat het mededingingsbeleid betreft heeft de Minister van Economische Zaken een versterking voorgestaan, niet alleen bij de studie, maar ook in de uitvoering in Nederland. Ik dring met de heer Engwirda er bij hem op aan, in EEG-verband diezelfde politiek te voeren en daar ook aan te dringen op een versterking van dat mededingingsbeleid, dat nog al te zeer nodig is. Als de heer Engwirda zegt, dat fusies en concentraties worden bevordert, zou ik daarvoor niet zonder meer mijn hand in het vuur durven steken. Dat er méér gedaan kan worden binnen wettelijke kaders aan het te-

gengaan van ongewenste fusies en concentraties, daarvan ben ik echter evenzeer overtuigd.

De investeringsoriëntatie is een uiterst moeilijk vraagstuk. In het Europees Parlement is indertijd gesproken over investeringsoriëntatie en investeringsbeïnvloeding in verband met de problematiek van de AKZO-sluitingen en toen heeft de heer Notenboom gezegd:

„Tussen enerzijds het volstrekt aan hun lot overlaten van de ondernemingen, hoe groot deze ook mogen zijn, en anderzijds het dragen van volledige verantwoordelijkheid voor de investeringen door de overheid, waarin ik niet geloof, moet een derde oplossing te vinden zijn.”.

Ik ben het helemaal eens met de heer Notenboom in het afwijzen van het „enerzijds” en „anderzijds”; met hem wil ik dan graag zoeken naar „die derde weg” die mogelijk moet zijn en die wij op dit moment vatten in het woord „investeringsoriëntatie”.

Alleen, mijnheer de Voorzitter, wat is die derde weg? Ik kan mij er drie uitwerkingen van voorstellen. Misschien ziet de Minister een vierde, vijfde en zesde. De drie die ik zie, zijn: een stuk indicatieve planning, een, zoals de Duitser het noemt, konzertierte Aktion, en een countervailing power in de economische macht.

Wat het eerste betreft: het grote gevaar van indicatieve planning is, dat degenen die haar opstellen ontdekken dat zij niet tot uitvoering komt, dus dat de werkelijke ontwikkeling sterk gaat afwijken van de indicaties. Maar al te groot is dan de verleiding, om de indicatieve planning te laten evalueren in de richting van een dictatoriale planning. Dan zitten wij inderdaad in heel grote gevaaren als het gaat om uitoefenen van economische politiek. Dan komen de ideeën van „1984” naar voren.

De konzertierte Aktion betekent een stuk gezamenlijke bereidheid om verantwoordelijkheid te dragen. Het heeft echter het gevaar, dat degenen die samen die kongsi moeten vormen vervreemd raken van degenen die zij vertegenwoordigen; vervreemding tussen vakbondsleden en vakbondsbesturen, vervreemding tussen bestuurders en bestuurden ligt dan voor de hand en maakt het erg moeilijk.

De countervailing power is een vorm van concurrentie, maar een zodanige vorm dat het geheel wordt opgedeeld in twee grote blokken. De gevaren daarvan zijn voor een ieder duidelijk, die naar de Oost/West-verhouding kijkt.

Mijnheer de Voorzitter! Zo kom ik tot de vraag, of überhaupt een derde weg mogelijk en gewenst is. Ik heb voorhands de neiging daarop zelf ontkennend te antwoorden. Als dit dan zo is dan is het doen van een eerste stap een hachelijke zaak, want een eerste stap die in onzekerheid wordt genomen, kan maar al te gauw leiden tot een uiteindelijk resultaat, dat bepaald niet gewenst is. Daarom ben ik erg voorzichtig als ik over een op zichzelf ten principale gewenste investeringsoriëntatie spreek.

Dat een eerste stap, in onzekerheid genomen, tot een bepaald resultaat kan en moet leiden, weet elk kamerlid, dat voorstander is van een maatregel waarvoor geen meerderheid is te vinden en die dan de ander ertoe kan brengen dat de zaak „in studie genomen wordt”. Dan kun je de vlag uitsteken, want ten principale is dat dan al een overwinning in de kiem.

Ik zou daarom het verzoek aan de Minister willen doen, of hij bereid is zijn visie te geven op wat de heer Notenboom heeft aangeduid met „de derde weg”.

De heer **Oele** (P.v.d.A.): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil wat minder diepzinnig en fundamenteel over het aanhangige onderwerp spreken. Naar ik hoop is iets meer concreet de vraag, of de Minister bereid is te bevorderen dat er in EEG-verband zodanige gegevens op tafel komen, dat er een visie op langere termijn beschikbaar komt op de ontwikkeling van vraag en aanbod in de z.g. sensibele sectoren. Dit zijn de sectoren waar door schaalvergroting gemakkelijk overproductie kan ontstaan. Dan denk ik inderdaad b.v. aan de kunstvezels, die zo'n rol hebben gespeeld in de Nederlandse politiek de laatste maanden.

De bedoeling daarbij is op zijn minst te vermijden dat in die sensibele sectoren overheids subsidies worden gegeven om de investeringen nog verder op te jagen, zeker, om te vermijden dat het subsidies zijn die in het kader van de EEG of zelfs door de investeringsbank te Brussel worden verschaft.

Wanneer wij het op die manier praktisch benaderen, meen ik dat wij iets zouden kunnen bereiken in de richting van een meer evenwichtige verhouding tussen mededinging en investeringsoriëntatie. Overigens wil ik hieraan nog wel toevoegen dat ik als socialist vind, dat in EEG-verband, waar het machts evenwicht nog ver te zoeken is, mededinging een oude schoen is, waarop wij nog heel lang zullen moeten lopen. Daarom vind ik dat een goed kartelbeleid en een goed antifusiebeleid – en in dit verband heb ik al eens gepleit voor een onafhankelijk kartelbureau in Brussel – momenteel noodzakelijk zijn.

Mijnheer de Voorzitter! De verleiding is groot om het zeer belangrijke onderwerp van de conglomeraten aan te snijden, dan zou de discussie waarnaar de heer Schouten vraagt nog wat kunnen worden verdiept, maar ik vrees, dat de voorzitter dan moeilijkheden zal maken. Ik wil de Minister wel vragen, of hij ook de indruk heeft, dat juist in de Beneluxlanden het verschijnsel van de conglomeraten zo opvallend is en zoveel duidelijker te constateren is dan het geval is in de andere landen van de EEG en of hieruit niet bepaalde conclusies moeten worden getrokken, conclusies, die iets verder gaan dan de conclusie, dat men als minister van economische zaken hier geroepen is, het ene hoofdkantoor na het andere van conglomeraten te openen.

De heer **Berkhouwer** (V.V.D.): Mijnheer de Voorzitter! Ik meen, dat men in Amerika op dit moment speciaal te velde trekt tegen de conglomeraten. Ik meen – ik heb juist een achttal dikke delen handelingen van de Amerikaanse Senaat hierover doorgevoerd, die een geweldig onderzoek hiernaar heeft ingesteld – dat het in Amerika zo is, dat men aan de ene kant wel beseft, dat concentraties en fusies – bigness op zich zelf – niet alleen zaligmakend zijn, maar dat zich aan de andere kant de merkwaardige situatie voordoet – terwijl er een rapport is van de heer Williamson die een strenger optreden bepleit – dat de Amerikaanse Regering bezig is, de antitrust ietwat te verzachten om, zoals de heer Nixon het heeft uitgedrukt, de Amerikaanse economie nog competitiever te maken tegenover de rest van de wereld dan op dit moment al dan niet het geval is. Ik meen dat daar een tendens is tot verzachting van antitrust.

Voor al in het begin van de Gemeenschappelijke Markt, maar ook nu nog – ik neem ten aanzien hiervan een wat genuanceerd standpunt in; ik hoor graag van de Minister wat hij hiervan vindt – hebben wij steeds gehoord, dat wij moeten fuseren, dat wij naar een grotere schaal toe moeten en dat het nodig is, tot concentraties te komen over de grenzen heen, maar anderzijds wordt weer opgekomen tegen multi-nationals, terwijl zij toch welvaart en werkgelegenheid creëren. Er is soms een soort gevoelsmatige, emotionele oppositie tegen multi-nationals. Ik meen, dat een directielid van een ervan die onlangs een rede hierover heeft gehouden heeft gezegd, dat het niet zo erg was als men er soms wel over vertelde. Ik meen – ik verneem gaarne de mening van de Minister hierover – dat enerzijds wordt gepleit voor schaalvergroting, welke wij nodig zouden hebben om competitief te kunnen zijn, maar dat aan de andere kant het grote probleem is, waar de grens ligt waarbij men machtsconcentratie moet voorkomen waarop voldoende controle en greep ontbreken welke maatschappelijk nodig zijn. Dit is het grote probleem van de mededinging.

Ik zou vervolgens willen vragen hoe het zit met de voltrekking van de eis van de boete in het verfstoffenarrest. Ik meen, dat de lidstaten – zij zijn dit verplicht volgens het verdrag – de executie moeten voltrekken. Ik zal met de heer Engwirda met belangstelling naar het antwoord luisteren.

Hoe staat men in Nederland op het ogenblik tegenover het met elkaar in overeenstemming brengen van de nationale economische mededingingswetten, zoals onze Wet economische mededinging, en de artikelen 85 en 86 van het EEG-verdrag? Dat is geen theoretische vraag. Wat betreft het Duitse verfstoffenkar-

tel heeft dubbele berechting plaatsgevonden, namelijk door Duitse en Europese instanties.

De heer **Oele** (P.v.d.A.): Dat betrof het vezelkartel.

De heer **Berkhouwer** (V.V.D.): Inderdaad. Het Hof in Luxemburg heeft uitgemaakt, dat zulks theoretisch mogelijk is. In de praktijk is het natuurlijk vervelend dat zo'n zaak dubbel wordt gestraft.

Mijn laatste vraag betreft een zaak die aan de ene kant zoet is maar aan de andere kant niet kan worden vrijgepleit van een zekere ondeugendheid. Heeft men in Nederland al enige bemoeienis met het Europese suikerkartel, waarin Nederland zo'n belangrijke rol speelde?

Minister **Langman**: Mijnheer de Voorzitter! Aangezien ik besef, dat ik de commissie van de thee afhoud, zal ik proberen beknopt te zijn. Dat biedt mij tevens de gelegenheid, de verleiding te weerstaan te breedvoerige beschouwingen te houden over de kartelpolitiek. Ik heb de indruk, dat de kamerleden denken de begroting straks zo snel te moeten behandelen, dat het uiterst interessant is nu reeds een voorproefje te nemen ten aanzien van tal van aspecten van mededingingsbeleid.

De heer Engwirda heeft gevraagd wat het EEG-beleid nu eigenlijk is en of het niet sterk concentratiebevorderend heeft gewerkt. Slechts korte tijd geleden werd de heer Jean-Jacques Servan Schreiber met grote instemming in Europa geciteerd. Hij zei dat wij ervoor moesten zorgen in Europa ondernemingen te krijgen die het in omvang zouden kunnen opnemen tegen de Amerikaanse grote ondernemingen. Hij verschaftte een overzicht waaruit bleek in welke mate wij op allerlei terreinen een achterstand hadden. Het is voor de wetenschapsbeoefenaar interessant te zien hoe er altijd een pendulewerking in iets dergelijks zit. Na verloop van tijd ga je de andere kant, een te sterke machtsconcentratie, weer wat scherper bekijken. Dan ontdek je ook dat bigness alleen niet alles is. Wij zijn op het ogenblik op dat spoor. Dat geldt ook voor de Europese Commissie. In het verslag van de Europese Commissie leest men ook over het bepaald gerucht-makend optreden tegen Continental Can, de overneming van Thomassen & Drijver en de stelling, dat wanneer een onderneming die op zich een machtspositie inneemt een andere onderneming in de gemeenschappelijke markt overneemt en daardoor de concurrentie wezenlijk vermindert, het enkele overnemen al een misbruiken van de economische machtspositie kan zijn. Ik denk dat wij nog wel enige tijd op de dienaangaande ingeroepen uitspraak van het Europese Hof zullen moeten wachten. Het is echter een zaak die voor de verdere vormgeving van het mededingingsbeleid, met name het beleid ten aanzien van machtsposities in Europa, van zeer groot belang kan zijn.

De heer Engwirda heeft ook gevraagd hoe het zit met de effectiviteit van het beleid als je zolang op een uitspraak moet wachten. De effectiviteit kan natuurlijk toch groot zijn als het gaat om een uitspraak in een uiterst belangrijke principiële zaak. Een van de voordelen van democratie, met haar scheiding van machten, is mijns inziens dat het enige tijd duurt en dat degene die door de Europese Commissie in de beklaagdenbank wordt gezet de gelegenheid krijgt zich te verdedigen en zijn argumenten naar voren te brengen. Men mag aannemen dat een beslissing het recht in Europa is waaraan de ondernemingen zich voortaan zullen hebben te houden. Ik meen derhalve dat het met de effectiviteit van het kartelrecht en in het algemeen van het recht inzake mededinging in Europa nogal meevalt. De artikelen 85 en 86 zijn veel minder een dode letter gebleken dat men indertijd verwachtte.

Gevraagd is ook, of Amerika het zoveel anders doet. Het is natuurlijk juist, dat economies of scale niet alles zijn. Een Rotterdamse hoogleraar heeft indertijd in een betoog voor een Europese leergang verklaard, dat men in de economies of scale in feite de dynamiek moet aanbrengen in de vorm van het aspect van de research en het aspect van de marketing: Hoe onzekerder de vooruitzichten op de afzetmarkt zijn des te groter dient de ondernemingsomvang te zijn waarbij men zich nog zeker genoeg voelt voor het plegen van investeringen etc.

Als men alleen kijkt naar de kant van de statische economies of scale – de daling van de kostprijs per eenheid produkt naarmate men grotere installaties in bedrijf stelt – dan ontdekt men vaak dat men veel eerder een optimale bedrijfsomvang bereikt dan wanneer men de dynamische aspecten er ook in betreft. Ik laat mij nu, mijnheer de Voorzitter, bijna ertoe verleiden, op de zaak zelf te uitvoerig in te gaan.

De Nederlandse Regering kan zich in het algemeen goed vinden in het mededingingsbeleid, dat de Europese Commissie meent te moeten voeren. Dat wil niet zeggen, dat wij niet ook van tijd tot tijd met ingehouden adem een uitspraak van het Europese Hof afwachten. Dat is zeker het geval in de zaak Continental Can/Thomassen & Drijver en dat niet alleen omdat een uitspraak die Continental Can in het ongelijk zou stellen voor de werkgelegenheid in Nederland nog wel eens nare gevolgen zou kunnen hebben. Ik geloof, dat dat een overgangsverschijnsel is omdat het in dit geval nogal lang heeft geduurd voordat een actie is ondernomen. Mijns inziens is een fusie die bij wijze van spreken al is „geconsumeerd” moeilijk terug te draaien. Wij wachten de uitspraak van het Europese Hof ook met ingehouden adem af, omdat het in het algemeen in juridisch opzicht bijzonder interessant is te vernemen of volgens het Hof een dergelijk optreden in het algemeen al misbruik van macht is dan wel dat er meer factoren bij moeten komen voordat in een dergelijk geval van misbruik van macht kan worden gesproken.

De geachte afgevaardigde de heer Schouten heeft mijn oordeel gevraagd over stellingen van zijn geachte collega de heer Notenboom geuit in het Europees Parlement. Ik kende die stellingen niet. De heer Notenboom bepleit de derde weg. Ik meen, dat het feit dat men weer over de derde weg als iets aanbevelenswaardigs kan spreken, aangeeft hoezeer de Europese politiek aan het veranderen is. Hij sprak over de indicatieve planning, de konzertierter Aktion en de countervailing power. Ik heb begrepen, dat de heer Notenboom – en in diens voetspoor de heer Schouten – deze drie als mogelijkheden schetst, waarbij de heer Schouten een aantal bezwaren tegen elk der drie vormen van planning aanvoerde.

De heer **Schouten** (A.R.P.): Het waren niet de woorden van de heer Notenboom, maar het was mijn interpretatie van wat hij als derde weg aanduidde.

Minister **Langman**: Ik geloof, dat dat de mogelijkheid om de discussie rechtstreeks te voeren vergemakkelijkt. Ik had even begrepen, dat alle verdere verbijzondering die de heer Schouten van de hand wijst op de derde weg werd ontmoet.

Wat de indicatieve planning betreft, ben ik het er geheel mee eens, dat dit een gevaar meebrengt, in dictatuur te ontaarden. Over de vraag, of dat gevaar zo geweldig groot is, kan men genuanceerd denken. Ik signaleer wel een ander gevaar, namelijk dat het ten aanzien van de markten, waaraan wij hier denken, vaak erg moeilijk is – het deskundigenrapport inzake Enka vestigt op die aspecten de aandacht – een min of meer trefzekere indicatieve planning op te maken. De heer Schouten zal mij tegenwerpen, dat dit in een volgende fase onmiddellijk het gevaar van dictatuur met zich brengt. Dan moet men het echter bijna op wereldschaal gaan doen. In het geval van Enka spelen er bij voorbeeld tussendoor het plotseling wegvallen van de belangrijke Amerikaanse exportmarkt door de wijziging in de wisselkoersen en het weer sterk opkomen van de Amerikaanse industrie. Dat zijn dingen die men in een indicatieve planning heel moeilijk kan meenemen.

Wat de konzertierter Aktion betreft, heeft de geachte afgevaardigde gewezen op het gevaar van de vervreemding. Mij dunkt dat dat gevaar groter is op het gebied van lonen en prijzen (de terreinen waarop de sociale partners zich bewegen) dan op het gebied van een op elkaar afgestemd investeringsbeleid van grote ondernemingen, omdat men daarbij als regel niet met tegenwoordigers van die ondernemingen maar met de ondernemers zelf aan tafel zal zitten. Het zou mij niet verbazen, wanneer wij dat in Europees verband meer gingen zien. In Engeland vindt al met toestemming van de Engelse regering, die de bepalingen van de Monopolies Act te dien aanzien buiten werking heeft ge-

steld, een zeker overleg over uitbreiding van grote chemische bedrijven plaats tussen ICI, Shell en Esso.

Ik erken, dat de countervailing power het gevaar meebrengt van het uit elkaar drijven van de betrokken groepen. Er zit in die „konzertierter Aktion” als investeringsoriëntatie wel een gevaar, dat ook mag worden signaleerd, namelijk, dat ondernemers met instemming van de overheid de markt zo gaan verdeelen, dat er voor hen allen een redelijk belegde boterham overblijft. Dat brengt het gevaar mee, dat de prikkel om tot rationalisatie te komen, niet zo groot is als deze bij een effectieve concurrentie zou zijn. Wij zullen moeten trachten een koers uit te zetten, waarbij het toegestane rendement niet te hoog uit valt, opdat de ondernemers een aansporing hebben te zorgen, dat zij toch een hoger rendement verwezenlijken. Wat die investeringsoriëntatie betreft hebben wij van Nederlandse zijde ten aanzien van de vezels de Europese Commissie gevraagd een onderzoek in te stellen. Ik heb die brief aan de voorzitter van de Commissie gericht, maar ik weet niet, of ik nog geen enkele reactie heb gehad, omdat hij met vakantie is of omdat het in Brussel ook een moeilijk onderwerp is. Het laatste is namelijk denkbaar, omdat bekend is, dat men van Duitse zijde over deze vorm van „konzertierter Aktion” niet enthousiast is en omdat wij wel eens de indruk hebben – althans van de zijde van Nederlandse ondernemers wordt dat gezegd – dat andere EEG-landen juist datgene doen, waarvoor de heer Oele heeft gewaarschuwd, te weten: in het zicht van een dreigende overproductie hun eigen industrie subsidiëren, opdat die in zo'n situatie zo sterk mogelijk staat. Ook uit dien hoofde zijn die EEG-landen wellicht niet zo gesteld op dit onderzoek en dit overleg. Hoe het ook zij, dat zullen wij moeten afwachten.

Ik kan niet tegenspreken, dat een eerste stap op die weg niet gevaarlijk is, maar, zoals zo vaak in het leven, het is niet de vraag, of die stap gevaarlijk is, maar wel, of het achterwege laten van alle stappen niet nog gevaarlijker is. Dan krijgen we ENKA-drama's. Wij weten niet, of wij die met deze stap kunnen vermijden. Ik ben in mijn brief aan de Europese Commissie dan ook niet verder gegaan dan te vragen, het onderwerp in studie te nemen met als verwachting, dat als de Commissie daartoe bereid is, wij het in de Raad weer aan de orde zouden kunnen en moeten krijgen. In die tussentijd hoop ik over de boeiende problemen, die de heer Schouten aan de orde heeft gesteld, te kunnen doordenken, want mijn denken daarover is stellig nog niet afgerond. Wij zijn er door de wat plotselinge ontwikkeling op het gebied van de vezels wat eerder mee geconfronteerd dan wij verwachtten.

De heer Oele zei, dat hij indicatieve planning bepleit voor de sensibele sectoren. Dat zijn die sectoren, als ik zijn definitie goed heb begrepen, waarin door capaciteitsuitbreiding overproductie ontstaat. Nu behoeft dat op zich niet zo gevaarlijk te zijn. Het wordt pas gevaarlijk als het tempo, waarin de vraag toeneemt, gaat afnemen, omdat in het algemeen in die sectoren, waarin met grote uitbreidingen de capaciteit moet worden aangepast aan de te verwachten toename van de vraag, de vraag vaak zo snel stijgt, dat men binnen enige jaren wel weer in dat jasje is gegroeid. Men heeft dan een paar slechte jaren, maar daarna loopt het wel weer en dan kan men de voordelen van de economies of scale, die vaak aanzienlijk zijn, gaan binnenhalen. Zodra de vraag niet meer zo snel toeneemt en men te maken krijgt met een structurele overcapaciteit, zit men in de narigheid. Uit het ENKA-deskundigenrapport heb ik begrepen, dat zij menen, dat op de vezelmarkt op het moment van zo'n structurele overcapaciteit sprake is. Het nare is, dat de ondernemers op het moment, dat zij gaan uitbreiden, zelden zien, dat de overcapaciteit structureel zal zijn. Men zou kunnen zeggen, dat de Europese Commissie dat wel moet zien, maar het zijn, naar ik vrees, dezelfde deskundigen, die voor beide advies zullen moeten uitbrengen.

De heer Oele (P.v.d.A.): Het element in mijn vraag om dit te ondervangen was juist het hebben van een indicatieve planning, zoals die bij de staalproductie in EEG-verband wordt gemaakt.

Die is niet volmaakt, maar zij heeft tot nog toe de allergrootste ellende weten te voorkomen.

Minister Langman: Ik weet niet, wat u de grootste ellende noemt. Op het moment betekent het, dat een aantal Duitse staalgiganten vrij forse verliezen lijden, misschien nog wel meer dan er in de vezelsector worden geleden. In die staalsector is men er wellicht meer aan gewend dan in de vezelsector en daardoor is men er wellicht niet toe geneigd er snel op te reageren.

De heer Oele (P.v.d.A.): De grootste ellende, die ik bedoel, is de sociale ellende, die inderdaad in de staalindustrie in veel mindere mate voorkomt dan in andere industrieën, omdat men hard ingrijpen vermijdt.

Minister Langman: Het blijft de vraag, hoe goed de indicatieve planning kan zijn.

De heer Oele (P.v.d.A.): Niet goed genoeg.

Minister Langman: Wat dat betreft zou ik ervoor willen waarschuwen, daarvan geen wonderen te verwachten. Het hangt ook erg van de aard van het produkt af hoe trefzeker die planning kan zijn. Ik heb hier of in de Eerste Kamer al eens gewezen op de publicatie van Vera Lutz over de Franse planning.

Het is niet altijd zeker, dat wanneer op één plaats wordt gepland, de resultaten dan nog beter zijn dan in het geval gedecentraliseerd wordt gepland en de fouten wellicht elkaar opheffen.

De heer Oele (P.v.d.A.): Ik ben dat met u eens. U hebt het misschien precies op een rijtje staan. Eén element ontbreekt echter, namelijk dat het hebben van een dergelijke centrale en dus gezamenlijke planning, psychologisch gezien, een zekere verplichting voor de ondernemers betekent om bij hun sanering en aanpassing sociale hardheid te voorkomen. Er kan worden gezegd: De signalen zijn er geweest en het was toch enigszins te voorzien.

Minister Langman: Aangenomen, dat die signalen inderdaad daartoe hebben geleid. Maar als de signalen, de indicatieve planning daartoe niet hebben geleid, dan moet ik nog zien, dat het sociaal optreden zoveel zachtzinniger zal zijn dan in andere gevallen. Maar goed, ik wil hierover nog wel eens denken.

Ik kom thans tot de vragen over de conglomerates. Ik heb geen idee, of dit verschijnsel in België en Nederland nu zoveel sterker is dan in de andere EEG-landen. Ik kan het mij wel voorstellen; op een aantal punten lopen wij nog wel eens voorop. Ik heb mijn standpunt over conglomerates indertijd bij de opening van het ene conglomerate-hoofdkantoor, dat ik ooit heb geopend, naar voren gebracht. Ik wil ook nog wel in herinnering roepen, dat ik destijds hierover met de heer Van den Doel een discussie heb gehad. De conglomerates beperken de concurrentie alleen in die gevallen, waarin bedrijven uit die conglomerates aan elkaar leveren; men zou bijna kunnen zeggen: Naarmate men met een minder perfecte vorm van de conglomerate te maken heeft. In andere gevallen kan het wel zo zijn – ik heb De Gruijter als voorbeeld ten tonele gevoerd – dat zij er juist in slagen om concurrentie effectief te doen zijn. Welke concurrentie zou – ik stel deze vraag hypotetisch, want ik ken de positie van dat bedrijf onvoldoende om er een definitief oordeel over te hebben – De Gruijter de andere grootwinkelbedrijven aandoen, wanneer dit bedrijf nog op eigen benen zou staan? Thans, in het verband van een conglomerate is dit bedrijf weer een bijzonder gevaarlijke partner in de concurrentiestrijd geworden. Met deze aspecten moet wel rekening worden gehouden, alvorens een oordeel over conglomerates te vellen.

Ik kom thans tot de vraag van de heer Berkhouwer. Ik meen, dat in Amerika de strijd tegen de conglomerates enigszins aan het afebben is, al is het maar, omdat men er met de anti-trustwet niet erg in is geslaagd greep op het verschijnsel te krijgen. Daarbij speelt echter ook nog een andere zaak. Een aantal conglomerates heeft zich te ver van hun eigen gebied verwijderd en door gebrek aan deskundig management voor het exploiteren

van de nieuwe onderneming – ik denk even aan Litton met de scheepswerven in Pascagoula – nogal een scheve schaats gereden. Dat heeft tot gevolg gehad, dat de koersen daalden en hun koers-winstverhouding wellicht nog meer. Dat brengt weer met zich, dat zij niet meer zo actief kunnen zijn op het acquisitieterrein als vroeger wel eens het geval was. Dat leidt wellicht eerder tot een weer afebben van het conglomerate-verschijnsel dan optreden van de Amerikaanse anti-trustwetgever.

De heer **Oele** (P.v.d.A.): De zgn. „invisible hand”?

Minister **Langman**: Tot op zekere hoogte, maar economen weten, dat die ook wel eens nuttig werken kan, sinds Adam Smith.

De heer **Oele** (P.v.d.A.): Ik wil in dit verband toch wel aandacht vragen voor het feit, dat conglomerates de neiging hebben tot harde saneringsmaatregelen. Dit sociale aspect mag niet over het hoofd worden gezien, los van de effectiviteit van het economisch beleid en de groei in die ondernemingen.

Minister **Langman**: Ik weet niet, waarop de heer Oele een dergelijke generale conclusie baseert. Ik zou die conclusie vanuit de Nederlandse ervaringen niet willen onderschrijven. Mij is niet bekend, dat de weinige conglomerates, die wij hebben – maar die het over het algemeen goed doen – zulke harde saneerders zouden zijn.

De heer **Oele** (P.v.d.A.): Naar mijn mening is dit een Amerikaanse ervaring, die wij in Europa kunnen verwachten, wanneer zich dat verschijnsel in ruime mate zou gaan voordoen.

Minister **Langman**: Ik weet niet, of u die zaken zo aan elkaar kunt koppelen.

De heer **Oele** (P.v.d.A.): In de praktijk hebben deze zaken natuurlijk wel met elkaar te maken.

Minister **Langman**: Waarom?

De heer **Oele** (P.v.d.A.): Ik vermoed een tendens, die ik aan incidentele berichtgeving ontleen. Het is een feit, dat een topleiding van een conglomerate veel harder ten aanzien van het aanhouden of afstoten van afzonderlijke ondernemingen binnen de conglomerate is dan zulks het geval is bij een topleiding, die in een bepaalde bedrijfstak een zekere naam heeft te verliezen en een zekere continuïteit heeft te verzorgen. Ik denk in dit verband aan een interview met de topdirecteur van de ITT.

Minister **Langman**: Men kan zich ook goed voorstellen in Europese verhoudingen, dat de topleiding van een conglomerate extra voorzichtig is, omdat zij weet, dat bijzonder kritisch naar haar optreden wordt gekeken, misschien kritischer dan naar het optreden van een traditionele onderneming.

De heer **Oele** (P.v.d.A.): Misschien ligt daar een duidelijke ingang voor een beleid ten onzichte van conglomerates. Ik denk aan fusieregels en de sociale waarborgen.

Minister **Langman**: Mijnheer de Voorzitter! Ik kom nu aan een aantal vragen van de heer Berkhouwer. Ik heb ook gelezen in bladen als „Fortune”, dat er op het ogenblik op het trustfront in de VS weer wat rust heerst. Hierbij gaat het om een bijzonder interessante pendulewerking, die eigenlijk sinds 1892 regelmatig tijden van hoog- en laagtij kent. Wellicht is er een samenhang tussen de politieke kleur van de president en de aard van het door hem gevoerde anti-trustbeleid, al zijn er ook dan heel duidelijke uitzonderingen te signaleren.

Wat een door een Nederlandse onderneming verschuldigde boete betreft, heb ik in de krant gelezen, dat de Europese Commissie voornemens is, zich tot de Nederlandse Regering te wenden met het verzoek die boete voor haar te innen. Wij zullen dit

krachtens het Europese Verdrag stellig doen, maar een dergelijk verzoek is tot op heden niet binnengekomen.

Het punt van het in overeenstemming brengen van de artikelen 85 en 86 met de nationale wetgevingen heb ik aangeroerd in mijn adviesaanvraag aan de SER over het mededingingsrecht. Gevraagd is: Is het niet nodig ook ons recht gaandeweg wat meer onder de Europese noemer van de misbruikwetgeving te brengen? Ik constateer met genoegen, dat de heer Berkhouwer steun aan dat streven heeft toegezegd.

Wat de suikerkwestie betreft, heeft de Commissie van de Europese Gemeenschappen op 24 juli jl. aan een groot aantal suikerfabrikanten binnen de EEG, waaronder Nederlandse, punten van bezwaar gezonden. Deze bezwaren zijn gericht tegen het afsluiten van de nationale markten. Alle door de nationale markten geïmporteerde suiker wordt door de fabrikanten op de markt gebracht tegen door henzelf vastgestelde prijzen. Hierdoor ontbreekt elke effectieve concurrentie tussen binnenslands geproduceerde en geïmporteerde suiker. Aldus stelt bedoelde commissie. De fabrikanten hebben de gelegenheid om op een op 17 oktober a.s. te houden hearing te reageren op de bezwaren van de commissie. Ik meen, dat wij deze zaak even moeten afwachten. Deze commissie is nu op de hoogte van deze stand van zaken.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **Voorzitter**: Ik neem mij voor, tijdens de theepauze met de voorzitter van de commissie en de bewindslieden overleg te plegen over de verdere behandeling van de agendapunten.

*De vergadering wordt te 16.50 uur geschorst
en te 17.03 uur hervat*

De **Voorzitter**: Ik heb aangekondigd, overleg te zullen plegen met de voorzitter van de commissie en de bewindslieden over de verdere gang van zaken. In het begin van de theepauze had ik de indruk dat wij de resterende agendapunten zodanig zouden kunnen bespreken dat geen avondvergadering nodig zou zijn en dat wij dan ongeveer half zeven de vergadering zouden kunnen beëindigen. Nadien is mij gebleken dat een aantal leden meent dat op deze wijze toch te weinig aandacht zal kunnen worden geschonken aan de punten, genoemd onder onderdeel III (Euratom). Deze leden geven er de voorkeur aan, deze punten in een apart overleg te bespreken. Ik zie de voorzitter van de commissie knikken, dus ik neem aan dat hij ermee akkoord gaat.

De heer **Berkhouwer** (V.V.D.): Mijnheer de Voorzitter! Ik sluit mij bij uw woorden aan, maar vraag mij tevens af, of wij verder niet alleen zouden kunnen spreken over de punten, vermeld onder II. Als wij eenmaal beginnen met milieubeleid, weten wij niet waar wij eindigen en er zijn nog vele gelegenheden om over het milieubeleid te spreken.

De **Voorzitter**: Laten wij de zaken nu niet gaan compliceren. Ik stel voor, de punten vermeld onder III van de agenda af te voeren en deze later te bespreken in een aparte commissievergadering die dan niet openbaar hoeft te zijn.

Daartoe wordt besloten.

Beraadslaging over punt:

5. Milieubeleid.

De heer **Oele** (P.v.d.A.): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil beginnen met een actueel punt dat voor ons land van groot belang is, namelijk de sanering van de Rijn, het daarvoor noodzakelijke overleg en de daarvoor noodzakelijke instituties. In oktober zal de Nederlandse Regering, te zamen met de andere regeringen van de lid-staten, een conferentie bijeenroepen om stappen te doen in de richting van een meer gemeenschappelijke aanpak van de zuivering van de Rijn.

Toen dit enige maanden geleden bekend werd, is door ons aan de Nederlandse Regering gevraagd, of zij bereid was, de EEG-commissie erbij te halen in de vorm van een vertegenwoordiger die namens de EEG zou kunnen deelnemen aan deze conferentie. Ons is daarop geantwoord, dat men daar niet afwijzend tegenover stond, maar dat de andere lid-staten het goed zouden moeten vinden. Mijn op het punt van vragen stellen niet te vermoeien collega de heer Vredeling heeft aan de EEG-Commissie nog eens gevraagd, of er een uitnodiging was gekomen. Op 3 augustus kreeg hij het antwoord, dat die uitnodiging er nog niet was.

Welke belemmeringen zijn er op dit punt? Waarom is er, althans tot 3 augustus, nog geen duidelijkheid ten aanzien van de deelname door de EEG-Commissie?

Ik stel deze wat formele institutionele vraag, omdat wij in het overleg met de EEG-Commissie in het Europese Parlement en in de voorstellen van de EEG-commissie bepaalde voorstellen hebben ontwikkeld om dit prioritaire, dit urgente punt van de zuivering van de Rijn in gemeenschappelijk verband aan te pakken. Wij zouden het op prijs stellen als er op de komende conferentie gelegenheid zou zijn die aanpak van de EEG naar voren te laten brengen en mee te laten spelen in de discussie en als het kan ook in de besluitvorming.

Een essentieel punt bij het milieubeleid van de Gemeenschap is de vraag, die dan uiteindelijk natuurlijk positief moet worden beantwoord, of de EEG op dat terrein bevoegd is. Er zijn twee scholen; er is een school die zegt: het is zonder meer duidelijk, het vloeit voort uit artikel 2, want het milieubeleid heeft men nodig om tot een goede functionering van de douane-unie te komen; op grond daarvan is het zelfs gevaarlijk dat als onzeker voorop te stellen en dus moet worden aangenomen dat het zo is.

Dit vereist echter wel, dat alle lid-staten daarnaar handelen. Wij hebben de indruk gekregen, dat de zekerheid, dat de lid-staten daarnaar zullen handelen niet is gegeven. Wat is de opvatting van de Nederlandse Regering ter zake? Als zij van mening is dat die zekerheid niet is gegeven, dan zou ik willen weten of zij bereid is die kwestie aan de orde te stellen, mogelijkerwijs bij de topconferentie, waar dan misschien het in werking laten treden van artikel 235 voor dit onderwerp moet worden afgesproken. Wat mij betreft behoeft het niet; het ligt voor de hand dat het er eigenlijk bij hoort, maar die voor de hand liggende zaak moet dan wel door alle lid-staten worden bevestigd.

Ik wil niet te veel uitweiden over het op zich zelf onafzienbare terrein van het milieubeleid. Ik wil echter nog een punt noemen, dat een kwestie betreft die aan de orde is gesteld, toen ik onlangs in Scandinavië was, door de Noorse minister voor consumentenzaken en milieubeleid, mevrouw Inger Vallen. Zij heeft op de conferentie van de internationale unie van consumentenbonden in Stockholm het voorstel gedaan om in EEG-verband te komen tot een zodanige taakverdeling binnen de Europese Commissie, dat er een aparte commissaris wordt benoemd voor milieuzaken en consumentenbeleid.

Het idee is niet helemaal nieuw. Hier in deze Kamer is het vorige jaar door de heer Tilanus en de heer Bos gepleit voor een dergelijke taakverdeling, waarbij een speciale commissaris voor milieuzaken zou komen. De verbinding tussen milieuzaken en consumentenzaken lijkt mij een gelukkige, hoewel natuurlijk alerm minst zeker is dat de Noren in staat zullen zijn straks binnen de EEG dit voorstel te verdedigen. Ik zou het derhalve op prijs stellen nu te vernemen, of de Regering haar gedachten wil laten gaan over en positief zou willen reageren op dit voorstel om op die wijze de behartiging van het milieubeleid in de EEG gestalte te geven, in nauwe samenhang met het consumentenbeleid, want naarmate men meer over deze zaken nadenkt en spreekt, komt men duidelijker tot de overtuiging dat het milieubeleid niet alleen aan de top moet beginnen, maar wel degelijk ook een heel belangrijk aspect is van het consumentenbeleid.

De heer Mommersteeg (K.V.P.): Mijnheer de Voorzitter! Dat de Europese Gemeenschap en de Europese Commissie pas in 1971 eigenlijk voor het eerst officieel aandacht aan dit vraagstuk hebben geschonken, blijkt misschien ook wel uit de zeer korte

passage in het verslag dat wij hebben. Dat neemt niet weg dat de Commissie een breed opgezet programma heeft ontwikkeld, dat – dit blijkt uit de blz. 6 en 8 van het programma – een groot aantal terreinen van gemeenschappelijk beleid bestrijkt. Het heeft een sterk voorbereidend karakter; het accent ligt praktisch op onderzoeken. Dit zal overigens te zijner tijd moeten uitmonden in bestuurlijke maatregelen, die bindend zullen zijn voor de lid-staten. Daarbij doet zich de vraag voor, wat de juridische grondslag zal zijn voor het gemeenschappelijke beleid en welke institutionele vormen moeten worden gevonden. De Commissie baseert zich thans op artikel 2 van het Verdrag, waarin in algemene termen de taak van de Gemeenschap wordt omschreven. Ik constateer, dat de heer Berkhouwer vindt, dat dit terecht geschiedt, maar men zou zich kunnen afvragen, of het niet beter is, artikel 235 als uitgangspunt te nemen. Daarin wordt immers uitdrukkelijk voorzien in het vaststellen van richtlijnen, óók ten aanzien van niet met name in het verdrag genoemde terreinen.

Met de heer Oele zijn wij van oordeel, dat het aanbeveling verdient, dat zo snel mogelijk tot een agentschap wordt gekomen voor het stroomgebied van de Rijn. Hoe urgent die maatregelen voor de zuiverheid van het Rijnwater zijn, blijkt ook uit het verslag van de Commissie; op pagina 27 wordt dit uitvoerig uiteengezet.

Voorts zou ik gaarne de mening van de Regering vernemen ten aanzien van de suggestie, die is gedaan om te komen tot de oprichting van een Europees milieu-instituut. Wij menen, dat deze suggestie steun verdient, omdat een dergelijk instituut de gegevens van de lid-staten kan verzamelen en ter zake beleidsmaatregelen kan voorbereiden.

In het voorstel van de Commissie worden maatregelen voorbereid, die tot een belangrijke verbetering kunnen leiden. Tegelijkertijd moet echter worden gesteld, dat ontbreken van een passend juridisch institutioneel kader een niet onbelangrijke belemmering kan vormen en zal vormen voor een goede aanpak van de onderhavige problematiek.

De heer Engwirda (D'66): Mijnheer de Voorzitter! De voorstellen van de Europese Commissie zijn een paar maanden geleden gedaan, nadat het vorige jaar eerst een memorandum over het milieubeleid was verschenen. Deze voorstellen, die nu zeer concreet zijn geworden, bevatten een programma om de milieu-vervuiling te bestrijden, een overeenkomst tot informatie van de Commissie met betrekking tot voorgenomen nationale maatregelen op het terrein van het milieu en een voorstel om een internationaal agentschap doeltreffende bevoegdheden te geven voor het schoonhouden van de Rijn.

In de voorstellen van de Commissie zijn zeer duidelijke termijnen genoemd. Vóór 1 januari van het komende jaar zou een aantal van die maatregelen in werking moeten treden. Ik meen zelfs, dat vóór 1 juli 1972 ook al een paar regelingen door de Raad zouden moeten worden aangenomen. Op een wat langere termijn – ik meen 1½ jaar – zouden andere maatregelen moeten worden aanvaard. Dit is besproken in het Europese Parlement en met veel instemming aanvaard, zij het, dat enkele voorstellen wijzigingen hebben ondergaan.

Ik vraag de Minister van Buitenlandse Zaken wat zijn visie is – vooral nu Nederland het voorzitterschap van de Raad heeft – ten aanzien van de termijn, waarin de Raad deze voorstellen zou kunnen aanvaarden. Ziet hij de termijnen, die in de voorstellen worden vermeld, als haalbaar? Zo niet, is er dan niet sprake van een taak voor de topconferentie om aan deze zaken grote aandacht te wijden; hierbij breng ik nog in herinnering het antwoord van de Minister, gegeven in maart op schriftelijke vragen, waarbij hij heeft gesteld:

„De mate waarin en de wijze waarop de milieuproblematiek tijdens de topconferentie aan de orde dient te worden gesteld zou ik willen laten afhangen van de voorstellen die de Europese Commissie heeft aangekondigd deze maand aan de Raad te zullen doen en van de ontvangst die deze voorstellen zullen krijgen. In het licht daarvan kan worden vastgesteld of een „vitamine-injectie” – wat dat dan ook is – gewenst is.”.

Hoe ziet de Minister de mogelijkheid om de termijnen te realiseren? Indien het niet lukt, welke zal dan de rol zijn van het milieubeleid op de topconferentie?

Staatssecretaris **Westerterp**: Mijnheer de Voorzitter! De geachte afgevaardigde de heer Oele heeft in de eerste plaats over de Rijnconferentie gesproken. Ik wil daarop gaarne antwoorden, zij het onvoorbereid, want de Rijnconferentie valt bepaald niet onder de bevoegdheden van de Europese Gemeenschap.

Er bestaat een conventie waarbij is opgericht een internationale commissie tegen de vervuiling van de Rijn. De commissie heeft, naar de mening van de Nederlandse Regering, met ambtelijk overleg onvoldoende resultaat behaald bij de bestrijding van de vervuiling van de Rijn, met name ten aanzien van de zoutbelasting. Om die reden heeft de Nederlandse Regering enige tijd geleden voorgesteld, een bijeenkomst van deze commissie te houden, maar dan op ministerieel niveau.

Inmiddels is, na maanden overleg, overeenstemming bereikt over de datum waarop de ministeriële conferentie in Den Haag zal worden gehouden. De Nederlandse Regering heeft er bij de overige betrokken regeringen geen twijfel over laten bestaan, dat naar haar oordeel ook de Europese Commissie als waarnemer aan het overleg zou moeten kunnen deelnemen.

Wij hebben dit punt ook tijdens de vorige vergadering op ambtelijk niveau van de Rijncommissie aan de orde gesteld. De reden dat de Europese Commissie tot op 3 augustus geen uitnodiging heeft ontvangen tot bijwoning van de werkzaamheden is hierin gelegen, dat tot nu toe geen unanimitie is bereikt over een dergelijke uitnodiging. De aanwezigheid van een derde partij, in dit geval de Europese Commissie, kan uitsluitend berusten op een unanieme uitnodiging door alle staten die lid zijn van de Rijncommissie.

Wij hopen dat dit punt tijdens de ministeriële conferentie opnieuw aan de orde kan worden gesteld. Het lijkt mij in dit stadium beter, niet concreet aan te geven welke regering zich het meest verzet tegen de aanwezigheid van een vertegenwoordiger van de Europese Commissie, juist als wij alsnog willen trachten, de unanimitie te bereiken.

De algemene vraag is aan de orde gesteld in hoeverre de Europese Gemeenschap bevoegd is ten aanzien van het milieubeleid. De Europese Commissie zal in het algemeen, bij alle voorstellen die zij doet op basis van verdragsbepalingen, rekening moeten houden met milieuaspecten, verbonden aan bepaalde beleidsvoorstellen. Dat kunnen bij voorbeeld voorstellen ten aanzien van een gemeenschappelijke landbouwpolitiek overeenkomstig artikel 43 of de harmonisatie van de warenwetgeving, in dat geval op basis van artikel 100, zijn.

De stelling die sommigen huldigen, dat milieuaspecten in het kader van het verdrag in het geheel niet in aanmerking kunnen worden genomen, wordt daarmee eigenlijk impliciet al afgewezen. Ten einde niet te veel juridische strijd te doen ontstaan refereer ik aan hetgeen de heer Mommersteeg heeft gezegd. Indien geen overeenstemming bestaat over de vraag of voorstellen ter zake van de Europese Commissie kunnen worden gebaseerd op een bepaald verdragsartikel, ware het naar mijn mening beter een beroep te doen op de toepassing van artikel 235. De Kamer kent de procedure daarvoor.

Mijnheer de Voorzitter! Een toepassing van artikel 235 zou naar mijn mening ook een antwoord kunnen geven op de tweede vraag die door de heer Oele is gesteld, namelijk in hoeverre er dan zekerheid zal bestaan dat alle lid-staten zich inderdaad zullen houden aan de beslissingen, die dan in het kader van de gemeenschap zullen worden genomen. Het zijn dan immers unanieme besluiten van de Raad, volgende op voorstellen van de Commissie nadat het Europese Parlement daarover is geraadpleegd. Het komt mij voor, dat deze procedure in dit geval zeker zal kunnen worden gevolgd.

De heer **Oele** (P.v.d.A.): Mag ik in dit verband vragen of u daarbij denkt aan toepassing van artikel 235 ad hoc voor afzonderlijke maatregelen in het kader van het milieubeleid of dat u

voor ogen hebt een procedure waarbij eerst ten principale wordt vastgesteld, dat voor het totale milieubeleid de Commissie bevoegd is?

Staatssecretaris **Westerterp**: Ik heb artikel 235 altijd zo opgevat, dat voor elke concrete maatregel een besluit wordt genomen. Het feit, dat eenmaal een besluit zou worden genomen ten aanzien van het milieubeleid, gebaseerd op artikel 235, geeft dan echter expliciet een antwoord op de door de heer Oele gestelde beginselvraag zonder dat wij die moeilijke principiële discussie behoeven te voeren, hetgeen dan ook enigszins ex cathedra zou gebeuren.

Mijnheer de Voorzitter! De derde vraag van de heer Oele had betrekking op de mogelijke aanwijzing van een aparte „milieu“-commissaris in de Europese Commissie, die vanaf 1 januari aanstaande gaat optreden. Hij heeft daarbij verwezen naar een suggestie, die van Noorse zijde zou zijn gedaan, om een commissaris te belasten met consumentenzaken en milieubeleid. De heer Oele heeft gevraagd of de Nederlandse Regering haar gedachten over deze suggestie wil laten gaan. Ik wil hem dit graag toezeggen. Wij moeten er echter naar mijn mening enigszins voorzichtig mee zijn dat afzonderlijke regeringen gaan voorschrijven hoe de taakverdeling binnen de Europese Commissie zou moeten zijn. De taakverdeling – en dus ook de portefeuillevverdeling – binnen de Europese Commissie is een aangelegenheid, die tot de bevoegdheid van de Europese Commissie behoort. Waar die bevoegdheden toch al niet zo extreem zijn, lijkt het mij dat het in de eerste plaats aan de Europese Commissie, respectievelijk aan het Europese Parlement, waar ik overigens een dergelijke vraag eerder zou hebben verwacht, is om een uitspraak te doen ten aanzien van de meest gewenste competentieverdeling binnen een collectief orgaan als de Europese Commissie.

De heer **Oele** (P.v.d.A.): Formeel hebt u volstrekt gelijk. Het punt is echter dat de regeringen straks enige zeggenschap hebben – ik druk mij voorzichtig uit – over de personen, die in de nieuwe commissie zullen worden benoemd en over hun kwalificaties.

Staatssecretaris **Westerterp**: Daarom maakte ik die opmerking juist. Wij zouden anders de bevoegdheden van de Europese Commissie nog meer uithollen, want dan zou niet alleen de totaliteit van de samenstelling van de Europese Commissie worden uitgemaakt in onderling overleg tussen de regeringen van de lidstaten, maar dan zou ook elke regering nog een portefeuille claimen. Dan is voor een collectief optreden van de Europese Commissie in feite slechts in een zeer bescheiden mate ruimte. Ik heb de heer Oele er echter reeds op gewezen, dat wij graag willen meedenken en stof tot overweging willen meegeven aan degene, die door de Nederlandse Regering zal worden voorgesteld om deel uit te maken van de toekomstige Europese Commissie.

De heer **Oele** (P.v.d.A.): Ik zou deze „gevaarlijke“ vraag ook niet hebben gesteld, als het Europese Parlement zelf de nieuwe commissie zou kunnen benoemen.

Staatssecretaris **Westerterp**: Het Europese Parlement roept de nieuwe Europese Commissie ter verantwoording voor de wijze waarop zij haar werkzaamheden organiseert en de portefeuilles verdeelt. Ik ben dus van mening, dat dit niet in de eerste plaats een taak zou moeten zijn voor de nationale regeringen.

Mijnheer de Voorzitter! De geachte afgevaardigde de heer Mommersteeg heeft terecht verwezen naar het breed opgezette actieprogramma, dat de Europese Commissie heeft ingediend ten aanzien van een milieubeleid van de EEG. Op zijn vraag welke de juridische grondslag van het beleid zal zijn, heb ik zojuist reeds geantwoord.

Ten aanzien van de vraag of voor het stroomgebied van de Rijn een apart agentschap zal moeten worden opgericht, moet ik erop wijzen dat de discussie hierover in een werkgroep van de permanente vertegenwoordigers in Brussel nog niet erg ver is ge-

vorderd. Ik heb eerder de indruk, dat niet alle lid-staten, die bij het stroomgebied van de Rijn betrokken, even enthousiast zijn om hiervoor een apart agentschap op te richten.

De discussie hierover gaat echter voort binnen de sfeer van de werkgroep van de permanente vertegenwoordigers, daarna van de permanente vertegenwoordigers zelf en uiteindelijk in de Raad.

Mijnheer de Voorzitter! De heer Engwirda, ook verwijzende naar de voorstellen van de Europese Commissie, heeft gezegd, dat deze zeer concreet zijn. Nu moet ik opmerken – en dit is een neiging, die op het ogenblik veel bij de Europese Commissie blijkt te bestaan – dat niet formele voorstellen worden gedaan, maar dat zgn. mededelingen aan de Raad worden gericht. Deze situatie lijkt dan wat op die wanneer een nationale regering een nota aan de Kamer zendt. Ik heb wel eens de indruk, dat de Kamer dan zegt, dat zij de nota wel kan bespreken, maar dat zij zich afvraagt waar het concrete wetsontwerp blijft, aan de hand waarvan zij verbindende uitspraken zou kunnen doen. In de Europese Gemeenschap is dat een beetje hetzelfde. Dergelijke mededelingen hebben eerder de neiging aan de algemene kant te blijven.

Het actieprogramma van de Europese Commissie zegt dat – de heer Engwirda heeft daarop ook gewezen – maatregelen moeten worden genomen voor bepaalde data. Maar waar blijven de concrete voorstellen van de Commissie?

De heer Engwirda (D'66): Er zijn toch ontwerp-overeenkomsten?

Staatssecretaris Westerterp: Ja, zeker, maar deze zijn nog niet zodanig uitgewerkt, dat zij een juridische basis vormen, waarop de teksten kunnen worden gebouwd.

De heer Oele (P.v.d.A.): Het gelijk ligt niet helemaal aan uw kant. Er liggen enkele tientallen voorstellen van de Commissie voor harmonisatie van wetgeving op het gebied van levensmiddelen en van voedingsmiddelen. De Raad is in gebreke gebleven om deze concrete voorstellen van wetgeving af te handelen. De Commissie komt in haar memorandum over het milieubeleid tot het voorstel aan de Raad om voor een bepaalde datum over al deze voorstellen te gaan besluiten. Het is dus niet helemaal zo zwart-wit, zoals u het voorstelt.

Staatssecretaris Westerterp: Ik zeg ook alleen dat heel concrete voorstellen ertoe kunnen bijdragen, dat op kortere termijn beslissingen kunnen worden genomen dan wanneer uitsluitend wordt voorgesteld dat voor een bepaalde termijn een beslissing moet worden genomen. Daarop richtte mijn opmerking zich.

Op de door de heer Engwirda gestelde vraag, of binnen de termijnen, die door de Europese Commissie zijn gesteld, al deze voorstellen door de Raad zullen worden aanvaard, kan ik op dit ogenblik nog geen concreet antwoord geven. Gelet echter op het tempo van de beleidsvoorbereiding in de speciale werkgroep, die door de permanente vertegenwoordigers is opgericht, ben ik te dien aanzien enigszins sceptisch. Toch geloof ik niet dat het middel, dat de heer Engwirda aan de hand heeft gedaan om meer vaart achter de aanvaarding van de voorstellen van de Europese Commissie te zetten, het beste remedium is. Dit betrof het voorstel om nu uitvoerig over deze voorstellen van de Commissie op de topconferentie te gaan spreken. Ik merk wel meer, dat er een zeker gevaar bestaat, dat er een vermenging plaatsvindt van de bevoegdheden van de Raad, die communautair zijn, met een topconferentie, die een zuiver intergouvernementele bijeenkomst is. Naar mijn mening is het gevaar bepaald niet denkbeeldig dat, als men telkens weer voorstellen naar de topconferentie wil verwijzen, men ongetwijfeld met alle goede bedoelingen de communautaire structuur aan de gemeenschappen onttrekt.

De besluiten op de topconferentie worden intergouvernementeel voorbereid. Deze worden ook zuiver intergouvernementeel genomen, niet op basis van voorstellen van de Commissie. Naar mijn mening moeten wij niet via het instituut van de topconferentie bestaande bevoegdheden aan de bestaande orga-

nen van de Europese Gemeenschappen onttrekken. Het is aan de bestaande instellingen van de Europese Gemeenschappen om besluiten te nemen in het kader van de bevoegdheden, die reeds aanwezig zijn. Wij hebben zojuist reeds een discussie gevoerd over de vraag, of deze algemene bevoegdheid er is. Naar mijn mening is deze inderdaad aanwezig. Het is naar mijn mening een gerechtvaardigde vraag, of de Nederlandse Regering, in de uitoefening van het voorzitterschap van de Raad gedurende het tweede halfjaar van 1972, daarentegen niet meer spoed zou kunnen betrachten ten aanzien van het verloop van de besprekingen in de werkgroep.

Voor zover het van ons afhangt, zullen wij die spoed ook inderdaad betrachten. Mag ik in dit verband zeggen, mijnheer de Voorzitter – ik betreur het enigszins dat te moeten zeggen –: Uitsluitend de Nederlandse Regering heeft een eigen memorandum ingediend over de voorstellen van de Europese Commissie ten aanzien van het milieubeleid. De overige regeringen hebben een dergelijk initiatief niet genomen. Wel is er uiteraard het memorandum dat van Franse zijde was ingediend nog vóórdat de tweede mededeling van de Europese Commissie op tafel lag. Wij hopen dus onzerzijds een bijdrage ertoe te kunnen leveren, zonder een beroep te moeten doen op de topconferentie, om toch te komen tot versnelling van de besluitvorming. Naar ik aanneem is er tussen deze Kamer en de Nederlandse Regering geen verschil van mening over, dat ook in het kader van de Europese Gemeenschap de aanvaarding van een milieubeleid bepaald dringend gewenst is.

De heer Engwirda (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Ik begrijp het niet helemaal, want in het antwoord op onze schriftelijke vragen werd juist gezegd dat de Regering eerst wil afwachten welke voorstellen er van de Commissie zouden komen. Nu die voorstellen er zijn, zegt de Staatssecretaris: Ja, met die voorstellen hebben wij eigenlijk niets te maken; dat is geen zaak voor de topconferentie. Ik meen dat de topconferentie een taak zou kunnen vervullen in het tot uitdrukking brengen van de politieke wil op grond waarvan de gedetailleerde voorstellen, zoals die daar zijn, gewoon meer kans op slagen hebben.

Staatssecretaris Westerterp: Mijnheer de Voorzitter! Het antwoord daarop is zeer kort, maar nu formuleert de heer Engwirda zijn verlangen ook geheel anders. Het op de topconferentie tot uitdrukking brengen van de politieke wil van de regeringen van de lid-staten van de Europese Gemeenschap om de instellingen uit te nodigen, spoed te zetten achter de aanvaarding van voorstellen die reeds zijn gedaan, is zeer wel mogelijk. In eerste instantie had ik echter de indruk, dat de geachte afgevaardigde nu eerder concrete besluiten door de topconferentie ten aanzien van het milieubeleid van de Gemeenschap wil bevorderen. Dit misverstand uit de weg geruimd zijnde, meen ik dat wij van Nederlandse zijde erop moeten aandringen dat de voorstellen van de Commissie die zijn gedaan, voor zover die inderdaad voor aanvaarding in aanmerking komen, dan ook zo spoedig mogelijk door de Raad worden geaccepteerd.

De beraadslaging wordt gesloten.

In behandeling komt onderdeel:

II. Externe betrekkingen van de EEG

Beraadslaging over punt:

1. De EEG en Oost-Europa, zulks mede in het licht van de komende conferentie inzake veiligheid en samenwerking in Europa.

De heer Berkhouwer (V.V.D.): Mijnheer de Voorzitter! Ik kreeg juist vandaag in handen een bijzonder interessant boek van Michel Tati, de grote medewerker van Le Monde, over het punt dat hier nu aan de orde is: de driehoek Washington, Moskou-Peking en de twee Europa's. Daarvan maakt dit punt natuurlijk toch wel een onderdeel uit, als wij dat concretiseren tot de EEG en Oost-Europa in het licht van de veiligheidsconferentie en sa-

menwerking. Ik meen dan dat daarin centraal staat de vraag: Welke is op het ogenblik de houding van de Sovjet-Unie tegenover West-Europa en de EEG? Wij hebben daarover bij een vorige gelegenheid verleden week reeds even gesproken aan de rand min of meer met de Minister van Buitenlandse Zaken die toen zei: Daarover zullen wij volgende week wel verder komen te spreken.

Ik zou de Minister willen vragen, mijnheer de Voorzitter, welke nu eigenlijk zijn kijk is op dat vreedzame samenleven, niet inmengen en zelf beschikken, dat op die veiligheidsconferentie aan de orde zou moeten komen. Ik heb in bepaalde interessante artikelen van Günther Gilissen in de Frankfurter Allgemeine daarover gelezen dat die niet-inmenging en zelfbeschikking alleen maar zullen gelden voor het verkeer tussen „Staaten mit sogenannten unterschiedlichen Gesellschaftsordnungen“. Die zelfbeschikking zou dan misschien bij ons onder ons mogen gelden, maar in een andere Gesellschaftsordnung, dus in het Oosten, zou dat niet van toepassing zijn. Dat is dus het bekende voorbehoud: aan onze Oostkant behouden wij ons voor, de Brezjnef-doctrine te hanteren. Hoe staat de Minister daartegenover?

Wat betreft de verhouding tussen de EEG en de Sovjet-Unie in concreto, zou ik willen vragen hoe nu eigenlijk het klimaat is. De een zegt, dat de Sovjet-Unie er wat gunstiger tegenover staat, terwijl de ander wijst op nogal vijandige artikelen in de Pravda, zeer recentelijk nog. In de blauwe editie van „Europe“ kan men lezen dat de „Pravda“ zich verheft tegen het isolement van de gemeenschappelijke markt. Enfin, men kent dit allemaal; men verheft zich nu ook tegen uitbreiding.

Ook heb ik kennis genomen van het feit dat de Sovjet-Unie van oordeel is dat het akkoord van 22 juli tussen de Gemeenschap en de overgebleven leden van de EFTA wat betreft Oostenrijk strijdig is met de neutraliteit van Oostenrijk. Er is zelfs een formele nota uitgegaan van de Sovjet-Unie aan Oostenrijk, waarin wordt verklaard, dat genoemd akkoord niet verenigbaar is met de neutraliteit van Oostenrijk volgens het staatsverdrag met de Sovjet-Unie.

De heer **Mommersteeg** (K.V.P.): Ik heb het anders gelezen.

De heer **Berkhouwer** (V.V.D.): Moet ik het u in het Frans voorlezen?

„L'Union Soviétique considère l'accord signé le 22 juillet entre la C.E.E. et l'Autriche comme incompatible avec la neutralité autrichienne“.

Ik vind dit nogal een stap van de Sovjet-Unie. Het is een verdrag, waar wij mede bij betrokken zijn. Er is een nota over uitgegaan aan Oostenrijk . . .

De heer **Mommersteeg** (K.V.P.): En andere landen.

De heer **Berkhouwer** (V.V.D.): U hebt het goed gelezen dus! Hebben wij daarover in Den Haag al iets te horen gekregen? Het ligt voor de hand dat de andere mede-contracterende landen hierover ook een nota hebben ontvangen.

De heer **Mommersteeg** (K.V.P.): De andere overgebleven EFTA-landen.

De heer **Berkhouwer** (V.V.D.): Ja, ik vraag maar; het zouden natuurlijk ook de andere landen zijn met wie de overgebleven EFTA-landen dit akkoord hebben gesloten.

Ik plaats deze vraag in het kader van mijn vraag, hoe een en ander zich ontwikkelt. Hier komt nog bij dat in het beeld van de „bewegende driehoek“ de vraag kan worden gesteld, met het oog waarop men de verhouding tot het Westen wil consolideren. Is dit met het oog op het feit, dat men de hand wat vrijer wil hebben in het Verre Oosten. Omgekeerd, ook weer in het beeld van de „bewegende driehoek“ en de twee Europa's, doet zich het feit voor dat men nu merkwaardigerwijze juist – de Minister heeft het verleden week al vastgesteld – in Peking graag ziet, dat

Zitting 1971–1972

de EEG zich versterkt en uitbreidt. Dit komt natuurlijk voort uit de omgekeerde zienswijze, dat men aan de westkant van Europa graag een blok heeft dat de Sovjet-Unie de nodige zorgen baart. Ik zou graag van de Minister vernemen, wat zijn visie is op deze schets, die ik in ruwe trekken even heb ontworpen.

De heer **Engwirda** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil enkele vragen stellen en opmerkingen maken over de verhouding tussen Oost- en West-Europa. Ik zou in de eerste plaats willen wijzen op een interessant artikel in het „Algemeen Dagblad“ van zaterdag jl., dat begin met de volgende aardige passage:

„Oost- en West-Europa „ontmoeten“ elkaar steeds vaker. Ook in ons land. Extreem gesteld, kan het zo zijn: Een Russische wekker haalt ons 's morgens uit de droom. We ontbijten met een Pools eitje, stappen in onze Oostduitse Trabant om op de fabriek aan een Tjechische draaibank de kost te gaan verdienen“.

De heer **Berkhouwer** (V.V.D.): En we eindigen met een Engelse whiskey.

De heer **Engwirda** (D'66): Los van de vraag, of sommigen misschien een Russisch ei preferen boven een Pools ei, zou ik op de verdere inhoud van dit artikel willen ingaan, waar het iets serieuzer wordt en waar met name gezegd wordt, dat Nederland zich ten aanzien van de handel en de economische samenwerking met Oost-Europa duidelijk in de achterhoede bevindt. De handel met Oost-Europa bedraagt voor Nederland 2 pct. van onze totale handel. Voor Italië is het 8 pct., voor Frankrijk 6 pct. en West-Duitsland 5 pct. Bovendien wordt gezegd, dat Nederland te zuiver in de leer zou zijn, aangezien Frankrijk, Italië en België reeds lang, vooruitlopend op de erkenning van de DDR, officiële ministeriële contacten hebben aangeknoopt, waardoor de handel met Oost-Europa zou worden vergemakkelijkt. Is dit juist? Zijn er voor Nederland nog geen officiële ministeriële contacten? Waarom wordt dit tegengehouden terwijl onze EEG-partners wel hiertoe overgaan?

Mijn volgende opmerking betreft het feit, dat een aantal bilaterale akkoorden van lid-staten van de EEG met Oosteuropese landen dit jaar afloopt. Bestaat de kans, dat met ingang van 1 januari 1973 geen bilaterale akkoorden meer worden gesloten maar dat een gemeenschappelijke EEG-handelspolitiek ten opzichte van de landen met staatshandel tot stand kan komen?

Mijn volgende vraag betreft Finland en ligt een beetje in de lijn van een door de heer Berkhouwer gemaakte opmerking. Dit land heeft de akkoorden welke op 22 juli tussen de restlanden van de EVA en de EEG zijn afgesloten niet ondertekend. De dag voordat zij ondertekend moesten worden, was er in Finland een regeringscrisis. Hebben beide zaken iets met elkaar te maken? Is de regeringscrisis veroorzaakt door het feit, dat door de Sovjet-Unie druk op de Finse regering is uitgeoefend om deze akkoorden niet te ondertekenen?

Minister **Schmelzer**: Mijnheer de Voorzitter! De heer Berkhouwer heeft gevraagd, wat de zienswijze van de Regering is ten aanzien van vraagstukken van vreedzaam samenleven, zelfbeschikkingsrecht, niet-inmenging enz. Wat dit aspect van de voorbereiding van een Europese veiligheidsconferentie betreft, zou ik mijn antwoord willen toespitsen op de economische kant, want ik neem aan, dat de heer Berkhouwer in het kader van dit overleg nu niet wil discussiëren over vraagstukken die het EEG-kader overschrijden, namelijk de vraagstukken van het zelfbeschikkingsrecht, de niet-inmenging, het niet gebruiken van geweld, de vrijere stroom van informatie, ideeën en personen enz.

Spits ik de kwestie van het zelfbeschikkingsrecht toe op de economische problematiek, dan komt meer in het bijzonder de vraag aan de orde, in hoeverre men aan de kant van het oostblok de vrije keuze respecteert die wij hier hebben ten aanzien van het opbouwen van een structuur die als zodanig op economisch gebied met oostbloklanden in contact wil treden, en op de vraag, in hoeverre een land als de Sovjet-Unie de wens van de diverse le-

TWEEDE KAMER

den van het Warschau-Pact om met de EEG in contact te treden accepteert en respecteert.

Hoe is het gesteld met de gemeenschappelijke handelspolitiek van de EEG ten opzichte van de oostbloklanden? Tot nu toe had de EEG als zodanig geen rechtstreekse betrekkingen met deze landen. Zij hebben tot nu toe de EEG als zodanig niet erkend, evenzeer als zij bij voorbeeld jarenlang de Benelux als zodanig niet hebben erkend. Met enig geduld zijn wij erin geslaagd, hen ervan te overtuigen dat het de moeite waard was, haar wel te erkennen en dat wij anders niet in staat zouden zijn, een handelsakkoord af te sluiten.

Tot nu toe zijn er bilaterale akkoorden geweest tussen leden van de Gemeenschap en landen, die lid zijn van het Warschau-Pact. Er bestonden o.a. akkoorden tussen Frankrijk en Polen, de Bondsrepubliek en Bulgarije en de Benelux en Roemenië. Oorspronkelijk zou aan die bilaterale akkoorden al op 1 januari 1970 een einde moeten zijn gekomen. Door allerlei oorzaken is men niet in de omzetting geslaagd en zijn nieuwe termijn gesteld. Op 16 december 1969 is besloten dat vanaf 1 januari 1973 een gemeenschappelijke handelspolitiek zal worden gevoerd en dat de bestaande bilaterale akkoorden der lid-staten uiterlijk op 31 december 1974 moeten aflopen. Op die manier is een geleidelijke overgang bereikt naar de fase van gemeenschapsakkoorden.

Die beslissing is wel in 1969 genomen, maar men wist toen niet in hoeverre de Oosteuropese landen hierop positief zouden reageren. Een tijdlang bestond zelfs de indruk, dat die landen er negatief op reageerden. In die negatieve houding is een zekere kentering te bespeuren. Hierop wijzen verschillende tekenen. Op 20 maart jl. heeft de heer Brezjnev een toespraak voor vakverenigingen gehouden, waarin hij stelde, dat Oost en West over en weer de realiteiten dienen te erkennen. Dat houdt dus in dat Oost de EEG en West de Comecon dient te erkennen. Roemenië heeft de Gemeenschap verzocht te worden opgenomen als begunstigde voor de algemene tariefpreferenties. Verschillende min of meer officiële uitlatingen van Hongaarse autoriteiten wekken de indruk, dat men zaken wil doen met de EEG.

Aangezien wij zelf de beslissing hebben genomen dat de gemeenschappelijke handelspolitiek op 1 januari 1973 in gang moet worden gezet, ligt het in de rede dat bij de voorbereiding van de Europese conferentie inzake veiligheid en samenwerking de Gemeenschap voor zover het de handelspolitiek betreft als zodanig optreedt.

Op de vraag, of wij hier positief tegenover staan, moet ik het volgende antwoorden. De andere zijde heeft het initiatief genomen tot het op de agenda zetten van het punt van de economische samenwerking. Ik mag echter wel zeggen, dat de EEG-landen daar in het algemeen positief tegenover staan, vooropgezet dat men tot een evenwichtig pakket zal kunnen geraken.

Men kent het beleid van de Nederlandse Regering ten opzichte van landen, waarmede men ideologisch en politiek gesproken nog ernstige meningsverschillen heeft. Het is geen beleid van isolement maar een beleid dat met handhaving van voldoende veiligheidskracht etc. – ik behoeft dat nu niet nader uiteen te zetten – gericht is op intensivering van de betrekkingen op economisch, cultureel, wetenschappelijk, sportief en ander gebied. Een in beginsel positieve benadering op economisch gebied past dus in het kader van dat beleid, waarbij men er, zoals gezegd, van uit gaat, dat men tot een evenwichtig pakket kan komen en dat de Gemeenschap als zodanig wordt aanvaard. Men moet dus met de Gemeenschap als zodanig in zee gaan.

Qua structuur, opzet en inhoud wijkt de Comecon af van de EEG. Men kan niet spreken van een vergelijkbare samenwerkingsvorm. De Comecon kent bij voorbeeld geen gemeenschappelijk buitentarief of een onderlinge totale vrijmaking van het handelsverkeer, laat staan een gemeenschappelijke handelspolitiek. In zoverre is de Comecon dus niet vergelijkbaar met de EEG en ook niet competent, daar waar de EEG het wel is. Ik ben dan ook geneigd het standpunt in te nemen, dat voor handelspolitieke contacten van de EEG het in de rede ligt, wanneer althans aan de andere zijde de huidige situatie niet verandert, deze primair te onderhouden met de afzonderlijke Oosteuropese landen, althans voor zover en zo lang deze dat zelf wensen. Het kan na-

tuurlijk zijn, dat aan de andere kant een wijziging in de structuur en in de aanpak optreedt. Dat zullen wij afwachten.

De heer **Berkhouwer** (V.V.D.): Hangt dat alleen af van de eigen wensen of ook van een zekere toestemming?

Minister **Schmelzer**: Ik meen, dat het stellen van deze vraag blijk geeft van een zeker inzicht in de verhoudingen.

In dit verband komt ook de positie van Oostenrijk aan de orde. Het is bekend, dat de Sovjet-Unie in het algemeen zich publiekelijk nogal negatief opstelt tegenover nauwere banden van Oostenrijk met de EEG. Naar verluidt, is de laatste nota over deze zaak in veel gematigder termen gesteld dan voorgaande nota's over dit onderwerp. Heel duidelijk is gebleken, dat de Oostenrijkers zelf geen enkel beletsel zien en dat de Sovjet-Unie de beslissing aan de Oostenrijkers overlaat, die haar eigenlijk al hebben genomen, want het akkoord is gesloten.

Voorts is er een vraag gesteld over het handelsverkeer tussen Nederland en de Oostbloklanden, waarbij in het bijzonder de DDR is genoemd. Men moet het volume van het handelsverkeer niet primair afmeten aan politieke verhoudingen. Het Nederlandse exportpakket is in vergelijking met dat van andere Westeuropese landen voor deze handel minder gunstig samengesteld. Het is die factor, die het achterop lopen verklaart. De bijkomende factor is, dat de Nederlandse exporteurs minder exportfaciliteiten tot hun beschikking hebben in vergelijking met enkele andere exporteurs.

Het feit, dat het akkoord met de niet-toetredende EVA-landen door Finland alleen is geparafeerd en niet is ondertekend, is voor ons als volgt gemotiveerd, namelijk dat de Finse regering als minderheidsregering geen beslissing wilde nemen. De president heeft daarop de Finse ambassadeur gemachtigd te paraferen.

In hoeverre kan worden gesproken van een samenhang tussen dit gebeuren en de regeringscrisis is een vraag, waarop het moeilijk is nader in te gaan. Ik geloof ook niet, dat het zo nodig is, want ik meen, dat voor Finland ook een heel redelijk akkoord uit de bus is gekomen. Ik twijfel er niet aan, dat het de goede weg zal gaan bewandelen.

De heer **Engwirda** (D'66): Ik heb het Algemeen Dagblad geciteerd. Daarin stond, dat België, Frankrijk en Italië betere contacten met de DDR zouden hebben. Officieuze ministeriële contacten, zoals het werd genoemd. Wat is het commentaar van de Minister daarop?

Minister **Schmelzer**: Ik heb ook wel eens vernomen, dat er contacten zijn geweest van althans een van de genoemde landen op hoog ambtelijk niveau met de DDR. De Nederlandse Regering staat op het standpunt, dat officiële contacten moeten gaan plaatsvinden, zodra de beide Duitslanden tot de VN zijn toegelaten. Dat kan gebeuren, nadat het „Normalisierungsverdrag” tot stand is gekomen. Ik heb al eerder hier publiekelijk uitgesproken – de vorige week nog – dat wij verwachten, dat zulks in 1973 zal kunnen gebeuren. Dan staat die formele contacten niets meer in de weg. Ik geloof niet, dat men te zwaar moet tillen aan een dergelijk incidenteel formeel ambtelijk contact van een land met de DDR. De normale verhoudingen zijn, naar menselijke berekeningen, toch wel in het zicht.

De heer **Vredeling** (P.v.d.A.): Het is mij bekend, dat Nederland ter zake van de export van landbouwprodukten naar de DDR geen restituties toepast. Op dat punt zouden in het verband van de EEG afspraken gemaakt zijn. Het is mij ook bekend, dat lang niet alle lid-staten zich daaraan houden.

Ik heb op dit punt eens eerder vragen aan de Minister van Landbouw gesteld. Het lijkt mij een politieke zaak. Het niet verlenen van de restituties door de Nederlandse Regering is meer een politieke daad dan het wel verlenen van restituties. Het schept ook concurrentievervalsingen tussen de lid-staten.

Minister **Schmelzer**: Het is mij bekend, dat de heer Vredeling over dit onderwerp vragen aan de Minister van Landbouw heeft

gesteld. Het is een technisch vrij gecompliceerde materie. Ik zou er begrip voor willen vragen, dat deze vragen schriftelijk zijn beantwoord.

De heer **Vredeling** (P.v.d.A.): Ik hoop, dat u op dit punt uw politieke invloed laat gelden.

De beraadslaging wordt gesloten.

Beraadslaging over punt:

2. De handelspolitiek ten aanzien van het Middellandse-Zeegebied.

De heer **Berkhouwer** (V.V.D.): Mijnheer de Voorzitter! De verhouding van de EEG tot het Middellandse-Zeegebied heeft een zekere actualiteit gekregen door het vertrek van de Russische technici en alles, wat dies meer zij, in Egypte. Die actualiteit is beklemtoond door de uitlatingen van de Minister-President Sadat in die zin, dat Egypte de hulp nodig heeft van Europa. Deze zaak heeft ook al de aandacht in de Nederlandse pers gehad. Daar heeft men zich de vraag gesteld, of hier inderdaad een taak is weggelegd voor Europa als zodanig, met name voor wat Egypte betreft, dat ligt tussen het spanningsveld tussen de grote twee. Sommigen stellen, dat Europa zich daarin niet moet begeven, omdat dat land deel uitmaakt van dat spanningsveld, waarin ook Vietnam en andere brandpunten zitten. Europa zou daarvan de handen moeten afhouden. Als ik niet verkeerd ben ingelicht, zal door Egypte per 1 oktober een handelsverdrag met Europa worden getekend.

Wij horen, dat de Europese Commissie – misschien ook de Raad; de Regering kan misschien hierover meer zeggen – van plan zou zijn een globale Middellandse-Zeepolitiek te voeren. De Frankfurter Allgemeine zegt: Brussel bracht eine Mittelmerpolitik. Wat vindt de Regering hiervan? Wat betreft de verhoudingen met de EEG hebben wij in het gebied van de Middellandse Zee te maken met overeenkomsten, die enerzijds bijna een lidmaatschap betreffen en anderzijds de allerlichtste handelsverdragen betreffen. De Staatssecretaris weet dit, gezien zijn vorige functie in de commissie voor buitenlandse betrekkingen van het Europees Parlement en wat dies meer zij. Hoe wil men een lijn hierin brengen? De landen, waarom het gaat, worden door sterk verschillende regimes beheerst. Ik denk aan Joegoslavië, vervolgens komt Albanië, het enige land dat rechtstreeks betrekkingen met China onderhoudt; dan komen Griekenland en Turkije; daarna komt Israël, waarmee wij nooit verder zijn gekomen dan een handelsverdrag, ofschoon de Israëli's dolgraag een associatie willen; met Egypte staan wij op het punt een handelsverdrag te sluiten; met Tunesië en Marokko hebben wij een associatie. Wij hebben verder naar ik meen ook een associatie met Malta, waar ook nogal het een en ander omgaat, hetgeen de Italianen op dit moment nogal interesseert. Hoe wil men enige orde op zaken stellen? Men zegt niet te willen discrimineren, geen wapens te leveren, aan Egypte noch aan Israël. Wij zien echter, dat bepaalde landen Mirages leveren aan Lybië, dat niet over piloten beschikt, in tegenstelling tot Egypte. Er is een nauwe verbintenis tussen die landen, zodat men kan nagaan hoe dat gaat. Ik weet, dat ik een schotel gevonden eten presenteren aan de Staatssecretaris, maar ik zou graag enige helderheid in dezen krijgen.

Wat de niet-discriminatie betreft, meen ik te mogen hopen, dat bij voorbeeld Egypte geen gunstiger handelscondities verkrijgt met de EEG dan Israël, dat zich er nogal eens over heeft beklagd, dat in het verleden andere landen – ik denk aan Marokko – wat betreft gelijksoortige vruchten voordeliger condities hebben verkregen. Men begrijpt mijn oude punt van zorg.

De heer **Vredeling** (P.v.d.A.): Mijnheer de Voorzitter! Ik sluit mij aan bij de vraag van de heer Berkhouwer over het inzicht van de Regering betreffende de verhouding tussen de EEG en de landen rond de Middellandse Zee in de toekomst. Ik vraag dit onder meer, omdat men in juni, toen de Raad van Ministers daarover vergaderde, in de krant heeft kunnen lezen, dat de Staatssecretaris ter zake vrij geprononceerde denkbepalingen heeft en zelfs in die

mate, dat het Financieele Dagblad schreef over een wat onnatuurlijke as tussen Parijs en Den Haag. Misschien kan hij even toelichten, waarom hier een paralleliteit met betrekking tussen Franse en Nederlandse opvattingen zou moeten worden gesignaleerd en wat het streven van de Regering daarbij is, omdat ik met de heer Berkhouwer een ontzaglijk aantal praktische moeilijkheden zie. Ik heb de indruk, dat men streeft naar zo iets als een vrijhandelszone tussen de vergrote Europese Gemeenschappen en de Middellandse-Zeelanden, hetgeen misschien wordt ingegeven door de moeilijkheid inzake aanpassing bij de toetreding, omdat al deze landen de relaties, die zij hebben met andere landen en met name met Engeland, onder de hoed van de EEG moeten samenvatten. Dat is zeer moeilijk.

Hoe ziet de Regering deze zaak? In het Europees Parlement is wel eens gesuggereerd, dat er een conferentie zou moeten komen tussen de Gemeenschap en deze landen. Men heeft ook eraan gedacht, deze situatie te gebruiken ter bevordering van de vrede. Dan komen wij natuurlijk in het raakvlak van handelspolitiek en buitenlands beleid terecht, waartussen overigens dikwijls een verbinding bestaat. Ik zal gaarne horen, welke argumenten hier achter zitten. Het bij elkaar brengen van de huidige regelingen, zoals associaties, preferentiële handelsverdragen en klassieke handelsverdragen, bij voorbeeld met Joegoslavië, vooronderstelt immers een gemeenschappelijke wens van deze landen om dit te doen. Zijn er aanwijzingen dat er bij deze Middellandse Zee-landen voldoende overeenstemming bestaat om hiertoe te komen? Welke is de drijfveer, die de Nederlandse Regering zo zeer doet dringen in de richting van een globale, alles omvattende aanpak? Deze opdracht is in maart van dit jaar door de raad geformuleerd voor de permanente vertegenwoordigers. De Europese Commissie heeft daarin natuurlijk ook een taak.

De heer **Mommersteeg** (K.V.P.): Mijnheer de Voorzitter! Door mijn voorgangers is er al op gewezen dat er een conglomeraat van verdragen bestaat. Als ik het goed heb begrepen, bestaat er een internationaal-juridische verplichting voor de Gemeenschap om deze verdragen met het oog op de uitbreiding aan te passen. Deze exercitie is urgent, want 1 januari wordt de uitbreiding een feit.

De andere kant is – ik val daarbij terug op het raadscommuniqué dat enkele maanden geleden is uitgegeven – de globale benadering die speelt op langere termijn. Ik ben zeer benieuwd wat de Staatssecretaris daarover zal zeggen. In principe voel ik er wel voor als er iets tot stand zou kunnen worden gebracht dat in dat gebied stabiliserend zou werken. Als Europa daaraan zou kunnen bijdragen, zou dat een goede bijdrage zijn aan de gehele ontwikkeling in dat gebied. Ik deel echter de zorg van de heer Vredeling dat dit vele praktische bezwaren zal opleveren.

Ik wil thans nog even terugkomen op de aanpassing van bestaande verdragen. Ik heb daarbij speciaal de aanpassing van het associatieverdrag met Griekenland op het oog. In 1967 heeft de Gemeenschap het standpunt ingenomen dat de associatie moest worden bevroren en dat alleen zou worden gedaan hetgeen strikt noodzakelijk was. Wat is het standpunt van de raad en van de Nederlandse Regering in dezen op dit ogenblik? Ik heb wel eens stemmen gehoord in het Europees Parlement om van deze gelegenheid gebruik te maken om weer meer inhoud te geven aan het verdrag dan in 1967 is afgesproken.

Ik wil er geen doekjes om winden: Ik zie beslist nog geen aanleiding om het standpunt dat door de Europese Gemeenschap in 1967 is ingenomen, nu te wijzigen. Ik acht op dit ogenblik alleen een aanpassing aanvaardbaar die internationaal-juridisch noodzakelijk is. Ik zal hierover echter gaarne nadere mededelingen en een standpunt willen horen van de Nederlandse Regering.

Staatssecretaris **Westertep**: Mijnheer de Voorzitter! Door de drie sprekers bij dit agendapunt is gevraagd, wat precies de inhoud is van de globale benadering die met name de Nederlandse Regering sinds enige maanden naar voren heeft gebracht als een mogelijke bijdrage tot een meer bevredigende regeling van de verhoudingen tussen de Europese Gemeenschap en de landen in het bekken van de Middellandse Zee.

Die situatie is op dit ogeblik als volgt. Met een groot aantal Middellandse-Zeelanden zijn akkoorden afgesloten, inderdaad gaande van associatie-overeenkomsten tot uitermate lichte handelsovereenkomsten. Die situatie is eigenlijk volstrekt onbevredigend, omdat de economische inhoud van die verdragen onderling verschillend is, waardoor in de praktijk ook een onderling verschillende mate van voorkeur is ontstaan voor de exporten van deze Middellandse-Zeelanden naar de EEG.

De noodzaak doet zich nu voor naar aanleiding van de uitbreiding van de Europese Gemeenschap deze verdragen aan te passen. Enerzijds is die aanpassing van technische aard. Het grondgebied immers, waarop deze akkoorden van toepassing zullen zijn, wordt uitgebreid; de diverse bepalingen omtrent het aantal staten moeten dus worden aangepast. Daarnaast doet zich de noodzaak voor, althans in de ogen van sommige van deze landen, te komen tot een economische aanpassing.

Israël en Spanje stellen bij voorbeeld dat door de uitbreiding van de EEG de werking van de preferentiële akkoorden minder omvangrijk zou worden dan ten aanzien van de huidige gemeenschap het geval is. Immers, ten aanzien van de markt van het Verenigd Koninkrijk zullen veranderingen gaan optreden. Ik moet er overigens op wijzen dat die interpretatie niet door alle lid-staten van de EEG wordt gedeeld, omdat sommigen van mening zijn dat door de enkele uitbreiding van de Gemeenschap ook de preferentiële markt groter wordt. Dat zou opwegen tegen bepaalde nadelen die ontstaan als gevolg van de toepassing van het gemeenschappelijke buitentarief en van het gemeenschappelijke landbouwbeleid.

Deze elementen in aanmerking nemende en bovendien ons geplaagd ziende voor het feit dat een van de lid-staten niet meer bereid was mede te werken aan de voorbereiding van een EEG-standpunt over deze economische aanpassing van de akkoorden, hebben wij gemeend te moeten ingaan op een mogelijkheid die aanwezig leek te zijn om te komen tot een globale benadering van de economische betrekkingen tussen de landen in het Middellandse-Zeegebied en de EEG.

Ik maak daarbij een geografische beperking. Landen die op het ogenblik reeds zijn geassocieerd met de EEG en op weg zijn naar een douane-unie – bijvoorbeeld Turkije en Griekenland – kunnen niet onder de globale benadering vallen als ik zal schilderen. De inhoud van deze globale benadering is namelijk de totstandkoming van een vrijhandelszone. Een land dat met de Gemeenschap reeds een akkoord heeft gesloten, dat op de totstandkoming van een douane-unie neerkomt, valt uiteraard buiten deze benadering.

Dat betekent dat bij voorbeeld Turkije, Griekenland en Malta buiten deze globale benadering zullen vallen. Het grote voordeel zou naar de mening van de Nederlandse Regering bij de verwezenlijking van een globale aanpak zijn, dat een einde wordt gemaakt aan de onderling verschillende economische preferentie die door de Gemeenschap wordt toegepast ten aanzien van de afzonderlijke Middellandse-Zeelanden. De commissie zal begrijpen dat daarbij bij voorbeeld de positie van Israël bepaald wel een rol speelt.

De voornaamste reden om tot een globale benadering te komen is dus geweest een zelfde graad van preferentie tussen deze Middellandse-Zeelanden en de Europese Gemeenschap te bereiken. Ik hoop zo in het kort te hebben uiteengezet, wat de drijfveer is van dit beleid van de Nederlandse Regering.

Ik moet nog beantwoorden de vraag van de heer Vredeling, hoe plotseling de parallelliteit in het standpunt tussen Parijs en Den Haag is ontstaan. Ik heb na de desbetreffende vergadering in Luxemburg wel eens de vraag gehoord: Is er soms een „accord secret” gesloten tussen Frankrijk en Nederland? Het komt niet elke dag voor dat in de EEG-Ministerraad door de vertegenwoordigers van de regeringen van Nederland en Frankrijk hetzelfde standpunt wordt ingenomen.

De heer Mommersteeg (K.V.P.): Mag dat?

Staatssecretaris Westerterp: Men kan inderdaad zeggen: Mag

dat ook nog een keer? Als het om een zeer goed beleid gaat, lijkt mij dat bepaald niet zo erg, indien door twee landen, ook al zijn het deze twee landen, al zijn er op andere punten nog wel eens verschillen van mening, overeenstemming bestaat.

Het oorspronkelijke Franse voorstel had uitsluitend betrekking op een zogenaamde globale benadering voor Spanje en Israël. Om redenen die de commissie onmiddellijk zal begrijpen was het voor de Nederlandse Regering niet zo aantrekkelijk, in die tang te worden gevangen. Vandaar dat wij het voorstel hebben overgenomen en geamendeerd. Vervolgens is het een eigen leven gaan leiden. Er moet nu een globale benadering komen tussen de Gemeenschap en het hele Middellandse Zee-gebied, met de geografische beperking die ik zojuist heb aangegeven.

De heer Berkhouwer (V.V.D.): Met een globale tang of met een tweezijdige tang?

Staatssecretaris Westerterp: Hoe men het verder ook wil uitdrukken! Als men wil hebben wij de zaak overgenomen.

De heer Berkhouwer (V.V.D.): Het is goed!

Staatssecretaris Westerterp: Het is op het ogenblik nog te vroeg om te kunnen vaststellen of de globale benadering nu tot succes zal leiden.

De Raad heeft de Europese Commissie, die in het begin niet al te enthousiast was voor onze benaderingswijze, verzocht een globaal mandaat te ontwerpen. De Commissie heeft toegezegd dat voor 1 oktober aanstaande te zullen formuleren, opdat de Raad het nog in de maand oktober zal kunnen behandelen. Immers, de heer Mommersteeg heeft er terecht op gewezen, dat voor de feitelijke uitbreiding van de Gemeenschap de technische aanpassing van de akkoorden tussen de diverse Middellandse Zee-landen en de Gemeenschap zou moeten worden gerealiseerd, althans dat daarover minstens overeenstemming tussen de betrokkenen zou moeten zijn bereikt.

Een eerste voorwaarde is dus dat de Europese Commissie tijdig met een ontwerp-mandaat komt. De onderhandelingen zouden, na beslissing door de Raad, uiteraard aan de Europese Commissie worden opgedragen.

Een tweede voorwaarde is – de heer Vredeling heeft hierop gewezen – dat de betrokken landen zelve bereid moeten zijn tot een „globalisatie” van de betrekkingen tussen de Gemeenschap en deze landen. Of dit het geval zal zijn, kan op dit ogenblik nog niet definitief worden beoordeeld. De „globalisatie” zou overigens niet betekenen dat tussen de landen die individueel een akkoord met de Gemeenschap hebben ook onderling een akkoord zou moeten worden afgesloten. Het zou echter wel betekenen dat globaal gezien de inhoud van de akkoorden die tussen de landen op dit ogenblik bestaan als het ware op één lijn werd gebracht.

Mijnheer de Voorzitter! De geachte afgevaardigde de heer Mommersteeg heeft over dit beleid gesproken als een exercitie. Dat is het inderdaad; niet meer en niet minder. Zoals de heer Vredeling heeft gezegd kan deze exercitie een element zijn voor een meer politieke benadering tussen de Gemeenschap en de landen van het Middellandse Zee-bekken. Deze exercitie heeft naar onze opvatting bepaald vele voordelen als een bijdrage tot stabilisatie in deze regio. Er kunnen ook bepaalde nadelen of gevaren aan zijn verbonden. Wij onderkennen die. Wij proberen die in de praktische uitwerking te voorkomen.

Mijnheer de Voorzitter! De heer Mommersteeg heeft tenslotte gevraagd wat er gebeurt met de aanpassing van het associatieverdrag met Griekenland. Na de gebeurtenissen in Griekenland van 1967 hebben de instellingen van de Gemeenschap besloten tot een zogenaamde minimale toepassing van het akkoord, hetgeen in feite neerkomt op een bevrozing op het niveau van de verplichtingen die uit het verdrag zelf voortvloeien.

Er is voor de Nederlandse Regering geen enkele aanleiding, bij gelegenheid van de uitbreiding van de Gemeenschap op dit standpunt, dat sedert 1967 vastligt, terug te komen. Ik hoop daarmee een even kort als duidelijk antwoord te hebben gegeven op de speculatie waarop de heer Mommersteeg doelde.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **Voorzitter**: Ik dank de leden van de commissie, dat zij ertoe hebben bijgedragen om deze commissievergadering op dit tijdstip te doen beëindigen. Voorts dank ik de bewindslieden voor hun wel zeer langdurige aanwezigheid.

De vergadering wordt te 18.22 uur gesloten.